

અમદાવાદમાં “સર્વ સાહિત્ય મુદ્રણાલય”માં
લિખુ-અપ્પડાનદના પ્રબંધથી મુદ્રિત

પ્રકાશકના બે બોલ

“પ્રિય બાળકો ! આ ચોપડી તમારામાટે લખવામાં આવી છે પરોપકાર કરતાં કેટલાંક બાળકોએ કેટલું બધું દુઃખ વેઠ્યું છે, પોતાનાં માબાપ તથા ભાઈબહેન તરફ પ્રેમ દેખાડતાં તેમણે કેટલી બધી વિપત્તિ ભોગવી છે; તેમજ સત્યને માટે તથા પ્રમાણિક-પણાને માટે ઘણાંક બાળકોએ કેવી સારી ચાલ ચલાવી છે, તેના ખરા બનેલા દાખલા આ ચોપડીમાં તમે વાંચશો. જો તમે પણ એ પ્રમાણે ચાલવાનો ખરા મનથી ચત્ન કરશો, તો જરૂર તે પાર પડશે અને કોઈ વેળાએ તમે પણ તેમના જેવા પ્રખ્યાત બનીને ઇશ્વર તેમજ જગત બન્નેના પ્રીતિપાત્ર થશો, એમાં સંદેહ નથી. તા. ૧-૧૨-૦૩ ”

સ્વ. સાધુપુરુષ નારાયણ હેમચંદ્ર, જેઓ નાનાંમોટાં સે-કડો પુસ્તકોનાં ભાષાંતર લખીને તથા છપાવીને તેમના સમયમાં ગુજરાતી વાંચકવર્ગની ખુડોળી સેવા બજાવી ગયા છે, તેમણે વાંચનાર બાળકોપ્રત્યે સૂચનારૂપે ઉપલો સુંદર ફકરો લખેલો છે એમણે “સદ્વર્તનશાળી બાળકો ” “છોકરાંનાં સારાં કામ ” અને “બાળબોધક વાર્તાઓ ” એ ત્રણ નાનાં પુસ્તકોમાં બાળકોની ઉમદા વર્તણૂકના જે ખરા બનેલા અને અસરકારક દાખલાઓ આપેલા હતા, તેમાંના ઘણાખરા દાખલાઓ બાળકોને માટે ખાસ બોધપ્રદ જણાવાથી તેમની ભાષા વગેરેમાં યથાશક્ય સુધારો કરીને આ પુસ્તક “સદ્ગુણી બાળકો ” એ નામથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. આ પાંચમી આવૃત્તિ વખતે પણ ભાષા વગેરેમાં બનતું સર્વો-

ધન થવા ઉપરાંત કેટલાક એકબીજાને મળતા આવે તેવા દાખલાઓ કમી કરવામાં આવ્યા છે. દાખલાઓમાં આવતા અટપટાં વિદેશનામો આ દેશનાં બાળકોને માટે વાચવા તથા યાદ રહેવામાં અઘરું પડે એમ લાગવાથી, આ આવૃત્તિમાં બન્યું ત્યાં ત્યાં નામો વિના અલગ લીધું છે; અને કોઇ કોઇ દાખલાઓમાં દેશી નામો યોજવામાં આવ્યા છે. કોમળ બાળકોના હિતને અંગે આશા છે કે ફેરફાર યોગ્ય જ ગણાશે

x

x

x

x

આ સંસ્થાએ પ્રકટ કરેલાં બાલોપયોગી ત્રણે પુસ્તકો મુંબઈ અને વડોદરાનાં કેળવણી ખાતાઓ તરફથી તો ધનિય અને લાયક ધોરીમાટે મંજૂર થયેલાં છે ઉપરાંત સુરત રાષ્ટ્રીય કેળવણી મંડળ તરફથી પણ પહેલા, બીજા તથા ત્રીજા ધોરણનાં પાઠ્ય પુસ્તકો તરીકે બાળસહજોદ, બાળકોની વાતો તથા સદ્ગુણી બાળકો પસંદ કરવાથી તેની જે માગણી વધી પડી, તેથીજ આ આવૃત્તિ સત્વર પ્રસિદ્ધ થવા પામી છે.

સ્વ૦ નારાયણ હેમચંદ્રના તમામ પુસ્તકો આવી રીતે સસ્તી કિંમતે બહાર પાડવાની પરવાનગી તેમના લત્રીજા રા. વનમાળી વિઠ્ઠલ હેમચંદ્ર તરફથી નિષ્કામલાવે મળવા બદલ આ પ્રસંગે તેમના આભારને પણ યાદ કરી ઐ તત્ સત્

ગોકુળ અષ્ટમી—સ ૧૯૭૮

ભિક્ષુ-અખંડાનંદ

ઉપલી પાંચમી આવૃત્તિ બલામ થવાથી આને આ છઠ્ઠી આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરતાં આનંદ થાય છે

ચૈત્રમાસ-સંવત ૧૯૮૩

ભિક્ષુ-અખંડાનંદ

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	પરમ શ્રદ્ધાળુ અને દૃઢ સત્યાગ્રહી ભક્તરાજ પ્રહલાદ ..	૧
૨	ધૈર્યનો પરમ ભક્ત ધ્રુવ	૪
૩	માયાપત્ની સેવા ઉઠાવનાર શ્રવણ	૭
૪	પિતાની કઠણ પ્રતિજ્ઞા પાળનાર શ્રીરામચંદ્ર ..	૯
૫	મોટાભાઈપ્રત્યે અસાધારણ ભક્તિ બતાવનાર ભરતજી .	૧૧
૬	ઉપરના જેવોજ શ્રીલક્ષ્મણજીનો દાખલો	૧૩
૭	પિતૃભક્ત ભીષ્મદેવ	૧૩
૮	મહાદુષ્ટે ગુરુનુ તુકસાન અટકાવનાર આરુણિ	૧૮
૯	સ્વદેશને માટે પ્રાણ આપનાર વીર બાળક પુત્ર ..	૧૯
૧૦	એક બગાળી બાળકની પ્રમાણિકતા . . .	૨૧
૧૧	દયાળુ રાજપુત્ર મૂળરાજ	૨૩
૧૨	ઉડીસાનો માતૃભક્ત બાળક	૨૪
૧૩	આકૃત વેળા કિમતી વસ્તુઓને બદલે માયાપતે લઈ નાંકેલા પુત્રો	૨૭
૧૪	પિતાને બચાવવા પ્રાણ આપનાર છોકરો ...	૨૮
૧૫	માતાની દવા કરાવવા સારૂ ભીખ માગનાર છોકરો .	૩૨
૧૬	માતાને માટે કપડા વેચનાર બાળકી	૩૫
૧૭	કાકાની મરણક્રિયા માટે દુઃખ વેઠનાર ભત્રીજી .	૩૮
૧૮	માયાપત્તા ભલા માટે ઘણું દુઃખ વેઠનારી છોકરી .	૪૦
૧૯	માયાપતે ખાતર પોતાના દાંત વેચનાર છોકરી	૪૩
૨૦	પિતાને બદલે કામીએ ચઢવા તૈયાર થયેલો છોકરો	૪૪
૨૧	ભારે મહેનત કરી બાપનું કરજ ભરનારી છોકરી .	૪૫
૨૨	મોટાભાઈને બદલે દરિયામાં પડનાર નાનો ભાઈ .	૪૬
૨૩	ભાઈને માટે દુઃખ વેઠનાર છોકરો	૪૯

૨૪ નાના ભાઈબહેનને માટે જીવ આપનાર બાળકી	૫૧
૨૫ બહેનને હડકાયા કૂતરાથી બચાવનાર છોકરો	૫૨
૨૬ બે મિત્રો વચ્ચેનો ઉત્તમ પ્રેમ	૫૩
૨૭ મહેતાજી ઉપર એક છોકરાનો પ્રેમ	૫૮
૨૮ ભુકું કરનારનું લણ કરનાર છોકરો	૬૦
૨૯ એક સાચાબોલો છોકરો	૬૧
૩૦ પ્રમાણિકપણથી પ્રખ્યાતિ મેળવનાર છોકરો . ..	૬૨
૩૧ એક વીંશીવાળા છોકરાની ધમાનદારી . . .	૬૩
૩૨ ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું	૬૪
૩૩ વિશ્વાસ રાખવા લાયક છોકરો	૬૬
૩૪ સાચાબોલો વ્યાપારી છોકરો	૬૭
૩૫ લાલચથી દૂર રહેનાર છોકરો	૬૯
૩૬ પોતાનો ગુન્હો કબૂલ કરનાર છોકરો	૭૧
૩૭ નુકસાન ભરી આપનાર છોકરો	૭૨
૩૮ જુકું બોલવા કરતા મરવાનું કબૂલ કરનાર છોકરો ..	૭૩
૩૯ નેપોલિયનની સાચવટ	૭૫
૪૦ ચોરી ન કરતા માગીને લેનાર છોકરો . ..	૭૭
૪૧ જ્યોર્જ વૉશિંગ્ટનની બચપણમા સાચવટ ..	૭૯
૪૨ જડેલી વસ્તુ તેના માલિકને પાછી સોપનાર છોકરો .	૮૦
૪૩ લાલચમા ન પડવાથી ધનવાન થયેલો છોકરો....	૮૨
૪૪ પોતાનું વચન પાળનારો ભરવાડનો છોકરો ...	૮૫
૪૫ ત્રણ માણસોને આગમથી ઉગારનાર છોકરો ..	૮૮
૪૬ આગગાડીને બચાવતા જીવ આપનાર છોકરો ..	૯૦
૪૭ દુબ વેડીને રેલગાડી બચાવનારી છોકરી . .	૯૧
૪૮ સકટમા ફસેલાઓને બચાવનાર દયાળુ છોકરો....	૯૩
૪૯ ગરીબ બેકૃતને માટે બદીખાનામા જનાર છોકરો ...	૯૫

૫૦	રોગીઓની સેવા કરનાર મેડલીન સાહિન...	૯૭
૫૧	ગામને તણાતું બચાવનાર છોકરો....	૯૮
૫૨	અશક્ત છોકરાને બદલે કામ કરનાર છોકરો.	૧૦૦
૫૩	દુકાળમા મદદ કરવાને ખાડ છોડનાર છોકરાંઓ	૧૦૧
૫૪	એક ડોસાને મદદ કરનારી બાળકી...	૧૦૨
૫૫	અપરાધીને સુધારનાર બાળકી	૧૦૩
૫૬	એક ગરીબ લંગડા છોકરાનો પરોપકાર	.	..	૧૦૫
૫૭	ગાડાવાળાને મદદ કરનાર છોકરો	૧૦૬
૫૮	ચોપડી ભેટ આપનાર પરોપકારી છોકરી	૧૦૮
૫૯	મક્ત ઇટો પહોચાડી દેવળ તૈયાર કરનાર છોકરો..	૧૧૧
૬૦	ગરીબ છોકરીના એક રૂપિયાએ લાખો રૂપિયા ખેંચી આણ્યા	૧૧૩		
૬૧	શેઠના કુટુંબનું પાલન કરનાર ચાકરડી	૧૧૪
૬૨	દુઃખી મુસાફરની સેવા કરનાર છોકરો.	૧૧૫
૬૩	માણસોને ડૂબતા બચાવનાર છોકરો	૧૧૭
૬૪	પોતાનું વચન પાળી બીજાને સુધારનારો છોકરો	૧૧૯
૬૫	અનેક વહાણોને બચાવનારી નાની છોકરી	૧૨૧
૬૬	વહાણમાના માણસોને બચાવનાર છોકરી	૧૨૨
૬૭	સાચાઓનો ડાહ્યો	૧૨૩
૬૮	એક પ્રમાણિક ગરીબ છોકરો	૧૨૫
૬૯	એક છોકરીનો ઇશ્વર ઉપર વિશ્વાસ	૧૨૭

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૭	૭	બણે જ	બણેજ
૩૮	૨૦	દિવસોજ	દિવસેજ
૮૭	૨૫	છોકરા	છોકરાને

પ્રભુપ્રાર્થનાની ગઝલ

કરો રક્ષા વિપદ માંહી, ન એવી પ્રાર્થના મારી;
 વિપદથી ના ડર કે દિ, પ્રભો ! એ પ્રાર્થના મારી
 ચહું હુ ખ તાપથી શાંતિ, ન એવી પ્રાર્થના મારી,
 સહું હુ ખો શકું જીતી, પ્રભો ! એ પ્રાર્થના મારી.
 સહાયે કે ચઢે આવી, ન એવી પ્રાર્થના મારી;
 તૂટે ના આત્મબળ દોરી, પ્રભો ! એ પ્રાર્થના મારી.
 પ્રભો ! તું પાર ઉતારે, ન એવી પ્રાર્થના મારી;
 તરી જાવા ચહું શક્તિ, પ્રભો એ પ્રાર્થના મારી.
 તું દે શિરભાર ઉપાડી, ન એવી પ્રાર્થના મારી;
 ઉઠાવી હું શકું સહજે, પ્રભો એ પ્રાર્થના મારી.
 સુખી દિને સ્મરું ભાવે, હુ ખી અંધાર રાત્રિએ;
 ન શકા તું વિષે આવે, ન એવી પ્રાર્થના મારી.
 (રવિબાબુના એક ગીત ઉપરથી રચનાર ક. વિ. મહેતા)

બીજી ગઝલ

અમારા બાહુમાં બળ દે, અહોનિશ દેશહિત કરવા,
 અમૂલ્ય બુદ્ધિ તુ બળ દે, અનેરાં દેશહિત કરવા.
 અમેને ધૈર્ય ને શાંતિ, સદા દે હુ.ખ સહવાને;
 દયા દે તું ઊંડી હૃદયે, દીનોનાં હુ ખ દહવાને
 સદા સદ્ગુણ દે અમને, જીવનની ઉન્નતિ કરવા,
 તબવી દેહની પરવા, સદા દે દેશની પરવા.
 મુસલમાનો અને હિંદુ, બધામા સ પ તું દેજે,
 ઉડો ઉત્સાહ ને આશા, વળી આસ્થા ભરી દેજે
 ગરીબી યા અમીરીમાં, સદા જનસેવ તું દેજે,
 વળી આચાર વાણી ને, વિચારે ઐક્ય તું દેજે.

મણિલાલ મોતિલાલ

મદ્ગુણી બાપડો

૧-પરમ શ્રદ્ધાળુ અને દૃઢ સત્યાગ્રહી
ભક્તરાજ પ્રહલાદ

આગલા વખતમાં આપણા દેશમાં એક હિરણ્યકશ્યપ નામે બહુ જોરાવર રાજા થઈ ગયો. “બધું મારાજ બળથી થાય છે અને ઇશ્વર જેવું કશું છેજ નહિ” એવા નાસ્તિક વિચારનો તે હતો. તેણે પોતાના છોકરા પ્રહલાદને એક હુશિયાર મહેતાજીની પાસે ભણવા મૂક્યો. પ્રહલાદ મૂળથીજ ધાર્મિક સ્વભાવવાળો હતો. મહેતાજીની પાસે ભણવાની સાથે સાથે તે ઇશ્વર સંબંધી અને ધર્મ સંબંધી વાતો પણ પૂછતો. મહેતાજી રાજાના નાસ્તિક મતને જાણતો હોવાથી તે કુંવરને પોતાનો પાઠજ કર્યા કરવાનું કહેતો હતો, પણ પ્રહલાદ પોતાની બાબતને પડી ન મૂકતાં દરરોજ મહેતાજીને ઇશ્વર વિષે પૂછતો રહેતો અને તેનો ખરો જવાબ મહેતાજીને આપવોજ પડતો. આથી ધીરે ધીરે પ્રહલાદને ઇશ્વર ઉપર બહુજ વિશ્વાસ અને ભાવ ઉત્પન્ન થયો.

એક દહાડો પ્રહલાદના પિતાએ તેની પરીક્ષા લેવા માંડતાં પ્રહલાદે ઇશ્વરના મહિમાનું તથા તેની અગાધ દયાનું વર્ણન કર્યું. રાજા આથી ગુસ્સે થઈને કહેવા લાગ્યો કે —“ જગતમાં હુંજ સર્વ રાજાઓનો રાજા છું. ઇશ્વર જેવી કોઈ ચીજ નથી; અને

હોય તોપણ તે મારા કરતાં બળવાન નથી, માટે તું હવે ઇશ્વરનું નામ લેતો નહિ.” ઇશ્વરમાં પ્રહલાદનો પાકો વિશ્વાસ બેઠેલો હોવાથી તેણે પોતાના પિતાને ઇશ્વરની કરુણાનાં અનેક ઉદાહરણ બતાવ્યાં. રાજા તો આથી ઉલટો વધારે ગુસ્સે થયો અને મહેતાજીને બોલાવીને કહ્યું કે:—“જો હવેથી આ છોકરો પરમેશ્વરનું નામ દેશે તો તમનેજ સજા કરવામાં આવશે; માટે તમે તેને હવે ધર્મસંબધી જ્ઞાન આપશો નહિ, પણ ઇશ્વર મારો વૈરી છે તેવો ઉપદેશ આપજો.” પ્રહલાદને તો દિવસે દિવસે ઇશ્વર ઉપર અને ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ વધ્યાજ કરતો હતો. એક દિવસ રાજાએ ફરીથી પ્રહલાદની પરીક્ષા લેવા માંડી, પણ છોકરાએ તો ઇશ્વરની મહાન દયા અને શક્તિ વગેરેજ કહી બતાવ્યું. રાજા આથી બહુ ગુસ્સે થયો અને તેણે કહ્યું કે:—“તું ઇશ્વરનું નામ ન લે. ઇશ્વર મારો વૈરી છે.” પ્રહલાદે કહ્યું કે:—“પ્રભુનીજ શક્તિથી તથા દયાથી હું અને તમે જીવીએ છીએ; માટે તેજ મહાન છે, માણસ મહાન નથી.” આવું સાંભળી રાજાને બહુજ રીસ ચઢી અને તે બોલ્યો કે.—“ઇશ્વર તો કયાંય દેખાતો નથી; અને હું તો પ્રત્યક્ષ જેમ ધારૂં તેમ કરવા શક્તિમાન છું. મારા આગળ તારે ઇશ્વરનું નામ નહિ લેવું.” તે છતાં પ્રહલાદે પોતાનો મત છોડ્યો નહિ, તેથી રાજાએ ક્રોધાયમાન થઈને કહ્યું કે—“ઇશ્વર જો કરુણામય હોય તો હું તને મારીજ નાખવા માગું છું અને તે તને કેવોક જીવાડે છે તે જોઉં છું.” પછી તેણે પ્રહલાદ ઉપર વાઘ, સાપ વગેરે હિંસક પ્રાણીઓ છોડી મૂક્યાં, પણ પ્રહલાદની શ્રદ્ધાના બળને લીધે તેઓ તેને કંઈજ કરી શક્યાં નહિ. હિરણ્યકશ્યપને હવે તો બહુજ ગુસ્સો ચઢ્યો. પછી

તેને પહાડ ઉપરથી નાખી દઈને મારી નાખવાની નોકરીને આજ્ઞા આપી; પણ ઈશ્વરે તેમાંથીએ તેનો બચાવ કર્યો. આવી રીતે બીજાં પણ ઘણી જાતનાં પ્રહલાદને તેના બાપે કષ્ટ આપ્યાં, પણ ઈશ્વર ઉપરના તેના અડગ વિશ્વાસમાં ફરક પડ્યો નહિ. એવા દુઃખને તો તે સુખજ સમજવા લાગ્યો. ખરા વિશ્વાસુઓ દુઃખને પણ સુખદાયકજ સમજીને, ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટેજ કરે છે એવું માને છે. છેવટે રાજાએ એક લોઢાનાં મોટા થાંભલાને તપાવી લાલચોળ કરાવ્યો, અને પ્રહલાદને એ થાંભલાને ભેટવાની આજ્ઞા કરીને કહ્યું કે—“તારો ભગવાન, સર્વવ્યાપક, સર્વશક્તિમાન અને દયાળુજ હશે તો તને બચાવશે, અને કશી પીડા થવા દેશે નહિ.” પ્રહલાદ તરતજ ભગવાનનું સ્મરણ કરીને તે ધગધગતા લોહસ્થંભને ભેટવા દોડ્યો, કેમકે “ભગવાન તેને દઢાવા દેશે તોપણ તે તેના ભલાનેજ માટે હશે અને નહિ દઢાવા દે તો તે પણ તેના ભલાને માટેજ હશે.” એવો તેને દઢ વિશ્વાસ હતો. વિશ્વાસના આવા દઢ બળને લીધે કુદરતી નિયમ, પ્રમાણે તરતજ એક મહાન ચમત્કાર બન્યો. ધગધગતો લોઢાનો સ્થંભ એકદમ ફાટ્યો અને તેમાંથી માણસ તથા સિંહ બેઉને મંળતા આવે એવો એક આકાર પ્રકટ થયો. ભગવાનના મુખ્ય અવતારોમાંના “નૃસિંહાવતાર” તરીકે હજી પણ એ આકાર આપણા દેશમાં પૂજાય છે.

નૃસિંહ ભગવાને ધગધગતા લોહસ્થંભમાંથી પ્રકટ થઈને તરતજ હિરણ્યકશ્યપને પકડ્યો અને તેનો નાશ કર્યો. પછી પ્રહલાદે અને બીજાં સર્વેએ નૃસિંહ ભગવાનની સાચા ભાવથી

સ્તુતિ કરી અને ભગવાન સર્વને શાંતિ તથા આશિષ આપીને અંતર્ધાન થયા.

પ્રહલાદ એ પછી રાજગાદીએ બેઠો અને સર્વ રેચતનું રક્ષણ કરવા સાથે લોકોમાં સુખ, સદ્ગુણ અને સાચું જ્ઞાન ફેલાય તેમ કરવામાંજ તેણે પોતાનું જીવન ગાળ્યું. આજે પણ ભક્તરાજ પ્રહલાદનું નામ આપણા લોકો બહુજ ભાવથી યાદ કરે છે. આપણા દેશના મહાન નાયક મહાત્મા ગાંધીજી પણ આ પ્રહલાદ ભક્તને પોતાનો આદર્શ ગણીને તેને મળતુંજ સત્યપરાયણ પોતાનું વર્તન રાખતા હોવાથી, તેમનું નામ પણ આજે આપણા દેશમાં ઘરોઘર ગવાઈ રહ્યું છે.

આ દાખલામાંથી વાંચનારે સાર એજ લેવાનો છે કે, આપણો ધર્મ અને ઇશ્વર એજ જગતમાં સર્વ કરતાં મોટી બાબતો છે, માટે એમના વિરુદ્ધમાં વર્તવાનું અથવા અવળે રસ્તે ચાલવાનું કદાચ આપણાં માબાપ અથવા રાજા સુદ્ધાં કહે, તો પણ તે પ્રમાણે નહિ ચાલતાં ધર્મ તથા ઇશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણેજ આપણે વર્તવું જોઈએ.

૨-ઇશ્વરનો પરમ ભક્ત ધ્રુવ

અસહના વખતમાં આપણા દેશમાં ઉત્તાનપાદ નામે રાજા હતો. તેને સુરુચિ અને સુનીતિ નામની બે રાણીઓ હતી. સુરુચિને પેટે ઉત્તમ નામનો અને સુનીતિને ધ્રુવ નામનો કુવર હતો. રાજા સુરુચિને અને તેના છોકરા ઉત્તમને ખૂબ લાડ લ-

ડાવતો, પણ સુનીતિને અને ધ્રુવને તેવાં લાડ લડાવતો નહિ.

એક દિવસ રાજગાદી ઉપર બેઠો હતો એવામાં ધ્રુવ ત્યાં આવ્યો અને પિતાના જોળામાં બેસવાનો તેણે વિચાર કર્યો. રાજાને પણ તે છોકરાને જોળે બેસાડવાની બહુ ઇચ્છા થઈ, પણ તે વેળા એ સુરુચિ પાસે ઉભી હતી, તેની ખીકથી તે તેમ કરી શક્યો નહિ.

ધ્રુવને જોળા ઉપર બેસવાને આતુર થયેલો જોતાંજ સુરુચિ ગુસ્સે થઈને બોલી કે —“ તું કાંઈ મારો છોકરો નથી. તું તો અણમાનીતી સુનીતિનો છોકરો છે. મારો છોકરોજ રાજાને જોળે બેસશે અને રાજગાદી મેળવશે. સુનીતિ તો દાસી જેવી છે. તેનો છોકરો થઈને તું આવી મોટી ઇચ્છા શેનો કરે છે? જો તારે રાજના જોળામાં બેસવાની ઘણીજ ઇચ્છા હોય, તો હ-મણાંજ જઈને મરી જા અને મારે પેટે જન્મ લે, નહિ તો અહીંથી ચાલ્યો જા. ”

એરમાન માતાનાં આવાં ખરાબ વેણ સાંભળીને ધ્રુવના મનમાં બહુજ ખોટું લાગ્યું. તે રોતો રોતો પોતાની મા પાસે ગયો. સુનીતિએ પુત્રને રોતો જોઈને જોળે લીધો અને તેનાં આસુ લોહી તથા જોડી દઈને રડવાનું કારણ પૂછ્યું.

આવી રીતે ઘણીવાર પૂછ્યું, ત્યારે રાજાની સામે સુરુચિએ જે કંઈ કડવાં વેણ કહ્યા હતાં, તે બધાં રોતાં રોતા તેણે કહી બતાવ્યાં. એ સાંભળીને સુનીતિના હૃદયનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે નિઃશ્વાસ નાખીને રોતાં રોતાં કહ્યું —“ બેટા ધ્રુવ! સુરુચિએ જે કંઈ કહ્યું છે, તે સઘળું ખરૂં છે. એમાં એનો વાક નથી, પણ આપણાં કર્મનોજ વાક છે. તેણે આગલા ભવમાં પુણ્ય કર્યાં હશે

અને મેં પાપ કર્યાં હશે. તું પણ હીણભાગી કે તારે મારે પેટે જન્મ લેવો પડ્યો; મારે હવે ખેદ નહિ કરતાં પરમેશ્વરે જે કંઈ આપ્યું છે તેમાંજ સંતોષી રહેવું જોઈએ.” આવું સાંભળીને ધ્રુવે પૂછ્યું કે, આ ને આજ જન્મમાં આગલાં પાપ ધોવાઈ જાય અને પુણ્ય કર્મ વધી જઈ સુખી થઈએ એવો કોઈ ઉપાય નહિ હોય?” માતાએ કહ્યું કે—“હા, તેવો ઉપાય પણ છે, અને જો સાચી તાલાવેલી લાગી હોય તથા પ્રભુમાં શ્રદ્ધા હોય તો એ ઉપાય બહુજ આળાદ છે. જો સુખ પામવાની ઇચ્છા હોય તો પાપકર્મ નહિ કરતાં સર્વદા સારાજ કામો કરવાં જોઈએ; અને કરુણાસાગર જગદીશ્વરની પૂજા અને પ્રાર્થનામાં લાગવું જોઈએ. એટલે પ્રભુની દયા થાયજ અને પછી આ લોકમાં અને પરલોકમાં કંઈ પણ સુખની ખોટ રહે નહિ.”

માતાનાં આવાં વાક્ય સાંભળીને ધ્રુવની ઇચ્છા પરમેશ્વરનું ભજન કરવાની થઈ, તેથી તે ઇશ્વરનું ભજન કરવા વાસ્તે તેની રજા લઈને સારા મહાત્માઓના જ્યાં આશ્રમ હતા એવા એકાંત જંગલમાં આદ્યો ગયો. ત્યાં તેને નારદ ઋષિએ ઉપદેશ કર્યો તે પ્રમાણે તેણે ખૂબ તપ અને ભગવદ્ભક્તિ કરી, જેથી છેવટે પ્રભુએ પ્રસન્ન થઈને તેને મોક્ષરૂપી અવિચળ રાજ્ય આપ્યું. આથી હવે તેને આ જગતના રાજપાટની પરવા રહી નહિ, છતાં રાજાએ તથા સુરુચિએ તો તેનેજ લાયક ગણ્યો અને વિનંતિ કરીને તેનેજ ગાદીએ બેસાડ્યો.

આ વાતનો સાર એ છે કે, સુખ અને દુઃખનું મૂળકારણ આપણાંજ સારાં-નરસાં કર્મ છે. પરોપકાર અને પ્રભુભક્તિરૂપી સારાં કર્મ કરવાથી માણસનાં સર્વ પાપ ટળી જઈ તેને મોટા

રાજ્ય કરતાં પણ ચઢી જાય એવું અવિચળ મોક્ષનું રાજ્ય અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

૩-માળાપની સેવા ઉઠાવનાર શ્રવણ

અયોધ્યામાં દશરથ રાજાના રાજ્યમાં એક જંગલમાં એક મુનિ પોતાની સ્ત્રી અને છોકરાને લઈને રહેતા હતા. મુનિ અને તેમની સ્ત્રી વૃદ્ધ થયાથી આંખે જોઈ શકતાં નહોતાં, તેથી તેઓ પોતાની ઝુંપડીમાંજ બેસી રહીને તપશ્ચર્યા કરતાં હતાં. તેમનો છોકરો શ્રવણ પોતાનાં વૃદ્ધ અને આધળાં માળાપની સારી રીતે સેવા કરતો અને કોઈ વેળા પણ તેમનું વચન ઉ-થાપતો નહોતો.

માળાપની ઇચ્છા તીર્થયાત્રા કરવાની જોઈને શ્રવણે એક કાવડ બનાવી; અને તેમાં તેમને બેસાડી, તે કાવડ પોતે ખાંધે ઉપાડીને યાત્રા કરવા નીકળ્યો. ફરતો ફરતો તે અયોધ્યાની હદમાં આવી પહોંચ્યો અને રાત્રે એક જગાએ મુકામ કર્યો.

પછી માળાપને તરસ લાગવાથી તેમને સાડ પાણી લેવા તે નદી તરફ ગયો. રાજા દશરથ પણ તે વેળાએ તે નદી તરફ ગયા હતા. રાજાની ઇચ્છા એવી હતી કે, “અધારી રાત્રે જંગલી હાથી, વાઘ વગેરે હિંસક પ્રાણી નદીમાં પાણી પીવા આવે તેનો શબ્દ સાંભળી તેના ઉપર બાણ ફેંકી તેનો નાશ કરવો.” હવે મુનિબાળક શ્રવણ નદીપર આવીને ઘડામાં પાણી ભરવા લાગ્યો. તેનો જે અવાજ થયો તે ઉપરથી દશરથ રાજાએ “કોઈ હાથી અથવા વાઘ નદી ઉપર આવીને પાણી પીએ છે”

એમ ધારીને તે તરફ તીર ફેંક્યું તે તીરથી પેલો મુનિકુમાર ધાયલ થઈને કાંઠા પર દુઃખથી તરફડિયાં મારવા લાગ્યો. પછી દશરથ રાજાએ પાસે આવીને જોયું તો મુનિબાળક પોતાના તીરથી ધાયલ થઈને મરવાની આણીપર આવી પડ્યો છે. એ જોઈને રાજા બહુ દિલગીર થવા લાગ્યો અને પોતાને ધિક્કાર આપવા લાગ્યો. રાજાને જોઈને તે મુનિબાળકે મરતાં મરતાં કહ્યું કે:—“મારાં માબાપ થોડે દૂર ઝુંપડીમાં રહે છે, તેમને માટે તમે પાણી લઈ જાઓ અને તેઓને પીવરાવો.” આટલું કહી તેણે પ્રાણ છોડ્યો અને માબાપની રૂડી સેવા કર્યાના પુણ્યથી તેનો જીવ સ્વર્ગમાં ચાલ્યો ગયો.

મહારાજા દશરથ પાણીનો ઘડો ભરીને ઘણા શોકાતુરબની મુનિબાળકનાં માબાપની પાસે ગયા. પોતાનો છોકરો પાણી લઈને આવ્યો છે એવું ધારીને વૃદ્ધ મુનિએ કહ્યું.—“બેટા ! તને આટલી વાર કેમ થઈ ? જલદી પાણી આપ અમે તારે-માટે ઘણાં ચિંતાતુર હતાં. તું અમે આધળાંઓની આંખો છે અને અવગતિયાની ગતિ છે. અમે કેવળ તારા આધાર ઉપરજી જીવતાં રહ્યાં છીએ. બેટા ! કેમ બોલતો નથી ? જલદી મારા સલાલનો જવાબ આપ. અમે તને કંઈ કડવાં વેણ કહ્યાં હોય તો તે મનમાં ન લાવીશ.”

વૃદ્ધ તપસ્વીનાં આ વાક્ય સાંભળી દશરથ રાજાને ઘણુંજ ભય અને શોક ઉપજ્યો. નદીને કિનારે જે કાંઈ બન્યું હતું તે બધું ખીતે ખીતે તેણે તે તપસ્વીને કહ્યું. પુત્રના મરવાના સમાચાર સાંભળીને મુનિએ અને તેની સ્ત્રીએ પાણી ન પીધું અને પ્રાણ છોડ્યા.

પિતાની કઠણ પ્રતિજ્ઞા પાળનાર શ્રીરામચંદ્ર ૯

જુઓ, મુનિબાળક કેટલું દુઃખ વેઠીને માખાપની સેવા કરતો હતો ! માખાપની ઉત્તમ સેવા કરનારતરીકે હજારો વરસ જવા છતાં પણ હજુસુધી આપણા લોકોમાં તેનું નામ ઘેર ઘેર લેવાય છે.

૪-પિતાની કઠણ પ્રતિજ્ઞા પાળનાર શ્રીરામચંદ્ર

મહારાજ દશરથને ત્રણ રાણીઓ હતી અને તેમને ચાર કુંવરો હતા. તેમાં રામચંદ્ર સર્વથી મોટા હતા. તેમનું ચરિત્ર ઘણુંજ પવિત્ર હતું. તે કોઈની નિંદા કરતા નહિ અને સર્વને સરખી રીતે જોતા. પિતા માતા ઉપર પણ તેમનો પ્રેમ ઘણો હતો. કોઈ વેળાએ પણ તેમના મુખમાંથી કડવાં વચન નીકળતાં નહોતાં. કોઈના થોડા ઉપકારને તે વિસરતા નહિ અને ખરાબ કરનારનું પણ સાફ કરતા હતા. ગરીબોનાં દુઃખ દૂર કરવાને તે ઘણી મહેનત કરતા. પોતાથી મોટી ઉંમરનાં માણસોને માન આપતા અને કોઈ વિષયમાં પોતાનો દોષ જોતા તો તે દોષ દૂર કરવાનો પોતે પ્રયત્ન કરતા હતા.

રામચંદ્ર આવા ગુણવાન હોવાથી વૃદ્ધ રાજા દશરથે ધાર્યું કે:-“હવે હું ઘરડો થયો છું, તેથી રામચંદ્રને રાજપાટ સોંપીને એકાંતમાં ઇશ્વરનું ભજન પૂજન કરીશ.” આ વિચાર તેમણે પ્રધાનોને તથા શહેરના લોકોને કહ્યો. તે સાંભળીને સર્વે ઘણા ખુશી થયા અને રાજ્યાભિષેક કરવાનો દિવસ સુકેરર કર્યો.

જે દિવસે રાજ્યાભિષેક થવાનો હતો તે દિવસે સવારે રામચંદ્રના જોવામાં આવ્યું કે, દશરથ રાજા જમીન ઉપર જોભાન

જેવા પડેલા છે અને ગાંડાની પેઠે કેવળ “રામ ! રામ” બોલ્યા કરે છે ! કેમકે પણ નોકર તેમની પાસે નથી. ફક્ત રામચંદ્રની ઓરમાન મા કૈકેયી ખુશી થતી બેઠી છે. રામચંદ્ર આ સર્વ જોઈને ઘણા ગભરાયા અને શા વાસ્તે પિતા આવા શોકાતુર થયા છે, તે જાણવા માટે કૈકેયીને પૂછ્યું કે:—“માતાજી મહારાજાને આવી દશામાં પડેલા જુઓ છો તે છતાં આપ આમ નિરાંતે કેમ બેઠાં છો ?”

કૈકેયીએ કહ્યું કે:—“રામ ! એમને બીજું કંઈ દુઃખ નથી. મનનો વિચાર શરમને લીધે તારી આગળ તે કહી શકતા નથી, એજ દુઃખ છે. તું જો એમનું વચન પાળવા પ્રતિજ્ઞા કરે તો એ વાત હું તને કહું.”

કૈકેયીનું કહેવું સાંભળી સરળ હૃદયના રામચંદ્રે તરતજ જવાબ આપ્યો:—“માતાજી આપ એ સી વાત બોલ્યાં ! પિતાજી મને જે કહે તે કરવાને હું તૈયાર છું. હું એમનો પુત્ર છું, શિષ્ય છું અને ચાકર છું. આપ જાણો છો કે હું કદી પણ બોદુ-બોલતો નથી. પિતાજીનો હુકમ તો શું, પણ આપનો હુકમ પણ હું તોડતો નથી; માટે જે પણ કહેવાનું હોય તે કહો. પિતાજીની આવી દશા જોઈને મારી છાતી ચીરાઈ જાય છે.”

આ સાંભળીને કૈકેયીએ જવાબ દીધો:—“બેટા રામ ! અગાઉ તારા પિતા એક દૈત્યની જોડે લડાઈ કરતા હતા. તે વખતે મેં તેમને ઘણી મદદ કરી હતી; તેથી ખુશી થઈને બે વરદાન માગવાનું તેમણે મને કહ્યું હતું. તે વેળાએ મેં કહ્યું હતું કે, જ્યારે મારે જરૂર પડશે ત્યારે માગી લઈશ. હમણાં તે બે વરદાન એમની પાસે મેં માગ્યાં છે. એક તો એ કે, મારો ભરત રાજ-

મોટાભાઈપ્રત્યે અસાધારણ ભક્તિ બતાવનાર ભરતજી ૧૧

ગાદીએ બેસે; અને જીભું એ કે, તને વનવાસ કાઢે. જો તું ખરે-ખરે સત્યવાદી તથા ટેકીડો હોય અને બાપની આજ્ઞા પાળતો હોય, તો રાજપાટ છોડીને વનમાં વસ અને જટા ધારણ કરીને ચૌદ વર્ષમુધી જંગલમાં રહે અને મારો ભરત રાજ્ય ચલાવે.”

ચોરમાન માતાની આવી દયા વગરની વાત સાંભળીને રામચંદ્ર કહેવા લાગ્યા કે:—“આને માટેજ પિતાજીને આવા શોકાતુર કર્યા છે ? હું મોટો ભાગ્યશાળી કે મારા વનમાં જવાથી પિતાજી પોતે આપેલા વચનના બંધનથી છુટશે. હવે હું જરૂર વનમાં જઈશ. આપ પિતાજીને શાંત કરો.” આમ કહીને દશરથ અને કેકેયીને પ્રણામ કરીને રામચંદ્ર નગર બહાર નીકળ્યા.

૫-મોટાભાઈપ્રત્યે અસાધારણ ભક્તિ બતાવનાર ભરતજી

ભરતે મોસાળમાંથી અયોધ્યામાં આવીને જોયું કે, નગરમાં કોઈ જાતનો ઉત્સવ નથી; નગરવાસીઓના ઘરનાં દ્વાર ઉઘાડાં છે; કોઈ ઘરમાં નથી; માર્ગ તથા બજારમાં પણ લોકો જણાતા નથી અને બધું શૂન્ય જેવું દેખાય છે. આવાં અશુભ ચિન્હો જોઈને ભરત ઘણા વિચારમાં પડ્યા; પણ ઘરમાં તેમણે પિતાને જોયા નહિ. પછી માતાના ચોરડામાં જઈ, માતાને પગે લાગીને સર્વના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા.

રામને વનવાસ અને પોતાને રાજ્ય મળ્યું એ સાંભળીને ભરત ખુશી થશે, એમ સમજીને કેકેયીએ તેમની આગળ સઘળો વૃત્તાંત કહ્યો અને કહ્યું કે:—“ મહારાજે રામના શોકથી દેહ

છોડ્યો છે; માટે હવે તું રાજ્યસિંહાસન ઉપર બેસીને પ્રજાનું પાલન કર. ”

બંધુપ્રેમી સુશીલ ભરતજી પિતાનું મરણ અને રામ, લક્ષ્મણ તથા સીતાના વનવાસનો વૃત્તાંત સાંભળી વિલાપ કરવા લાગ્યા; અને ગેરવ્યાજબી કામને માટે પોતાની માતાને કપકો આપ્યો. ત્યારપછી પોતાના પિતાની ઉત્તરક્રિયા કરીને ભરતે કહ્યું કે:—“ જુઓ, મોટાભાઈએ રાજ થવું એ અમારા કુળનો વ્યવહાર છે અને રામ અમારા મોટાભાઈ છે; માટે તેજ રાજ થવા જોઈએ. તેમને બદલે હુંજ જંગલમાં જઈને ચૌદ વર્ષ રહીશ.” એ પછી ગામના તથા રાજ્યના માણસોને સાથે લઈ ભરત રામની પાસે વનમાં ગયા અને તેમના ચરણ પકડી રોતા રોતા બોલ્યા કે —“ તમારે રાજ્ય ચલાવવું જોઈએ, ” પરંતુ રામ પિતાની આજ્ઞા પાળવામાં દૃઢ હતા, તેથી તેમણે ભરતનું કહેવું કબૂલ રાખ્યું નહિ. છેવટે ભરતે લાચારીથી રામને કહ્યું:—“ હે આર્ય ! આપ પગની પાવડીઓ આપો. હું એ પાવડીઓને ગાદીપર મૂકીને આપના તરફથી સર્વ કારભાર કરીશ; અને આપની પેઠે જટાબૂટ ધારણ કરીને તથા કુળ-મૂળ ખાઈને ચૌદ વર્ષ નગરની બહાર આપની વાટ જોતો રહીશ.” પછી ભરત મોટાભાઈની પાવડીઓ લઈ નંદિગ્રામમાં જઈને રહ્યા અને બંધુ રાજ્યકાર્ય રામના નોકરતરીકે ચથારીતિ બજાવવા લાગ્યા. વનવાસ લોગવીને રામ પાછા આવ્યા પછીજ તેમણે જટાબૂટ ઉતારાવીને ગામમાં પ્રવેશ કર્યો હતો.

૬-ઉપરના જોવોજ લક્ષ્મણજીનો દાખલો

બંધુપ્રેમ વિષે બીજી એક લક્ષ્મણજીનું દષ્ટાંત છે. લક્ષ્મણ મોટાભાઈની સેવા કરવામાટે પિતા, માતા તથા સ્ત્રીને છોડીને ચૌદ વર્ષ તપસ્વીના વેશમાં વનમાં ફર્યા હતા. રામ અને સીતાની સેવામાટે તે કષ્ટને કષ્ટ સમજતા નહોતા. ભાઈ અને ભોળાઈને ખાવામાટે તેઓ ઘાડા જંગલમાંથી ફળમૂળ એકત્ર કરી લાવતા હતા. પીવાને માટે શીતળ પાણી લાવી આપતા હતા અને રાત્રિને વળતે હાથમાં ધનુષ્ય-બાણ ધારણ કરી ઝુંપડીના આંગણામાં સાચવણીનું-રક્ષણનું કામ પણ કરતા હતા. બંધુ-પ્રેમ લક્ષ્મણે આવી રીતે નાના પ્રકારની સેવા કરીને તથા રાવણ સાથેની લડાઈમાં અનેક વાર પોતાનો પ્રાણ સુદ્ધાં જોખ-મમાં નાખીને ભાઈપરના પ્રેમની અવધી બતાવી હતી.

૭-પિતૃભક્ત ભીષ્મદેવ

કુરુવંશી મહારાજ શાંતનુની પહેલી સ્ત્રીને દેવવ્રત નામે એક પુત્ર હતો. એ દેવવ્રત નાના પ્રકારના શાસ્ત્રમાં અને કળામાં ઘણોજ કુશળ થયો હતો. તેની વિદ્યા, બુદ્ધિ, સત્યવાદીપણું, જિતેન્દ્રિયતા વગેરે ગુણોથી સઘળા મનુષ્યો તેને ઘણોજ આહ-તા હતા. આ દેવવ્રત સિવાય રાજાને બીજો કોઈ પુત્ર નહોતો, તેથી જો ન કરે નારાયણ અને તેને કંઈ થાય તો રાજાનો વંશ રહે નહિ, એમ સમજીને બીજા એક બે પુત્રની ઈચ્છા રાજાને ઘણા દિવસથી થઈ હતી; એટલામાં એક દિવસ જ્યારે

તે મૃગયા રમવા ગયો ત્યારે દાસરાજની કન્યા સત્યવતીને જોઈ તેની જોડે વિવાહ કરવાનો તેણે વિચાર કર્યો; પરંતુ દેવવ્રતના જેવો સર્વગુણસંપન્ન પુત્ર હોવા છતાં ફરી વિવાહ કરવો એ ઠીક નહિ એમ ધારીને તે ઇચ્છા મનમાં દબાવી દીધી, અને પછી ઘરમાં આવીને દિલગીરીમાં રહેવા લાગ્યો. તેના વિશ્વાસપાત્ર મુખ્ય મંત્રીસિવાય બીજું કોઈ પણ તેના મનનો એ વિચાર બાજુવા પામ્યું નહિ.

દેવવ્રતે પિતાને દિલગીર થયેલા જોઈને તેનું કારણ પૂછ્યું, પણ તેનો ઠીક જવાબ મળ્યો નહિ અને વધારે ને વધારે દિલગીર જોવા લાગ્યો. તે ઘણો બુદ્ધિમાન હતો, તેથી મુખ્ય મંત્રીની પાસે જઈને તેણે પૂછ્યું કે:—“શામાટે રાજાનું દુઃખનું કારણ કહેતા નથી ? હું તેમનો પુત્ર, ભક્ત અને દાસ છું; માટે તેઓ મને કહેવા ન ઇચ્છતા હોય તો તમે અનુગ્રહ કરીને મને કહો. જો મારાથી મારા પિતાનો શોક દૂર કરી શકાય તેમ હશે તો તેઓ મને જે કંઈ કહેશે તે કરવાને હું તૈયાર છું.”

આ સાંભળીને મંત્રીએ કહ્યું કે:—“કુમાર ! તમારા જેવા બુદ્ધિમાનની પાસે મહારાજ પોતાના દુઃખનું કારણ કહેતાં શરમાય છે. તમારા જેવા સદ્ગુણી પુત્રરત્ન પામવાનું સર્વના ભાગ્યમાં હોતું નથી. મહારાજ આપના જેવા પુત્ર પામીને પોતાને ઘણાજ ભાગ્યશાળી સમજે છે, પરંતુ તમે તેમના એકના એક પુત્ર છો. જેવી રીતે એક આંખ આંખમાં નથી, તે પ્રમાણે તે માને છે કે એક પુત્ર પુત્રમાં ગણાતો નથી. આ વાસ્તે તેઓને ફરી લગ્ન કરવું છે; પરંતુ તમે દુઃખી થાઓ એમ સમજીને તેઓ પોતાની ઇચ્છા સંપૂર્ણ કરી શકતા નથી

અને માનસિક કલેશ પામે છે. ”

મંત્રીનાં વચન સાંભળીને દેવવ્રત બોલ્યો કે:—“ મહાશય ! એ કામથી હું અસંતુષ્ટ થઈશ એવું પિતાએ ધાર્યું એજ મારું કમનશીબ કહેવાય. હું શુદ્ધ અંત કરણથી તમને વિનંતિ કરું છું કે, જેમ બને તેમ જલદીથી એ શુભ કામ કરો. ”

દેવવ્રતનાં આવાં સરળ અને ઉદાર વચનો સાંભળીને મંત્રી ઘણેજ ખુશી થયો અને દેવવ્રત સમક્ષ દાસરાજને બોલાવીને તેને સર્વ વાત જણાવી. દાસરાજ થોડીકવાર મૂંગો રહીને દેવવ્રત તરફ જોઈ બોલ્યો:—“ રાજકુમાર ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો. મહારાજને કન્યા આપવાથી તે કન્યા આપની ઓરમાન મા થશે, અને મેં ઘણેક ઠેકાણે જોયું છે કે, જે ઘરમાં ઓરમાન મા અને સાવકાં છોકરાં રહે છે તે ઘરમાં કુશળતા હોતી નથી ઓરમાન મા સાવકા છોકરાંનાં અને સાવકાં છોકરાં ઓરમાન માનાં સર્વદા છિદ્ર શોધ્યા કરે છે અને એકબીજાની ખરાબી કરવાનો યત્ન કરે છે. વિશેષે કરીને સાવકાં છોકરાં પ્રબળ હોય તો ઓરમાન માને સર્વદા ચિંતામાં બળવું પડે છે; માટે મારી કામળ કન્યાને આપના જેવા પ્રબળ સાવકા છોકરાની ઓરમાન મા બનાવવાની મારી હિંમત થતી નથી ”

આ સાંભળીને દેવવ્રત મૂંગો બેઠો. મંત્રીએ જવાબ દીધો, “ દાસરાજ ! તમે જેવું જોતા આવ્યા છો તેવું કહો છો, પરંતુ મારી પણ વૃદ્ધ ઉંમર થઈ છે. મેં પણ ઘણું જોયું છે. હું જાણું છું કે, એવાં ઘણાંક કુટુંબો છે કે જ્યાં સાવકી મા અને છોકરાંને લીધે કોઈને પણ કલેશ ભોગવવો પડતો નથી. ઓરમાન મા નીચ પ્રકૃતિની હોય અને સાવકો છોકરો ફૂર સ્વ-

ભાવનો હોય તોજ તેઓમાં કદાહ થાય છે. ઓરમાન મા બે બુદ્ધિમતી અને ઉદાર હોય, તેનામાં ધર્મજ્ઞાન, સારાસાર વિચાર તથા પતિભક્તિ હોય અને બે સાવકો છોકરો પણ બુદ્ધિમાન, ધાર્મિક તથા પિતૃપરાયણ હોય તો ઓરમાન મા અને સાવકાં છોકરાંઓમાં કદી પણ લડાઈ ટંટો થાય નહિ. દેવવ્રતનો સ્વભાવ અલૌકિક છે અને તમારી કન્યા પણ દેવીના જેવી છે, માટે કોઈ પણ દુઃખી થશે નહિ. ” ત્યાર પછી દેવવ્રતે કહ્યું કે —“ મારી બડાઈ કરવા હું ઇચ્છતો નથી; તોપણ હું દુઃકામાં એવી પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે, આપની કન્યાને મારા તરફથી કોઈ પણ કારણથી કષ્ટ પડશે નહિ. આપ બાળુબે કે, દેવવ્રત કદી પણ તેનું વચન ટાળશે નહિ. ”

આ સાંભળીને દાસરાજ બોલ્યો:—“ રાજકુમાર ! ધર્મ-શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, આહારે વ્યવહારે ચ સ્પષ્ટવક્તા સુખી ભવેત્ । માટે મનનો વિચાર છુપાવવો એ હું સમજતો નથી. બે મહારાજ મારી કન્યા ગ્રહણ કરશે તો તેનો છોકરો તમારો દાસજ બનવાનો; કેમકે આપના જેવો મહાવીર મોટો પુત્ર હોવાથી તેને રાજગાદી મળવાની હું કંઈ આશા રાખતો નથી, માટે એના કરતાં તો મારી કન્યા ગરીબને પરણે તેજ સારું, કારણ પોતાના પતિદેવનું ગમે એટલું ઓછું ધન હોય તોપણ તે સર્વ તે પોતાના પુત્રનેજ મળેલું જશે. ” આ વાત સાંભળીને તરતજ દેવવ્રત કહેવા લાગ્યો:—“ દાસરાજ ! પિતાની આકાંક્ષા પૂરી કરવામાટે હું પ્રાણસુદ્ધાં અર્પણ કરવા તૈયાર છું, તો રાજ્યની તે શી વાત? હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે, કદી પણ હું રાજ્યગાદી ગ્રહણ કરીશ નહિ. તમારા દૌહિત્રોજ આખા રાજ્યના માલિક

થશે અને મારાથી જેમ બનશે તેમ તેઓને મદદ કરવામાં હું પાછી પાની કરીશ નહિ.”

દેવવ્રતની આ પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને સર્વ અકિત થયા. દાસરાજ પણ ઘણોજ ખુશ થયો; પરંતુ થોડી વાર વિચાર કરીને પાછો તે બોલ્યો કે.—“ રાજકુમાર! આપની આ પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને હું ઘણોજ આશ્ચર્ય પામ્યો છું. આપ પિતૃભક્ત છો અને અલૌકિક ઉદારતાથી રાજ્ય ત્યાગ કરવા આહો છો; તથાપિ આપના પુત્ર થશે તેઓ શામાટે રાજ્યગાદીનો ત્યાગ કરશે? તેઓ મોટા પુત્રના છોકરાતરીકેનો દાવો કરીને રાજ્યાધિકાર માગશે અને પ્રજા પણ તે વાતને ન્યાયી સમજીને તેમનો પક્ષ લેશે; માટે આવી શંકાશીલ જગ્યાએ મારી દેવ જેવી કન્યાને ઉંમરે પહોંચેલા વરને આપવાનું મને ઠીક જણાતું નથી, માટે આપ મને ક્ષમા કરો. ”

આવાં વચન સાંભળીને દેવવ્રત થોડોક વિચાર કર્યા પછી મોટે અવાજે બોલ્યો:—“ દાસરાજ ! હું જે કારણથી રાજ્ય ત્યાગ કરવાને તૈયાર થયો છું, તેજ કારણથી ગૃહસ્થાશ્રમનો ત્યાગ પણ અંગીકાર કરું છું હું લગ્ન કરીશ નહિ, આજથી જીવનના અંતસુધી બ્રહ્મચર્ય પાળીને રહીશ હું પ્રતિજ્ઞા લઉં છું કે. પૂર્વનો સૂર્ય પશ્ચિમમાં ઉદય થશે તોપણ મારી પ્રતિજ્ઞામાં ફરક પડનાર નથી. ”

દેવવ્રતની આવી મહાન પ્રતિજ્ઞા સાંભળીને ત્યાં બેઠેલા સર્વ મનુષ્યો વિસ્મય પામી ગદ્ગદ્ સ્વરથી કહેવા લાગ્યા:—
“ ધન્ય ! ધન્ય ! આવી પિતૃભક્તિ અમે જોઈ નથી !
આવી ઉદારતા અને નિસ્પૃહતા પણ અમે સાંભળી નથી ! !”

ત્યાર પછી સુખ્ય મંત્રીએ સર્વને કહ્યું:—“ સેંકડો રાજપુત્ર પિતાને અને કાકા વગેરેને ખરાબ કરીને તેમનું રાજ્ય લઇ લેવા મથે છે, પણ અમારા આ રાજકુમારે તો ઉલટું પિતાનો વિચાર ખર લાવવામાટે રાજ્યને તૃણવત્ ગણી ત્યાગ કર્યું છે. ખીલું આ બુવાનીના સમયમાં આખા જીવનને માટે લક્ષના સુખથી વંચિત થવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે. આવી ભીષણ પ્રતિજ્ઞા કોઈએ કદી પણ સાંભળી નથી, તેથી મારા વિચારમાં એવું આવે છે કે, એમનું નામ હવેથી ભીષ્મ રાખવું.”

ખરેખર તેમજ થયું. ત્યારથી તેમને સઘળાઓ “ભીષ્મ” કહીને યોદ્ધાવવા લાગ્યા. તેમણે જેવટસુધી કુંવારા અને અકલંકિત રહીને પોતાની એ પ્રતિજ્ઞા પાળી હતી. અદ્યાપિ સત્યવાહી, ધાર્મિક, દૃઢપ્રતિજ્ઞ અને જિતેન્દ્રિય મનુષ્યોનાં દષ્ટાંત આપતાં લોકો ભીષ્મદેવનું નામ બહુજ પ્રેમથી દે છે.

૮—મહાદુઃખે ગુરુનું નુકસાન અટકાવનાર આરુણિ

અસલના વખતમાં આપણા દેશમાં અયોદ્ધોમ્ય નામે એક ઋષિ હતા. તે ઘણા દયાળુ હતા; પરંતુ પોતાના શિષ્યોનું શરીરખળ તથા સહનશક્તિ વધે તેટલામાટે તેઓ તેમની પાસે કેટલાંક મહેનતનાં કામ પણ કરાવતા હતા એક દહાડો તેમણે પોતાના એક આરુણિ નામના શિષ્યને જેતરની પાળ બાંધવાનું કહ્યું. આરુણિ તરતજ જેતરમાં જઈને પાળ બાંધવા લાગ્યો, પણ ઘણો ચત્ન કરવા છતાં બાંધી શક્યો નહિ. તેણે વિચાર કર્યો કે—“ પાળ નહિ બાંધાય તો બધું પાણી જેતર-

માંથી નીકળી જશે અને ધાન્ય સાફ પાકશે નહિ.” આરુણિએ તે પછી પોતે જાતેજ તે જગાએ સુઈ જઈને પાણીનો માર્ગ ખાંધ કર્યો. આરુણિ કેટલીક વાર થવા છતાં પાછો નહિ આવવાથી ઋષિ બીજા શિષ્યોને સાથે લઈને ખેતરમાં ગયા. આરુણિની શોધ કરતાં તે પાણી વહેવાની જગાએ સૂતેલો જણાયો. પછી તેને તે જગાએથી ઉઠાડી લઈને સૌએ મળી માટીની પાળ બાંધી લીધી. આરુણિની આવી ગુરુભક્તિ જોઈને ઋષિએ તેને આશિષ આપી કે.—“વત્સ ! બહુ દુઃખ ખમીને તે મારી આજ્ઞા પાળી છે. પ્રભુ તારૂં કંટ્યાણુ કરો સર્વ વેદ તથા ધર્મ-શાસ્ત્ર તને પ્રાપ્ત થાઓ. આજથી તું ‘ ઉદાલક ’ નામથી પ્રસિદ્ધ થઈશ.”

૯-સ્વદેશને માટે પ્રાણ આપનાર વીર બાળક પુત્ર

જ્યારે મુસલમાન બાદશાહો દિલ્હીમાં રાજ્ય કરતા હતા ત્યારે રાજસ્થાનમાં આવેલાં ચિત્તોડ, જોધપુર વગેરે સ્થળોમાં બહાદુર રજપૂતલોકોનાં જૂદાં જૂદાં રાજ્ય હતાં.

રજપૂતલોકો ઘણાજ હિંમતવાન અને બહાદુર હોય છે. આગલા જમાનામાં ઘણાક રજપૂતોએ પોતાના દેશમાટે તથા ધર્મને માટે પ્રાણ આપ્યા છે, તેમા પણ ચિત્તોડના રજપૂતો ઘણાજ બહાદુર હતા.

એક વખતે દિલ્હીનો મોગલ બાદશાહ અકબરશાહ ઘણું લશ્કર લઈને ચિત્તોડ જીતવા આવ્યો. ચિત્તોડનો રાજા ઉદય-સિંહ એ જોઈને બીકનો માર્યો ચિત્તોડ છોડીને બીજા જગ્યાએ

જઈ ભરાયો. અને તેથી તેનો સેનાપતિ જયમલ શહેરની સંભાળ રાખવા લાગ્યો; પણ એક વખતે રાત્રે દૂરથી અકબર-શાહે તેને ગોળી મારીને મારી નાખ્યો. ચિત્તોડના રહેવાસીઓ હવે ગભરાયા; પરંતુ એવામાં ચિત્તોડનો એક બહાદૂર છોકરો સ્વદેશરક્ષા કરવામાટે લડાઈમાં ઉતર્યો.

તે વીર બાળકનું નામ પુત્ત હતું. તેની ઉંમર ફક્ત સોળ વર્ષની હતી. પુત્ત હતો તો બાળક, પણ મોટા મોટા બહાદૂર માણસોના જેવોજ તે પણ હિંમતવાન અને ભેરાવર હતો. તેની માતા, બહેન અને સ્ત્રીએ યુદ્ધમાં જવાની તેને ખુશીથી રજા આપી. તેની મા, સ્ત્રી અને બહેન પણ તે વખતે ઘરમાં નહિ બેસી રહેતાં હથિયાર સજીને પોતાના દેશની રક્ષા કરવા-માટે ઉત્સાહની સાથે યુદ્ધ કરવા નીકળી પડ્યાં.

અકબરનું લશ્કર બે ભાગમાં વહેંચાયેલું હતું. એક ભાગ પુત્તની જોડે લડતો હતો અને બીજો ભાગ બીજી તરફથી પુત્તને રોકવામાટે આવતો હતો. એ બીજા ભાગના લશ્કરને પુત્તની મા, સ્ત્રી અને બહેનનું પરાક્રમ જોઈને ઘણી અન્યયથી ઉપજી બપોરે બે વાગે પુત્ત તેમની પાસે આવીને જુએ છે તો બહેને લડાઈમાં પ્રાણ છોડ્યો છે અને માતા તથા સ્ત્રી બાંદ્-કની ગોળીઓ વાગવાથી તરફડતાં જમીન ઉપર પડ્યાં છે. પુત્ત પાસે આવતાં માતાએ તેને કહ્યું—“ બેટા ! અમે સ્વર્ગમાં જ-ઈએ છીએ. તું પાછો લડાઈ કરવા, જા. જન્મભૂમિને લડાઈ કરીને છોડાવજે અથવા તો મરીને અમને સ્વર્ગમાં આવી મળ-જે. ” આટલું બોલતા બોલતાં પુત્તની માએ પ્રાણ છોડી દીધો. પુત્તની સ્ત્રીએ પણ સ્વામીની તરફ ધીરભાવથી એકીટસે જોઈને

પ્રાણત્યાગ કર્યો. પુત્ર હવે વિશેષ ઉત્સાહ અને વીરતાથી ફરીથી શત્રુસેનામાં જઈને લડાઈ કરવા લાગ્યો. માના મરતી વખતના કહેવા પ્રમાણે વર્તવામાં તેણે જરા પણ પાછી પાની કરી નહિ અને જન્મભૂમિને માટે લડતાં લડતાં પ્રાણ છોડ્યો. આ પ્રમાણે આ એકજ ઘરનાં ચાર માણસ સ્વર્ગમાં ગયાં છે, અને તેઓની કીર્તિ સદાને માટે આ સંસારમાં કાયમ રહી ગઈ છે.

૧૦-એક અંગાળી બાળકની પ્રમાણિકતા

અંગાળામાં આવેલા ‘ બાદા ’ શહેરની બહારના મોટા બગીચામાં એક વખતે એક તેર-ચૌદ વર્ષનો અંગાળી છોકરો ફરતો હતો; તેટલામાં બસિરમહમદખાં નામનો એક કાબુલી વટેમાર્ગ પણ પોતાના સરસામાન સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. તેણે થોડો વખત ત્યાં વિશ્રામ કર્યો અને જતી વેળાએ રૂપિયાની એક કોથળી ત્યાંની ત્યાંજ ભૂલી ગયો. એ કોથળીમાં પાંચ હજાર રૂપીઆ હતા. પેલા ચૌદ વરસના અંગાળી છોકરાએ તે કોથળી જોતાંજ લઈ લીધી, અને તેમાં ઘણા રૂપિયા છે એમ જાણવા છતાં પ્રમાણિકપણાને વળગી રહીને તેણે તે પૈસા તેના ખરા માલિકને આપવાનો નિશ્ચય કર્યો.

પેલી તરફ બસિરમહમદને થોડેક દૂર જઈને રૂપીઆની કોથળી યાદ આવવાથી તે ઘણો ગાભરો બનીને બગીચાની તરફ પાછો ફર્યો. બાળકે તેને ચિંતાતુર જોઈને પૂછ્યું-“ તમે શું કાંઈ ગુમાવ્યું છે ? ” આપારીએ કહ્યું-“ મારી રૂપિયાની કોથળી ખોવાઈ છે. ” બાળકે તેને કોથળી દેખાડી કહ્યું-“ આ

તમારા રૂપિયા લ્યો. ” બસિરમહમદે કોથળી ઉઘાડીને તપાસી જોયું તો તેમાંથી એક પણ રૂપિયો જોઈ શકાયો નહોતો. પછી તેણે બાળકને પૂછ્યું:--“ તું આટલા રૂપિયાની લાલચ કેમ રોકી શક્યો ? ” બાળકે નમ્રતાપૂર્વક કહ્યું:--“હું નાનપણથીજ એવું શીખ્યો છું કે, પારકા ધનને માટીના ઢેકા પ્રમાણે તુચ્છ ગણી કદી પણ ચોરી કરવી નહિ. ” બાળકની વાતથી તે વે પારી અશ્ચર્ય પામ્યો અને તેને ખુશીથી પાંચ રૂપિયાનું ઇનામ આપવા લાગ્યો; પણ છોકરાએ કહ્યું:--“ મેં તમારા રૂપિયા તમને પાછા આપ્યા એ તો મારો ધર્મજ હતો. ” તે બાળકની આવી ભલમનસાઈ જોઈને બસિરમહમદ તેને બહુજ શાબાશી આપવા લાગ્યો અને તેના આ ભલા કામની વાત વર્તમાનપત્રમાં પ્રકટ કરાવી. તે બાળકની સાધુતાની કહાણીની છેવટે બસિરમહમદે કહ્યું છે કે--“ એ રૂપિયા મારા શેઠના હતા. જો બાળક તે રૂપિયા ખાઈ ગયો હોત તો મારા શેઠનો ભરોસો મારાપરથી ઉઠી જાત અને મારે કેદખાનામાં જવું પડત; માટે એ બાળકે મારાપર કેટલો બધો ઉપકાર કર્યો છે, તેનું હું વર્ણન કરી શકતો નથી. હું કદી પણ એ છોકરાને ભૂલી શકીશ નહિ અને પ્રભુ તેને લાંબી ઉંમર અને સુખ આપે એવી ઇશ્વરની આગળ દરરોજ પ્રાર્થના કરીશ. એ બાળકનું નામ વીરેશ્વર મુળોપાધ્યાય હતું. સાધુતાના ગુણથી હરકે-ઈ માણસ આવી રીતે લોકપ્રિય અને આશીર્વાદને પાત્ર થઈ શકે છે. ”

૧૧-દયાળુ રાજપુત્ર મૂળરાજ

અગીઆરમા સૈકામાં ગુજરાતના પહેલા ભીમદેવને મૂળ-
રાજ નામે યાજક હતો. એક વર્ષે ગુજરાતમાં વરસાદ નહિ
પડવાથી ઠંડા અને વિશેષાક ગામના લોકો રાજને ઉપજનો
લાગ આપવાને શક્તિમાન નહોતા. રાજના તલાટીએ તો
લોકોની પાસે જે કંઈ મિલકત દીઠી, તે જમ કરી લાવીને
રાજ ભીમદેવ આગળ રજુ કરી અને ખેડુતોને પણ હાજર
કર્યા. તેજ દિવસે સવારમા કુંવર મૂળરાજ કે જે સત્યવક્તા
અને વચનપાલક હતો તે એ જગ્યાની પાસે રમતો હતો કુંવરે
આ સર્વ ખેડુતોને માંહોમાંહે વાતો કરતા જોઈને પોતાનો ચાકર
તેમની પાસે મોકલ્યો અને સર્વ વાત જાણી લીધી. ખેડુતલોકોનું
દુઃખ સાંભળીને તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. પછી તે
વાતનો ઇલાજ કરવા સારૂ તરતજ તેણે પોતાની ઘોડા ઉપર
ખેસવાની કળાથી રાજને પ્રસન્ન કર્યો રાજએ કાંઈક માગવા-
નું કહ્યું, તેના બદલામાં એ કુંવરે માગી લીધું કે-“ પેલા
માણસોની જમ કરેલી વસ્તુઓ પાછી આપો. ” આ સાંભળ-
તાંજ રાજની આંખમાં હર્ષનાં આંસુ આવ્યાં અને તેણે કુંવર-
ના કહેવા પ્રમાણે કર્યું. એ પછી આગ્રહ કરી કુંવરને કહ્યું
કે-“ તું તારે પોતાને માટે પણ કંઈક માગી લે. ” મૂળરાજે
કહ્યું કે-“ હવે પછી જ્યારે પણ ખેતીવાડી પાકે નહિ ત્યારે રાજ્ય-
નો વેરો ઉઘરાવાય નહિ એવો નિયમ કૃપા કરીને લખાવ કરો,
એટલે મારા જીવને મોટું સુખ થશે ” રાજએ ઉદારતાથી તેવો
નિયમ ચાલુ કર્યો. ખેડુતલોકોને કેદમાંથી છોડી મૂક્યા, એટલે

તેઓ મૂળરાજને નમસ્કાર કરવાને આંખ્યા અને તેમાંના કેટલાક તો તેનીજ ચાકરીમાં રહ્યા.

આ ઉદાર મૂળરાજ તે પછી થોડેજ દિવસે મરણ પામ્યો. રાજા અને તેનો દરબાર તેમજ જે લોકોનો તેણે વચ્ચે પડીને છુટકારો કર્યો હતો, તે સર્વે તેના મરણથી બહુજ દુઃખી થયા.

બીજે વર્ષે પુષ્કળ વરસાદ થવાથી બધી જાતનું અનાજ સારી રીતે પાક્યું; એટલે ખેડુતો ગયા વર્ષનો અને આલતા વર્ષનો ભાગ રાજાને આપવા આંખ્યા. ગયા વર્ષનો ભાગ લેવાને રાજા ભીમદેવે ના કહી; પણ ખેડુતોએ પ્રાર્થના કરવાથી છેવટે એવો ઠરાવ થયો કે, ગયા વર્ષની ઉપજનો ભાગ રાજકુંવરના પુણ્યને અર્થે દેવાલય બંધાવવાના કામમાં વાપરવો.

૧૨-ઉડીસાનો માતૃમક્ત બાળક

ઉડીસામાં ઈ. સ. ૧૮૮૦ માં મોટો દુકાળ પડ્યો હતો. તે વેળાએ ૧૦-૧૨ વર્ષની ઉંમરનો એક છોકરો કોઈ ગામમાં અનાજ માગવા ગયો. તે વેળાએ એ ગામમાં અનાજની બહુ અછત હતી અને લિખારીઓ બહુજ આવતા, તેથી આ છોકરો બહુ જગ્યાએ ફર્યો તોપણ તેને કશુંજ મળ્યું નહિ. આખરે તે થાકીને તથા નિરાશ થઈને એક બ્રાહ્મણના ઘરના આટલા ઉપર બેઠો. એ ઘરવાળા બ્રાહ્મણને તેની દુર્બળ અવસ્થા જોઈને દયા ઉપજી તેથી તે બોલ્યો—“તને કંઈ અન્ન આપું છું, તે તું અહીં બેસીને ખા.” બાળક આંખોમાં પાણી લાવીને બોલ્યો:—
“હું અહીં ખાઈ શકીશ નહિ. જો મને ભાત આપો તો હું

મારે ઘેર જઈને ખાઈશ. ” ગૃહસ્થે તેના ઉત્તરમાં કહ્યું:-
 “ઘેર લઈ જવા જેટલો ભાત છે નહિ, માટે અહીંજ બેસીને
 ખા. ” બાળકે જવાબ દીધો:-“ ગમે એટલો થોડો મળશે
 તોપણ હું તે ઘેરજ લઈ જઈશ. હું કદાપિ ખાધાવિના મરી
 જાઉં તો ભલે; પણ અહીં એકલો બેસીને ખાઈશ નહિ. ”
 બાળકનું આવું કથન સાંભળી તે ગૃહસ્થ આશ્ચર્ય પામ્યો અને
 વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “ આવા ભયંકર દુકાળમાં હજારો
 માતાએ પોતાનાં છોકરાંને પડતાં મૂક્યાં છે, ઘણાક પુત્રોએ
 પિતામાતાને છોડી દીધાં છે અને હજારો પતિએ પત્નીના હાથ-
 માંથી અન્ન છીનવી લઈને પોતે ખાધું છે. સ્નેહ કે ભક્તિ
 વગેરેનું તો નામ પણ રહ્યું નથી. જે જેના હાથમાં આવે તે
 તરત ખાઈને પોતાનું પેટ ભરે છે. આ બાળકને જો હવે
 ખાવાનું નહિ મળે તો તે જરૂર મરી જશે, એવી તેની હાલત
 છે, તોપણ તે અહીં બેસીને ખાવાનું કબૂલ કરતો નથી એનું
 શું કારણ હશે ? ” પછી તેણે તે છોકરાને એ વિષે પૂછ્યું,
 ત્યારે તે બાળક એક લાંગો નિશ્વાસ નાખીને રોઈ પડ્યો
 અને પછી થોડીક વારે ધીરજ ધરીને કહેવા લાગ્યો:-“ આ
 દુકાળને લીધે મારો બાપ અમને મૂકીને જતો રહ્યો છે. મારી
 માએ વાસણકુસણ વગેરે ઘરની સર્વ વસ્તુઓ વેચીને અમને
 બે ભાઈને ખવરાવ્યું. પછી જ્યારે કંઈ પણ રહ્યું નહિ ત્યારે
 અમને સાથે લઈને તેણે ભીખ માગવા માંડી. તે રીતે જે કંઈ
 થોડું મળતું તેમાંથી પ્રથમ અમને ખવરાવીને પછી જો કંઈ
 બાકી રહેતું તો મા ખાતી, અને કોઈ કોઈ દિવસ તો તે કંઈ
 પણ ખાતી નહોતી,

આવી રીતે કેટલાએક દિવસ ગયા; પણ પછી મારી મા માંદી પડી તેથી હું એકલો જ ભીખ માગવા જતો હતો; પરંતુ તેમાંથી ત્રણ જણ તું પૂરૂ થતું નહોતું. હું લિક્ષાને માટે બહાર જતો ત્યારે મારા નાનાભાઈની સાંભાળ લેનાર કોઈ પણ નહોતું મારી મા પીડાથી ઘણીખરી બેભાન રહેતી તેથી તે પણ તેની ખબર લઈ શકતી નહોતી, તેથી ભાઈ ભૂખનો માર્યો જ્યાં ત્યાં ફરતો હતો. એક દિવસે હું લિક્ષા માગીને ઘરમાં આવીને, જોઈ છું તો તે મળ્યો નહિ. હું રોતો રોતો લોડોને મારા ભાઈની ખબર પૂછવા લાગ્યો તો જણાયું કે તે મરી ગયો છે. મારી મા આગળ આ વાત ન કરતા તેને મેં કહ્યું કે, તેને એક માણસે દયા કરીને ગળ્યો છે, માટે તું તેને માટે ફિકર કરીશ નહિ. જો મેં મારા ભાઈના મરવાના સમાચાર મારી માને કહ્યા હોત તો તે મરી જત. તેણે મારી વાત ખરી માની. હું તે દિવસે જે કંઈ લિક્ષા લાગ્યો હતો તેમાંથી તેને બળજેરીથી ખવરાવ્યું, તેથી તે કંઈક સારી થઈ અને વારંવાર માફં મુખચુંબન કરીને રોતી રોતી કહેવા લાગી કે:-“ બેટા ! તું મારેમાટે કેટલું કષ્ટ સહન કરીશ ? તારા ભાઈને જેણે રાખ્યો છે, તે તને પણ દયા કરીને રાખે તો તું ત્યાં જઈને રહે. મારા ભાગ્યમાં જે કંઈ થનાર હશે તે થશે. મારે માટે તું હવે આ દુર્બળ શરીરે લિક્ષા માગવા જઈશ નહિ.” માની આ વાત સાંભળીને જાણે મારી છાતી ચીરાઈ ગઈ હોય એમ મને થયું.

આજે હું ઘણા વખતસુધી ફર્યો, પણ એક મૂઠી પણ ભાત મળ્યો નથી. જો આપ દયા કરીને મને થોડો પણ ભાત

આફતવેળા કિંમતી વસ્તુઓને બદલે માખાપને લઈ નાઠેલા પુત્રો ૨૭
આપૌ તો હું તે ઘેર લઈ જઈને મારી માને ખવરાવું મેં
ગઈ કાલનું ખાધું નથી; પરંતુ મારી મા એવી દુખી છે કે
તેને જો આજે ખાવાનું નહિ મળે તો તે નિશ્ચય મરી જશે
એના સિવાય મારું બીજું કંઈ નથી.”

આટલું બોલતાં બોલતાં તે છોકરાનો ચહેરો ફેરવાઈ ગયો,
આંખો ઉપર ચઢી ગઈ અને તે તરફડીને જમીન ઉપર પડ્યો.
પેલો ગૃહસ્થ આ બાળકની અદ્ભુત માતૃભક્તિની વાત સાંભ-
ળીને તથા તેની આવી અવસ્થા જોઈને તરતજ ઘરમાં
ખાવાનું લેવાને દોડી ગયો, પણ લઈ આવીને જુએ છે
તો તે બાળકનો જીવ પરમકૃપાળુ પ્રભુની હજીરમાં ચાલ્યો
ગયેલો જણાયો.

૧૩-આફત વેળા કિંમતી વસ્તુઓને બદલે માખાપને લઈ નાઠેલા પુત્રો

ઘણાં વર્ષ ઉપર એક જવાણમુખી પહાડ ફાટવાથી તેમાંથી
ઘણા જોરથી બળતી ધાતુઓ નીકળી અને ચોતરફ પથરા
ઉઠવા લાગ્યા એથી કરીને આસપાસનાં ગામોના ઘર તથા
ગાડપાન બળવા લાગ્યાં, અને માણસો પોતપોતાની કિંમતી
વસ્તુઓ લઈને નાસવા લાગ્યાં. એ ગામોમાં બે લાઈઓ બહુ
ધાર્મિક હતા. આ બંને લાઈઓએ જાણ્યું કે, આ વખતે પેસા,
ઘરેણું અથવા એવી બીજી માલમિલકત બચાવીએ તેના કરતાં
આપણાં માખાપને બચાવવાં એ આપણા સર્વથી મુખ્ય ધર્મ
છે. આમ વિચાર કરીને તેઓ બીજા માણસોની પેઠે બીજી

કિંમતી વસ્તુઓ તરફ ધ્યાન નહિ આપતાં પોતાનાં વૃદ્ધ માબાપનેજ પોતાની પીઠ ઉપર ઉપાડીને નાઠા. જો તે છોકરાઓએ તેમ ન કર્યું હોત તો તે વૃદ્ધો જીવવા પામત નહિ. આ બે જીવાનોના આવા ઉમદા કામથી લોકો ખુબી રાજ થઈને તેઓની તારીફ કરવા લાગ્યા.

ઈશ્વરકૃપાથી એવું બન્યું કે, તે છોકરાઓ પોતાનાં માબાપને લઈને જે ઠેકાણે ગયા, ત્યાં પર્વતમાંથી ધાતુઓ અથવા પથરા આવ્યા નહોતા, અને ખીજે બધે ઘણાજ પથરા અને ધાતુઓ આવીને પડ્યાં હતાં. આ ઉપરથી તે જગ્યા “ધર્મ-ક્ષેત્ર” ના નામથી લોકોમાં પ્રસિદ્ધ થઈ.

૧૪-પિતાને બચાવવા પ્રાણ આપનાર છોકરો

એક માણસ વહાણમાં ખારવાનું કામ કરતો હતો. તેનો છોકરો જ્યારે બાર વરસની ઉંમરનો થયો ત્યારે તે પણ પોતાના બાપની સાથે ખારવાનું કામ કરવા લાગ્યો. બાપે પોતાના છોકરાને ઉત્તમ રીતે તરતાં શીખવ્યું હતું. જેવી રીતે માછલાં વગર હરકતે પાણીમાં તરતાં ફરે છે, તેવી રીતે ખારવાનો છોકરો તરવામાં હુશિયાર થયો હતો. તે દરરોજ કામ પૂરું થયા પછી વહાણ ઉપરથી ભૂસ્કો મારીને દરિયામાં પડતો હતો અને વહાણની ચારેબાજુએ તરતો ફરતો હતો. જ્યારે તે થાકી જતો ત્યારે દોરડું પકડીને વહાણપર ચઢી આવતો હતો.

એક દિવસે હવા બેસબંધ કુંકાયાથી વહાણ હોલવા

લાગ્યું અને વહાણમાંના એક ઉતાડૂની નાની છોકરી સમુદ્રમાં પડી ગઈ. તેને પડતી જોઈને ખારવો પણ દરિયામાં ફૂંદી પડ્યો. અને તે છોકરીનાં કપડાં પકડીને તેને છાતી ઉપર રાખીને તરતો તરતો વહાણની પાસે આવવા લાગ્યો; પણ એટલામાંજ તેણે જોયું કે એક મગરમચ્છ તેને પકડવા આવે છે. તે જોતાંજ તે ખારવો ભયથી ધ્રુજવા લાગ્યો. વહાણ ઉપરના માણસો ખંફૂક લઈને મગરમચ્છને તાકીને ગોળીઓ મારવા લાગ્યા; પરંતુ કોઈ પણ હિંમત કરીને તેને મદદ કરવામાટે પાણીમાં ઉતરી શક્યું નહિ.

વહાણ ઉપરથી જેટલી ગોળીઓ મારવામાં આવતી હતી તેમાંની એક પણ મગરમચ્છને લાગતી નહોતી; તેથી હળવે હળવે તે પાસે આવીને ખારવાને પકડવાને તૈયાર થયો. ખારવાનો છોકરો ઘણાજ પિતૃભક્ત હતો. આપનો જીવ જવાની તૈયારી જોઈને તે એક ધારદાર તરવાર લઈને સમુદ્રમાં ફૂંદી પડ્યો, અને ઝડપથી મગરમચ્છ તરફ ધસી જઈને તેના પેટમાં તરવાર ખોસી દીધી, તેથી મગરમચ્છ ગુસ્સે થઈને તેને પકડવાને તૈયાર થયો, પરંતુ છોકરો કુશળતાથી મગરમચ્છના પંજમાં ન સપડાતાં તેના શરીર ઉપર ઉપરાઉપરી તરવારના ધા કરવા લાગ્યો.

એટલામાં ખારવો પેલી છોકરીને લઈને વહાણની પાસે જઈ પહોંચ્યો અને વહાણપરના માણસોએ તેને તથા તેના હાથમાંની છોકરીને વહાણની અંદર લઈ લીધાં ખારવો વહાણમાં આવ્યા પછી પાછી સર્વની નજર પાણીની અંદર ખેંચાઈ, અને તેમણે જોયું કે મગરમચ્છ અને ખારવાના છોકરાની લડાઈ

જેમની તેમ ચાલતીજ છે. તરવારના ઘણા ઘા વાગ્યાથી મગર-
મચ્છ કંઈક કમજોર થયો હતો, અને તેના શરીરમાંથી એટલું
ખધું લોહી નીકળતું હતું કે તેની આસપાસનું સમુદ્રનું પાણી
લોહી જેવું દેખાતું હતું. ખીજી તરફ છોકરો પણ ઘણાજ થાકી
ગયો હતો અને ડૂળવાના જેવાં ગળકાં ખાતો હતો, એવામાં
મગરમચ્છ કમજોર થયાથી જરા ધીમો પડ્યો, એટલે તે છો-
કરો હિંમત કરીને જોસલોર તરતો તરતો વહાણ તરફ ધસ્યો
અને જેમ તેમ કરીને વહાણની છેક પાસે આવ્યો. વહાણ ઉપ-
રનાં માણસોએ એક દોરડું તેના તરફ પાણીમાં નાખ્યું, અને
દોરડાનો છેડો છોકરાએ પકડ્યો. એટલે ઉપરના માણસોએ દોરડું
ખેંચવા માંડ્યું, પણ એટલામાંજ મગરમચ્છ પાછો જોરથી ધસી
આવ્યો અને પાછળથી છોકરાના ખંને પગ કમરસુધી ગળી
ગયો. પછી તેણે તેને જોરલોર એવું બચકું લાચું કે તેના શરી-
રનો પેટની નીચેનો તમામ ભાગ જે તેણે ગળ્યો હતો તે એક-
દમ કપાઈને છુટો પડી ગયો, અને તેટલો ભાગ મોઢામાં લ-
ઈને તે પાણીમાં ડૂળકી મારી સમુદ્રને તળીએ જઈ બેઠો. છોકરો
એથી કરીને ઘણો શિથિલ થઈ ગયો હતો, તોપણ તેણે પક-
ડેલું દોરડું છોડ્યું નહિ, તેથી વહાણપરના માણસોએ તેને
વહાણની અદર ઉંચકી લીધો. છોકરાની આવી દુર્દશા જોઈને
તેના બાપને મૂર્છા આવી અને તે ચત્તોપાટ વહાણમાં પડી ગયો.
થોડીવારમાં પાછો તે સચેત થઈને જુએ છે તો છોકરો તેની
પાસે પડ્યો પડ્યો એકી નજરે તેના મોઢા સામું જોઈ રહ્યો
છે. બાપને હુશિયાર થયેલો જોઈને છોકરો બહુ ખુશી થયો
અને પછી તેના બોળામાં માથું મૂકીને પહેલાંની પેઠે એકી-

ટસે તેના મોઢા સામું જોવા લાગ્યો. ખાસ્વાની આંખોમાંથી ચોધારાં આંસુ ચાલતાં હતાં અને છાતીએ ડુમ્મો બાઝ્યો હતો તેથી બોલી શકાતું નહોતું. તેની આવી અવસ્થા જોઈને છોકરે અચકાતા અવાજે પરંતુ અત્યંત આનંદમય દેખાવથી તેના બાપને કહ્યું.—
 “બાપા ! શામાટે તમે આટલા બધા દિલગીર થાઓ છો ? માફ ધન્યભાગ્ય સમજી છું કે, તમારા પ્રાણુસંકટને સમયે મારાથી તમને કાંઈ પણ મદદ કરી શકાઈ, એટલુંજ નહિ પણ તમારા બોળામાં માથું રાખીને તથા તમારી સ્નેહથી ઉભરાઈ જતી આંખો તરફ દષ્ટિ રાખીને મરવાનો મહાદુર્લભ અવસર મને મળ્યો. મારા મૃત્યુથી તમે જરાએ ખેદ ના કરશો, તેમજ મારી માયાળુ માતાને પણ ખેદ કરવા દેશો નહિ. જે પૂર્વે ભાગ્યશાળી હોય તેજ મારા જેવા સુખી સોતે મરવા પામે. બાપા ! હવે છેલ્લી સલામ ! મારો અપરાધ થયો હોય તેની ક્ષમા માગું છું મારી જીભ અને આંખો ખેંચાઈ જાય છે, તેથી હવે મારાથી બોલી શકાતું નથી. એકવાર તમારો પ્રેમાળ હસ્ત મારા હૃદય પર ફેરવો જોઈએ !” એટલું બોલતા બોલતાં તે છોકરાની જીભ ટુંકી થઈ ગઈ અને તેની આંખો હમેશને માટે મીચાઈ ગઈ. કેવો ભાગ્યશાળી પિતૃભક્ત છોકરો ! પૈસાદાર અને ઉંચી જાતના લોકો કરતાં ગરીબ લોકોમાં બહાદુરી અને સફળ વધારે હોય છે, એમાં શક નથી.

૧૫-માતાની દવા કરાવવા સારૂ ભીખ માગનાર છોકરો

એક દયાળુ રાજની એવી રીતિ હતી કે, તે સાધારણ માણસનો પોશાક પહેરીને પોતાની રૈયતની સ્થિતિ જાણવા સારૂ એકલો નીકળી પડતો. એકવાર એવી રીતે તે ફરતો હતો તેવામાં એક ગરીબ છોકરો તેનો દયાળુ ચહેરો જોઈને રસ્તામાંથી એકદમ તેની પાસે આવ્યો. તે છોકરો તે રાજને ઓળખતો નહોતો, પણ તે કોઈક ધનવાન માણસ છે એમ ધારીને તેની પાસે જઈ રોતી આંખે બોલ્યો:-“ સાહેબ ! આપ મહેરબાની કરીને મને કંઈ પૈસા આપો. ” તે છોકરાનો દયા-મણો ચહેરો જોઈને રાજનું અંતઃકરણ પીગળ્યું અને તે બોલ્યો:- “ છોકરા ! તારો ચહેરો જોઈને મને લાગે છે કે તે' થોડા દહાડાથીજ ભીખ માગવા માંડી છે.”

છોકરાએ કહ્યું:-“ સાહેબ ! મેં કદી પણ ભીખ માગી નથી. અમારી હાલત ઘણી ખરાબ થઈ છે, તેથી આવેજ હું ભીખ માગવા આવ્યો છું. થોડા દહાડા ઉપર મારો બાપ મરી ગયો છે; અમને મદદ કરનાર કોઈ નથી અને પેટ ભરવાનો બીજો કંઈ પણ ઉપાય રહ્યો નથી. અમે બે ભાઈઓ છીએ તેમાં હું મોટો છું. અમારી મા ઘણી માંદી થવાથી પથારીમાં પડેલી છે. ” આ સાંભળીને રાજએ પૂછ્યું:-“ તારી માનું ઔષધ કોણુ કરે છે ? ” છોકરે કહ્યું:-“ સાહેબ ! તે ઔષધને માટે પૈસા નથી તેથીજ હું ભીખ માગવા આવ્યો છું.”

તે છોકરાની વાત સાંભળીને રાજના હૃદયમાં ઘણીજ દયા

આવી. પછી તેણે તે બાળકના ઘરનું ઠેકાણું પૂછી લીધું અને તેના હાથમાં કેટલાક રૂપિયા મૂકીને કહ્યું. — “જલદીથી તારી માતાને માટે ડૉક્ટર તેડી જા. જરાએ ખોટી થઈશ નહિ” છોકરો ખુશી થતો વેઘને બોલાવવા માટે દોડી ગયો.

બીજી તરફ રાજ શોધતો શોધતો તે બાળકને ઘેર ગયો, અને જાણી લીધું કે બાળકના કહેવાકરતાં પણ તેમની હાલત વધારે ખરાબ છે. તેણે જોયું કે, તેની મા પથારીમાં સૂતી છે અને તેનો એક નાનો છોકરો ઘણાજ શોકાતુર થઈને તેની પાસે બેસીને રૂવે છે. પછી રાજએ “હું વેઘ છું” એમ કહીને તે સ્ત્રીના મંદવાડની સર્વ હકીકત પૂછી લીધી.

પૂછનારનો દયાળુ સ્વભાવ જોઈને તે સ્ત્રીએ કહ્યું. — “સાહેબ ! રોગને બદલે હૃદયશાથીજ હું માંદી થઈ છું. આપને શું કહું? થોડા દિવસ થયાં મારો ઘણી મરી ગયો છે, જે કંઈ થાપણ મૂકેલી તે સર્વ વેપારીએ દેવાળું કાઢવાથી જતી રહી છે, બેઉ છોકરા ઘણાજ નાના છે, તેઓનું ભરણપોષણ કરવાનો હવે કંઈ ઉપાય નથી. હું પોતે મરૂ તેની મને ચિંતા નથી, પણ માન બે નિરાધાર બાળકનું શું થશે? તે વિચારથી હું ઘણીજ ચિંતાતુર રહું છું મોટો છોકરો મારા ઉપરના પ્રેમને લીધે મારી દવાને માટે પૈસા મેળવવા ગયો છે.”

આ કુટુંબની આવી ખરાબ હાલત સાંભળીને રાજ આસુ લારેલી આંખથી બોલ્યો. — “તમે ગભરાશો નહિ પ્રભુની કૃપાથી તમારો રોગ જલદી દૂર થશે અને પૈસા પણ મળશે મને કાગળનો એક કકડો આપો એટલે તમારી હાલત પ્રમાણે તમને ઔષધ લખી આપું.” ઘરમાં કાગળ ન હોવાથી તે સ્ત્રીએ છોક-

રાની ચોપડીનું છેલ્લું પાનું ફાડી આપ્યું. રાજાએ તે પાનું લઈ તે ઉપર કંઈક લખ્યું અને પછી તે પાનું પાછું આપીને કહ્યું.—“મેં એમાં જે ઔષધ લખ્યું છે, તેથી તમને સંપૂર્ણ આરોગ્ય પ્રાપ્ત થશે.” આટલું કહીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

રાજા બહાર ગયા પછી થોડીવારે છોકરો વેઘને લઈ આવ્યો અને ખુશી થતો માતાને કહેવા લાગ્યો.—“મા! હવે તું ગભરાઈશ નહિ. રૂપિયા પણ મળ્યા છે અને ડૉક્ટરને પણ લાવ્યો છું.” પુત્રને ખુશી થતો જોઈને માની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં. તેણે છોકરાને બચી કરી અને કહ્યું—“બેટા! ભગવાન તને લાંબું આયુષ્ય આપે. હમણાંજ એક ડૉક્ટર આવીને કાગળના કડકાપર ઔષધ લખી આપી ગયો છે. તે ઘણુંજ દયાળુ હતો.”

આ સાંભળીને છોકરાની સાથે આવેલા ડૉક્ટરે લખી આપેલા કાગળ માગી લઈને વાંચી જોયો, તો તેમાં તેણે રાજાના હાથની સહી જોઈ. તે આશ્ચર્ય પામીને બોલ્યો:—“બાઈ! હવે તમારું સર્વ દુઃખ ગયું સમજજો. મારી પહેલાં જે માણસ આવ્યો હતો તે જૂદાજ પ્રકારનો ડૉક્ટર હતો. તેણે તમને જે ઔષધ આપવાનું લખ્યું છે. તે કરતાં ઉત્તમ ઔષધ આપવાની મારામાં શક્તિ નથી. તે ઔષધથી જેવું તમારું લલ્લું થશે તેવું મારી દવાથી થનાર નથી. જે માણસ તમારે ઘેર આવ્યો હતો, તે તો જર્મનીનો બાદશાહ પરમ દયાળુ બીજો જોસફ હતો, અને તે આ કાગળમાં તમને ઘણા રૂપિયા આપવાનો હુકમ લખી ગયો છે.”

આ સાંભળીને તે સ્ત્રી તથા તેના છોકરાના મનમાં જે આશ્ચર્ય અને ઉપકારની લાગણી થઈ આવી તેનું વર્ણન કરી શકાય તેમ

નથી. તેઓ કેટલીક પળસુધી તો સ્તબ્ધજ થઈ રહ્યાં. પછી ગદ્ગદ વાણીથી તેઓ પ્રભુની પાસે તેના અચળ રાજ્ય અને લાંબા આયુષ્યની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યાં. રાજાના આવા ઉપકારથી તે બાઇડી જલદી સારી થઈ અને સુખમાં દિવસ ગુજારવા લાગી. જુઓ, એ લલા છોકરાની મા ઉપરની પ્રીતિથી બધાંને કેવું સુખ થયું ?

૧૬-માતાને માટે કપડાં વેચનાર બાળકી

જમનીનો એજ રાજા બીજો જોસફ એકવાર નગરચર્યા જોવામાટે એકલો ફરતો હતો; એજ વખતે એક ગરીબ છોકરી તેજ રસ્તા ઉપરથી પોતાનાં કપડાં વેચવા સાફ ચાલી જતી હતી. રાજાએ તેનો ચિંતાતુર ચહેરો જોઈને સમજી લીધું કે, આ છોકરી ઘણીજ દુઃખી છે, તેથી તેને પોતાની પાસે બોલાવીને ધીમેથી પૂછ્યું-“ હે છોકરી ! તારો ચહેરો કેમ ઉદાસ જેવો જણાય છે ? ”

આ સાંભળીને તે છોડી ઉભી રહી અને બોલી-“સાહેબ! થોડા દિવસ પર મારો બાપ મરી ગયો છે અને મારી મા બહુ માંદી છે. તેના ખોરાક અને ઔષધમાટે બીજો ઉપાય નહિ હોવાથી આ મારાં કપડાં વેચવા જઈ છું. આ કપડા વેચવાથી આજ તો જેમ તેમ ચાલશે; પણ કાલે શું કરીશું અને મારી મા ખોરાક તથા ઔષધ સિવાય મરી જશે, એની મારા મનમાં બહુજ ચિંતા રહે છે.”

આટલું બોલતાં બોલતાં તો તે છોકરીની આંખમાંથી

ચોધારાં આંસુ પડવા લાગ્યાં. થોડી વારે શોક સમાવી પાછી તે કહેવા લાગી:— “ સાહેબ ! આ રાજ્યમાં બહુ અન્યાય છે. તેવું ન હોત તો કંઠી અમારી આવી દશા થાત નહિ. મારા બાપે ઘણાં વર્ષસુધી લશ્કરી નોકરી ઘણાજ ચત્ન અને ઉત્સાહની સાથે કરી હતી. બાદશાહ જે ન્યાયી હોત તો તે મને જ્યારે તે ઘડપણમાં કામ કરવાને અશક્ત થયા ત્યારે કાંઈ પણ ઇનામ અથવા પેન્શન મળ્યું હોત; પણ બાદશાહે તેમની કશીજ ખબર લીધી નહિ અને તેઓ પૈસાવિના ઘડપણમાં ઘણા દુખી થઈને મરી ગયા.” બાદશાહ આ વાત સાંભળીને ઘણાજ દુખી થયો અને બોલ્યો:—“ બહેન ! બાદશાહ પોતાના ઉપર તમારૂં લેણું છે, એ વાત તેઓ જાણતા પણ નહિ હોય. હમેશાં તેમને રાજ્યકાર્યમાં ગુંથાઈ રહેવું પડે છે. તારા બાપની માઠી દશા વિષે તેઓને જણાવ્યું હોત તો જરૂર તેઓ વિચાર કરત. હજી પણ તારી હકીકત લખીને તેમની પાસે મોકલ ”

છોકરીએ કહ્યું:—“ સાહેબ ! અમારા જેવા માણસની અરજ રાજના કાનપર પહોંચવી બહુજ મુશ્કેલ છે ” આ સાંભળીને રાજાએ કહ્યું:—“ તું / તેને માટે ફિકર કરીશ નહિ બાદશાહની જોડે મારે ઘણો સારો સબંધ છે, તેથી હું તને જરૂર મદદ અપાવીશ.”

આમ કહીને રાજાએ તે છોકરીના હાથમાં કેટલાક રૂપિયા મૂકીને કહ્યું:—“ તારે તારાં કપડાં વેચવાની હવે જરૂર નથી. હમણાં તું ઘેર જા અને ત્રીજે દિવસે કચેરીમાં આવીને જરૂર મને મળજે ” આટલું કહ્યા પછી રાજા તેના બાપનું નામ પૂછી લઈ તેને ધીરજ આપીને ચાલ્યો ગયો.

પોતાની સાથે વાત કરનાર પુરુષની આવી ભલાઈ જોઈને તે છોકરી બહુજ આશ્ચર્ય પામી અને તે દેખાતો અંધ થયો ત્યાંસુધી તેની તરફ આસુ ભરેલી આંખથી જોઈ રહી. પછી ઘેર જઈને તેણે પોતાની માતાને બધી હકીકત કહી.

કચેરીમાં જઈને તપાસ કરતા રાજાને માલૂમ પડ્યું કે, તે છોડીતું કહેવું સઘળું ખરૂં હતું રાજાએ તરતજ તે માદીકરીને કચેરીમાં બોલાવીને તે છોકરીના બાપને જોડ્યો. પગાર મળતો હતો તેટલું પેન્શન દરમાસે આપવાનો હુકમ કર્યો, અને તે માદીકરીને નમ્રભાવથી કહ્યું કે.—“વખતસર પેન્શન નહિ મળ્યાથી તમને ઘણુંજ દુઃખ વેઠવું પડ્યું છે, એને માટે હું તમારી પાસે માફી માગું છું તમે વિચાર કરીને જોશો તો જણાશે કે, મેં જાણી જોઈને તમને દુઃખ દીધું નથી. તમારી ઓળખાણના બીજા પણ કોઈ માણસને જો આવું દુઃખ થતું હોય તો તેઓને અરજ કરવાતું કહેજો.”

આવું કહીને રાજાએ તેઓને જવાની રજા આપી, અને ત્યારથી રાજાએ અઠવાડિયામા અમુક દિવસે પ્રજાની સાથે મળવાનો અને જેને જે કંઈ કહેવું હોય કે ફરિયાદ કરવી હોય તે સાંભળવાનો નિશ્ચય કર્યો જુઓ, આ છોકરીનો તેની મા ઉપર સાચો પ્રેમ હતો તો ઈશ્વરે પણ તેને કેવી મદદ કરી તમે પણ સારાં કામ કરશો તો તમને પણ એજ પ્રમાણે ઈશ્વર મદદ કરશે, એ નક્કી સમજવું

૧૭-કાકાની મરણક્રિયા માટે દુઃખ વેઠનાર ભત્રીજી

એક મોટા શહેરમાં એક વૃદ્ધ અને ઘણાજ ગરીબ માણસ રહેતો હતો. તેને સુજી નામે એક જુવાન ભત્રીજી હતી. તે બહુ ભલી હતી અને પોતાના કાકા ઉપર બહુજ હેત રાખતી હતી; પણ ગરીબાઈને લીધે વૃદ્ધ કાકાનું જેવું જોઈએ તેવું ભરણ-પોષણ કરી શકતી નહોતી. તે એક ગૃહસ્થના ઘરમાં આકરી કરીને પોતાનો ગુજરો કરતી; અને જે કંઈ થોડા પૈસા મળે તેમાંથી કેટલાક કાકાને આપતી તથા થોડાક પૈસા પોતાનાં કપડાંને માટે ગખતી.

થોડા સમયમાં એ છોકરીનું લક્ષ્મણના દિવસ નક્કી થયો, પણ લક્ષ્મણે બે-ત્રણ દિવસ બાકી હતા, એટલામાં તેનો કાકો મરી ગયો. કાકાની મરણક્રિયા કરવામાટે જોઈતા પૈસા ન હોવાથી સુજીએ પોતાના થનારા વરને કહ્યું કે:-“લક્ષ્મણે પોશાક લેવામાટે જે કંઈ મેં બચાવી રાખ્યું છે, તેમાંથીજ હાલ તો મારા કાકાની ઉત્તરક્રિયા કરીશ; માટે ફરીથી પૈસા એકઠા કરીને પોશાક ખરીદું ત્યાંસુધી આપણે લક્ષ્મણ રાખવું પડશે.” સુજીની શેઠાણીએ તેની વાત સાંભળીને કહ્યું કે:-“ઉત્તરક્રિયાને લીધે લક્ષ્મણ રોકવાં એ હીક નથી. મુકરર કરેલા દિવસોજ લક્ષ્મણ થવાં જોઈએ.” સુજીએ તેને કહ્યું કે:-“કાકાની ઉત્તરક્રિયા કર્યાવિના હું લક્ષ્મણ કરું તો મારા જેવી પાપી કોઈ કહેવાય નહિ.”

આથી શેઠાણીએ ગુસ્સે થઈને સુજીને નોકરીમાંથી કાઢી મૂકી અને વરે પણ લક્ષ્મણ કરવાની ના પાડી. સુજી તેથી દુઃખી

નહિ થતાં તરત કાકાના ઘરમાં ગઈ અને તેના દેહની ઉત્તર-ક્રિયા કરાવી. ક્રિયા થઈ રહ્યા પછી સુજી એકાંતમાં બેસીને કાકાનો શોક કરતી હતી, એટલામાં એક ખુબસુરત અને ભલો જુવાન માણસ ત્યાં આવ્યો. એ સુજીને સેજસાજ ઓળખતો હતો; પણ જે કારણમાટે તેને નોકરીમાંથી કાઢી મૂકી અને તેનું લગ્ન તૂટી ગયું, તે સાંભળીને તે તેના ઉપર ઘણોજ રાજ થયો હતો. એ ઘણો પૈસાદાર હતો, પણ સદ્ગુણી સ્ત્રી મેળવવા માટે તેણે હજી લગ્ન કયું નહોતું. સુજીની હકીકત સાંભળ્યા પછી તેની સાથે લગ્ન કરવાનું તેણે નક્કી કયું હતું. સુજી તે માણસને બહુજ સારા સ્વભાવના પૈસાદારતરીકે જાણતી હતી, તેથી તેને એકા-એક આવેલો જોતાજ શોક દળાવીને તે ઉભી થઈ. પછી તે માણસ જરા હસીને બોલ્યો:-“ સુજી ! મેં સાંભળ્યું છે કે, તમને નોકરીમાંથી કાઢી મૂક્યાં છે; અને લગ્નનો પણ સંબંધ તૂટી ગયો છે. જો તમને હરકત ન હોય તો હું તમારી જોડે લગ્ન કરવા તૈયાર છું.” સુજી આ સાંભળીને બહુ આશ્ચર્ય પામીને બોલી.-“ સાહેબ ! તમે મોટા માણસ છો, આવી શોકની વેળાએ મારા જેવી ગરીબની મશ્કરી કરવી તમને ઘટિત નથી.”

આ સાંભળીને તે જુવાને કહ્યું-“હે ભત્રીજી છોકરી! હું ધર્મના સાક્ષીથી કહું છું કે, હું મશ્કરી કરતો નથી. તમે જાણો છો કે, મારું લગ્ન થયું નથી; પણ હવે મેં નક્કી કયું છે કે, તમારા જેવી ગુણવાન સ્ત્રી મળે તો અવશ્ય લગ્ન કરવું.”

આ વાત સાંભળીને સુજીએ કહ્યું:-“ હવે મને મશ્કરી જણાતી નથી. તમારી સાથે લગ્ન થાય એમાં હું મને ભાગ્ય-શાળી ગણીશ, પણ મારા જેવી ગરીબ નિરાધારની સાથે લગ્ન કર-

વાથી સૌ તમારી મશ્કરી કરશે; માટે તમારે મારી સાથે લક્ષ કરવું યોગ્ય નથી.” આ સાંભળીને તે જુવાને હસતે ચહેરે કહ્યું કે:—“જો કેવળ એજ વાતની અડચણ હોય તો તેને માટે ફિકર કરશો નહિ અને મારી સાથે ચાલો. મારી માતા તમારી વાટ જોતી બેઠી છે.” સુજનો કાકો એક બિલાડીને ઘણુંજ ચહાતો હતો. એ બિલાડી મરી ગયા પછી તેણે એના ચામડાવડે બિલાડીની આકૃતિ ઉભી કરીને પોતાના બિછાના ઉપર રાખી હતી. જતી વખતે સુજનો કહ્યું.—“ હું મારા કાકાના સ્મરણને માટે આ બિલાડીની આકૃતિ સાથે લઈ લઉં.” એમ કહીને તે ઉપાડવા જાય છે તો તેમા ઘણો ભાર જણાયો. તે જોઈને સુજ બહુ આશ્ચર્ય પામી. પછી પેલા જુવાન માણસે વજનનું કારણ જાણવામાટે બિલાડીનું ચામડું ઉખેડ્યું તો તેમાંથી મહોરો પડવા લાગી ! સુજનો કાકો ઘણુંજ કંજુસ હતો. ખાવા-ઓઢવાનું દુઃખ વેઠીને તેણે એક હજાર મહોરો એકઠી કરી રાખી હતી. તેનું એકત્ર કરેલું ધન આ પ્રમાણે હવે તેની લક્ષી ભત્રીજાને પોતાના ઉત્તમ ગુણના ઇનામરૂપે મળ્યું.

૧૮-માખાપના લલામાટે ધણું દુઃખ વેઠનારી છોકરી

રૂશિયાના એક મોટા શહેરમા રહેતા લકુલપ નામના એક પ્રતિષ્ઠિત માણસ ઉપર રાજાની ઇતરાજી થવાથી તેને કુટુંબની સાથે સાઇબીરિયાના જંગલમાં દેશનિકાલ કર્યો. ત્યાં લોકોને રહેવાની ઘણી થોડી જગ્યા છે; સખત તાપ પડે છે, કામ પણ વધારે કરાવે છે અને ઘાતકી જનવરો બહુ રહે છે.

લકુલપ પોતાનું ધન, જન્મભૂમિ અને સગાંવહાલાંથી વિખૂટો પડીને પોતાની સ્ત્રી અને પ્રાસી નામની એક નાનીકન્યાને લઈને એ સ્થાનમાં રહેવા લાગ્યો. આ ઠેકાણે એ કન્યાની ઉંમર પંદર વર્ષની થઈ ત્યારે એક દહાડે માખાપને દુઃખી જોઈને તેણે તેનું કારણ પૂછ્યું. તેની માએ પોતાની આગલી હાલત અને રાજની ઇતરાજી વિષે વાત કહી. તે સાંભળીને પ્રાસી ઘણીજ દુઃખી થઈ અને કેટલોક વિચાર કર્યા પછી માતાને તેણે કહ્યું કે. — “હું બાદશાહની પાસે જઈને તમને છોડાવવા ઇચ્છું છું. મને જવાની રજા આપો.” તે માખાપે પહેલાં તો જવાની રજા આપી નહિ, પરંતુ જ્યારે તે બહુ પાછળ લાગી, ત્યારે છેવટે તેને રજા આપી. પ્રાસી સારા સ્વભાવની અને ધર્મપરાયણ હતી. પોતાને ઘણે છેટે પૈસાવિના એકલું જવાનું હોવાથી પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરી તેના ઉપર સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખીને તથા પિતામાતાને પ્રણામ કરીને તે નીકળી પડી. માર્ગમાં તેને જે જે દુઃખ વેઠવાં પડ્યાં હતાં તેનું વર્ણન લખતાં ફક્ત એકજ પ્રસંગ લખવામાં આવે છે. એક વખતે જંગલમાં રાત્રિ પડી જવાથી તે એક ઝાડ તળે સૂઈ રહી. બીજે દહાડે તે જગ્યા આગળ એક ગાડી જતી હતી, તેમાં બેસનારાઓને દયા આવવાથી ગાડીમાં તેમણે તેને બેસાડી લીધી, પરંતુ ગાડીમાંથી ઉતરતી વેળાએ પ્રાસી કીચડમાં પડી ગઈ. તે બે દિવસની ભૂખી હતી તેથી તે ગામમાં બહુ ફરી, પણ કોઈએ કંઈ આજ્યું નહિ. ઉલટા લોકો તેને ચોર ધારીને હાંકી મૂકવા લાગ્યા અને મારવા લાગ્યા.

છેવટે તે એક દેવળ તરફ ગઈ તો ત્યાં પણ દરવાજો બંધ

હતો. હવે શું કરવું ? ક્યાં જવું ? એનો તે વિચાર કરવા લાગી. ભૂખ અને તરસ તો કંકડીને લાગી હતી. છેવટે તે બંધ બારણા આગળ બેઠી, પણ ત્યાં પણ બિચારીને ગામના છોકરા આવીને મારવા લાગ્યા અને “ચોર ચોર” કહીને ખૂંસો પાડવા લાગ્યા. છોકરી છેકજ નિરુપાય થઈને સર્વ દુઃખના ટાળનાર પરમેશ્વરની સ્તુતિ કરવા લાગી. અહા ! કેવું આશ્ચર્ય ! તેજ વેળાએ એક દયાળુ સ્ત્રી તેની પાસે આવી અને તેણે તેને ખાવાનું અને લુગડાં આપ્યા તથા તેને પોતાને ઘેર લઈ ગઈ. ત્યારપછી થોડા દિવસ વિસામો લઈને પાછી તે પોતાનું કામ કરવાને નીકળી. રસ્તામાં જતાં એક જંગલી ફૂતરાનું ટોળું તેને મળ્યું; પરંતુ એટલામાં પરમેશ્વરની કૃપાથી એક મુસાફર ત્યાં આવી અડ્યો, તેણે તેને બચાવી. એ પ્રમાણે ઘણાક દિવસ માર્ગમાં તે જાતજાતની વિપત્તિઓ વેઠતી ચાલી. એટલામાં શિયાળાની ઋતુ શરૂ થઈ. ત્યાં શિયાળામાં ઘણીજ ટાઢ પડે છે અને બધી ધરતી બરફથી ઢંકાઈ જાય છે. તેની પાસે ગરમ કપડાં નહોતાં તેથી તે ઘણું દુઃખ પામવા લાગી. તે વેળાએ ઇશ્વરની કૃપાથી કેટલાંક માણસો ગાડીમાં બેસીને જતાં હતાં. તેઓએ તેને ગાડીમાં બેસાડીને ચામડાનો કોટ આપ્યો. ત્યાર પછી થોડા દિવસમાં તે માંદી પડી. તે વેળાએ પણ દયાળુ માણસોએ તેની માવજત કરી. ત્યારબાદ તે ચાલવા લાગી. એક વર્ષે ઘણાં ઘણાં દુઃખો સહન કરીને અંતે તે રાજધાનીમાં આવી પહોંચી. ત્યાં એક ભલી બાઈએ રાણીને મળવાની તદબીર કરી આપી. રાણીને તેણે પોતાના બાપની બધી હકીકત કહી અને પોતે તેને છોડાવવાને માટે આટલા દુઃખો આવી છે તે કહ્યું. રાણી

તેના આવા સદ્ગુણો જોઈને ઘણીજ ખુશી થઈ અને તેને બાદ-
શાહની પાસે લઈ ગઈ. બાદશાહે તેની બધી હકીકત સાંભળી
તરત તેના બાપને છોડી દેવાનો હુકમ આપ્યો; અને છોકરી-
ને થોડુંક ધન આપી વિદાય કરી. લોકોએ તેને આવવાનો હુકમ
મળ્યાથી તે પોતાની સ્ત્રી જોડે પાછો રાજધાનીમાં આવ્યો;
પણ પોતાની કન્યાને તે વધારે દિવસ જીવેલી જોવા પામ્યો
નહિ, કારણ કે રસ્તાનો થાક, આફતો અને ભૂખતરસ વગે-
રેનાં દુઃખોથી તે એવી તો માલી તથા દુર્બળ થઈ ગઈ હતી
કે થોડાજ દિવસમાં મરણ પામી.

ધન્ય છે આ છોકરીને ! કે જેણે પોતાના બાપનું દુઃખ
હર કરવા પાછળ પોતાનો પ્રાણ આપ્યો. આનુંજ નામ ખરી
માળાપ ઉપરની માયા!

૧૯-માળાપને ખાતર પોતાના દાંત વેચનાર છોકરી

એક વર્ષે અમેરિકાના એક પ્રગણામાં મોટો દુકાળ પડ્યો
હતો, તેથી ઘણાં માણસો મરણ પામતાં હતાં. તેમાંનાં બે વૃદ્ધ
સ્ત્રીપુરુષ પ્રાણ જવાની તૈયારીમાં આવી પડ્યાં હતાં. તેઓની
એક નાની દીકરી હતી તે છોકરી મહેનત-મજૂરી કરીને થોડુંક
કમાતી હતી અને પોતે દુઃખ વેઠીને તેઓનું ગુજરાન કરતી
હતી, પરંતુ ધીરે ધીરે તે પણ દુર્બળ થતી ગઈ. હવે તેનાથી
મજૂરી થઈ શકતી નહોતી, એથી અન્નવગર વૃદ્ધ માળાપના
પ્રાણ જવાની તૈયારી થયેલી જોઈને તે મનમાં ઘણીજ દુઃખી
બની ગઈ. એટલામાં એક માણસને મોઢે તેણે સાંભળ્યું કે,

એક દાંતના ડૉક્ટરે જાહેર ખબર છપાવી છે કે, “જે માણસ પોતાના સારામાં સારા દાંત આપશે તેને દરેક દાંતની કિંમત ત્રણ ગીની મળશે અને દાંત પોતે ઉઘેડી લેશે.” ભક્તિવાન બાલિકા આ ખબર સાંભળીને તરતજ પોતાના આગલા દાંત વેચવા માટે ડૉક્ટરની પાસે ગઈ. ડૉક્ટરે તે નાની છોડીને જોઈને પૂછ્યું—“શામાટે તું આટલું ડુંખ અને જીંદગી ભરતું નુકસાન ખમવા આવી છે ?” તેણે પોતાની સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી. માળાપના ઉપર છોકરીનો અગાધ પ્રેમ જોઈને ડૉક્ટરની આંખમાંથી આંસુની ધાર વહેવા માંડી. તેણે તરતજ ૧૦ ગીની આપીને તે છોકરીને જવાની રજા આપી. છોકરી તે ડૉક્ટરનો ઉપકાર માનીને બહુજ ખુશી થઈ અને વધુ ઉલટથી પોતાનાં માળાપની સેવા કરવા મંડી.

૨૦—પિતાને બદલે ફ્રાંસીએ ચઢવા તૈયાર થયેલો છોકરો

યુરોપના સ્વીડન દેશમાં એક ગૃહસ્થ ઘણા વર્ષથી એક જોખમદારીની નોકરી કરતો હતો. એક વેળાએ તે કેટલાક મોટા ગુન્હાઓમાં અપરાધી ઠરવાથી તેને ફ્રાંસી દેવાનો હુકમ થયો. તેનો એકનો એક અઢાર વર્ષની ઉંમરનો પુત્ર હતો. તેણે એ વાત સાંભળીને તરત ન્યાયાધીશની પાસે જઈને કરગરીને કહ્યું—“મારા પિતાને બદલે મને ફ્રાંસી દો. પિતાનું મરણ થતાં હું જીવી શકીશ નહિ.” છોકરાનું આવું જોલણ સાંભળીને ન્યાયાધીશ ઘણાજ આશ્ચર્ય પામ્યો. પ્રથમ તો તેને એમ

ભારે મહેનત કરી બાપનું કરજ ભરનારી છોકરી ૪૫

પણ લાગ્યું નહિ કે, તે છોકરો સાચુંજ કહેતો હશે, પણ
ત્યારે તેની એ વિષે ખાત્રી થઈ, ત્યારે તેણે સર્વ વૃત્તાંત
રાજને લખી જણાવ્યું. રાજાએ સર્વ હકીકત જાણ્યા પછી તે
અપરાધી ગૃહસ્થને ક્ષમા કરવાનો હુકમ આપ્યો અને તેના
ઠોકરાને એક સન્માનસૂચક ઇલકાળ આપવાનો હુકમ કર્યો.

૨૧-ભારે મહેનત કરી બાપનું કરજ ભરનારી છોકરી

એક શહેરમાં આવેલા એક ઘરમાં પિતા અને પુત્રી એમ
ગે જણ રહેતાં હતાં, અને ઘરનો સર્વ બોલો કન્યાની ઉપર હતો.
એક દિવસે પિતાને બહુજ ઉદાસીમાં બેઠેલો જોઈ પુત્રીએ તેનું કા-
ણ પૂછ્યું પિતાએ કહ્યું-“ હવે હું ઘરડો થયો છું. મારી
હકાન હતી તે પણ વેચાઈ ગઈ અને ૩-૪ હજારનું દેવું થઈ
ગયું છે, લેણદારો મારા ઉપર ક્રિયાદ કરશે, પણ શું કરું ?
મારી પાસે કાંઈપણ રહ્યું નથી. ” એ સાંભળી કન્યાએ પિતાને
ધીરજ આપી, પરંતુ કરજની ચિંતામાં તેનો પિતા છેવટે માંદો
પડ્યો અને આખરે મરી ગયો. તેના મરણ વખતે તેની કન્યાએ
પ્રતિજ્ઞા કરી કે-“ તમારું કરજ નહિ ભરું ત્યાંસુધી હું પર-
તીશ નહિ ” તે દહાડાથી તે પિતૃલકત કન્યાએ એક વર્ષ
મહિ, બે વર્ષ નહિ; પરંતુ બાર વર્ષસુધી કઠોર પરિશ્રમ કરીને
પિતાનું સઘળું કરજ ભર્યું. આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થતાં તે
પિતાની કબર પાસે ગઈ અને તેમનો કરજમાથી છુટકો થવા
બદલ પરમેશ્વરને ધન્યવાદ આપવા લાગી ત્યાર પછી એક
પેસાદાર અને ગુણવાન માણસના જાણવામાં એ વાત આવવાથી

એવી સદ્ગુણી બાઈ સાથે પોતાનું લગ્ન થાય તો પોતે કેવો લાગ્યશાળી થાય, એમ સમજીને તેણે તેને પોતાની સાથે પરણવા માગણી કરી. બાઈએ ખુશીથી તેની સાથે લગ્ન કર્યું અને પછી બેઉ જણ નાના પ્રકારનાં સારાં કામો કરવામાં જીવન ગાળવા લાગ્યાં. ધન્ય છે એવી કન્યાઓને, કે જે પિતામાતાને મરણ પછી પણ કરજમાંથી મુક્ત કરે છે!

૨૨-મોટાભાઈને બદલે દરિયામાં પડનાર નાનોભાઈ

પંદરમા સૈકાના આરંભમાં પોર્ટુગીઝોનાં વહાણ હિંદુસ્તાનમાં આવતાં હતાં. એક વેળાએ એક વહાણમાં આશરે સો માણસો બેસીને હિંદુસ્તાન તરફ આવતાં હતાં. પહેલાં કેટલાક દિવસ તો વહાણ સારી રીતે ચાલ્યું; પણ તે એક ખરાબાસાથે અચાવાથી થોડીજ વારમાં ડૂબી જશે, એમ સર્વને લાગ્યું.

તે વહાણમાં એક નાની હોડી હતી. તેને આવો પ્રસંગ જોઈને કપ્તાને દરિયામાં ઉતારી અને ખાવાની વસ્તુઓ લઈને ઓગણીસ માણસની જોડે તે તેમાં બેઠો. બીજા પણ ઘણા માણસો હોડીમાં ઉતરવાની કેશીશ કરતા હતા, પરંતુ વધારે માણસો થાય તો હોડી ડૂબી જાય એમ હોવાથી તેઓને તરવારના મારથી રોકવામાં આવ્યા. પછી થોડીવારે વહાણ ડૂબી ગયું.

સમુદ્રમાં હોકાયત્ર સિવાય રસ્તાનો નિર્ણય થઈ શકતો નથી. આ વહાણમાં એક હોકાયત્ર હતું; પણ કપ્તાન ગભરાઈ જવાથી તે યત્ર સાથે લઈ લેવાતું ભૂલી ગયો હતો. હોડીમાંનાં માણસો કયી તરફ જવું તેનો નિર્ણય કરી શક્યાં નહિ. વળી વહાણમાં

મોટા ભાઈને બદલે દરિયામાં પડનાર નાનો ભાઈ ૪૭

પીવાનું મીઠું પાણી હતું, તે લેવાનું પણ સર્વ ભૂલી ગયા હતા. આવી દુર્દશામાં તેઓ હોડી ચલાવવા લાગ્યા.

કમાન પહેલેથીજ રોગી અને દુર્બળ હોવાથી ચાર દિવસમાંજ મરણ પામ્યો. આ બનાવથી હોડીમાં બહુજ અવ્યવસ્થા થઈ પડી. સર્વે એકબીજા ઉપર હુકમ ચલાવવા લાગ્યા અને કોઈ કોઈનું માનતું નહિ. અંતે બધાએ સંપ કરીને એક વૃદ્ધ માણસને સર્વનું ઉપરીપણું સોંપ્યું.

કેટલોક દહાડે તેઓને કાઠો મળશે તેની કોઈને ખબર ન હતી અને ખોરાક પણ થઈ રહેવા આગ્યો હતો, તેથી વધારે દિવસ જીવી શકાય તેમ નહોતું. નવા કમાને કહ્યું કે, આપણે સોરટી કાઢીને આપણામાંના ઓછામાં ઓછા ચોથા ભાગના માણસોને સમુદ્રમાં નાખવા જોઈએ, કે જેથી વધારે દિવસ ખોરાક પહોંચી બાકીના માણસો તેટલું વધુ જીવી શકે.

આ સલાહ સર્વને પસંદ પડી. હોડીમાં બધાં મળીને ઓગણીસ માણસો હતાં. તેમાં એક પાદરી અને એક સુતાર હતો. એ પાદરી મરતી વેળાએ ધર્મ સંબંધી ઉપદેશ આપશે અને સુતાર જરૂર પડશે તો હોડીને દુરસ્ત કરી શકશે, એમ ધારીને તે બે જણ અને નવા વૃદ્ધ કમાનને સઘળાઓએ એ સોરટીમાંથી મુક્ત કર્યા.

આ પ્રમાણે ત્રણ સિવાયના બાકીના રહેલા સોળ માણસોમાં સોરટી કાઢતાં જે ચાર માણસને દરિયામાં ફેંકવાનું નક્કી થયું તેમાંના ત્રણ તો તેજ સમયે મરવાને તૈયાર થયા. ચોથા માણસનો નાનો ભાઈ હોડીમાં હતો, તે પોતાના મોટા ભાઈને મરવા તૈયાર થયેલો જોતાજ સ્નેહપૂર્વક તેને ભેટી પડીને

આંસુ ભરેલી આંખથી બોલ્યો. —“હું તમને મરવા દઈશ નહિ. તમારે બદલે હું મરીશ. તમારે સ્ત્રી અને છોકરાં છે. વળી આપણને ત્રણ અનાથ બહેનો છે. તમે જીવતા હશે તો તેઓનું ભરણપોષણ કરી શકશો અને હું કુંવારો છું, તેથી હુંજ મરીશ.”

મોટાભાઈ નાનાભાઈનું આવું અદ્ભુત કહેવું સાંભળીને આશ્ચર્ય પામ્યો તથા આંસુ વરસાવતો વરસાવતો ગળગળાવચનથી કહેવા લાગ્યો —“ ભાઈ ! તું નાનો છે અને મને બહુજ વહાલો છે. જો હું તને મરવા દઉં તો આખરે મારે પણ શોકથી આપઘાત કરવો પડશે; માટે તું મનેજ મરવા દે. ”

નાનાભાઈએ કહ્યું—“ હું કોઈ પણ રીતે મારી નજર સામે તમને મરવા દઈશ નહિ. ” આમ કહીને તે મોટાભાઈને પગે બાઝી પડીને બહુજ રોવા લાગ્યો. ત્યારે મોટાભાઈએ તેને કહ્યું—“ ભાઈ ! મારી પેઠે તું પણ બહેનોનું, બાળકોનું અને મારી સ્ત્રીનું ભરણપોષણ કરી શકીશ, માટે મને છોડ અને દરિયામાં પડવા દે. ”

આ પ્રમાણે મોટાભાઈએ નાનાભાઈને બહુ સમજાવ્યો, પરંતુ આખરે તેને નાનાભાઈનું કહેવું માનવું પડ્યું પછી ધીજા ત્રણ અને તે નાનોભાઈ મળી ચારને હોડીમાંથી દરિયામાં ફેંક્યા, પેલા ત્રણ તો તરતજ ડૂબી ગયા, પરંતુ પેલો નાનોભાઈ જુવાન હોઈ તરવામાં કુશળ હોવાથી હોડીની નજીકમાં તરવા લાગ્યો.

ભાઈ ઉપરના રનેહનું આવું અસામાન્ય દૃષ્ટાંત જોઈને સર્વના અંત કરણમાં લાગણી થઈ આવી અને બધાજ આંખોમાંથી આંસુ પાડવા લાગ્યા. પછી થોડી વારે બધાએ ચોકમત

થઇને કહ્યું—“અમારું ગમે તે થાય, પણ અમે જરૂર એને બચાવીશું અમે અમારી આખી ઉંમરમાં પણ આવો રનેહ કયાંય નથી જોયો.” આમ કહીને તેઓએ તરત તેને ઉંચકી લીધો.

પછી હોડીમાંનાં સર્વ માણસો આખી રાત મહેનત કરીને હલેસાં મારવા લાગ્યાં. સવાર થતાંજ તેઓએ કાઠો પાસે આવેલો જોયો. હવે સર્વને હિંમત આવી અને સર્વ વધારે બળથી હલેસાં મારવા લાગ્યા. થોડી વારે હોડી આફ્રિકાના મોઝાંબિક પર્વત પાસે આવી પહોંચી. સર્વ મનુષ્યો પ્રભુને ધન્યવાદ આપીને આંસુભરેલી આંખસહિત કિનારે ઉતર્યા; અને થોડે છેટે પોર્ટુગીઝોની વસાયત હતી ત્યાં જઇને આશ્રય મેળવ્યો.

એ વસાયતના માણસો તેમના દુઃખની હકીકત જાણીને ઘણાજ દિલગીર થયા, પરંતુ પેલા નાનાલાઇનો મોટાલાઇ ઉપરનો રનેહ સાંભળીને અને આખર કેવી રીતે નાનાલાઇનો બચાવ થયો, તે વાત જાણીને તો તેઓ ઘણાજ રાજ થયા, અને નાનાલાઇને બચાવવા બદલ હોડીનાં માણસોનાં ઘણાંજ વખાણ કરવા લાગ્યા.

વાંચનાર લાઇઓ અને બહેનો ! આ વાતમાંથી જે બોધ લેવાનો છે તે ખુદલોજ છે. તમે પોતેજ તે સમજી લેશો.

૨૩—લાઇને માટે દુઃખ વેઠનાર છોકરો

યૂરોપના એક પહાડથી ભરેલા અને ખરફ જામેલા દેશમાં શિયાળાની મોસમમાં એક વેળાએ બે લાઇઓ—જેમાં એક નવ વર્ષનો અને બીજો છ વર્ષનો હતો, તેઓ ખરફ ઉપર

રમતા હતા. રમતાં રમતાં તેઓ પાસેના જંગલમાં જઈ ચઢ્યા અને બહુ દૂર નીકળી ગયા; એટલામાં સાંજ પડી જવાથી તેઓ ઘેર જવાનો માર્ગ શોધવા લાગ્યા. જંગલ ખરફથી ઢંકાયેલું હોવાથી તેમને રસ્તો જડી શક્યો નહિ, તેથી મોટા ભાઈએ નાનાભાઈને કહ્યું કે:—“આપણે હવે આખી રાત અહીં ગાળવી પડશે; માટે આપણે સૂવાને સારૂ ખરફવિનાની જગ્યા શોધી કાઢીએ.” શોધવા માંડતાં ચંદ્રના પ્રકાશને લીધે પહાડની એક બાજુએ એક નાની ગુફા તેમની નજરે પડી. તે ગુફામાં જઈને તેમણે આસપાસ પડેલાં થોડાંક પાંદડાં એકઠાં કરીને તેનું એક પ્રકારનું બિછાનું કર્યું. પછી મોટાભાઈએ નાનાભાઈનો હાથ ઝાલીને કહ્યું.—“ભાઈ ! હવે રડ નહિ, હવે તારે બીવાનું કારણ નથી. અહીં સૂઈ જા.”

મોટાભાઈએ આમ કહીને નાનાભાઈને તે પાંદડાંના બિછાના ઉપર સૂવાડ્યો અને પોતે પણ તેની પાસે સૂતો; પણ નાનાભાઈથી ટાઢ વેઠાતી ન હતી તેથી તે ઘડીએ ઘડીએ કહેવા લાગ્યો કે.—“ભાઈ ! ટાઢ બહુ લાગે છે.” મોટા છોકરાને નાનાભાઈ બહુજ વહાલો હતો; તેથી હવે કેવી રીતે નાનાભાઈની ટાઢ ઓછી થઈ શકે, તે વિષેના તે પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. આખરે બીજો ઉપાય નહિ હોવાથી તેણે પોતાના શરીર ઉપરનાં સંઘળાં લુગડાં કાઢીને તેના શરીર ઉપર નાખ્યાં અને તેથી પણ તેની ટાઢ ઓછી થઈ નહિ ત્યારે તે પોતે પણ તેના શરીર ઉપર સૂતો.

આ પ્રમાણે કરવાથી નાના છોકરાની ટાઢ ઓછી થઈ. તેને સુખી થયેલો જોઈને મોટા છોકરાને બહુજ આનંદ થયો.

પોતાનું શરીર ઉઘાડું હોવાથી સખ્ત ટાઢને લીધે તે ઘણો દુઃખી થતો હતો; પરંતુ તે દુઃખ તેણે ગણકાર્યું નહિ. આવી અવસ્થામાં જો તેઓ વધારે વાર સુધી રહેત તો મોટા છોકરાનું જરૂર મરણ નીપજત, પરંતુ સારા નસીબે તેમ થયું નહિ, કારણ કે સાંજ પડ્યા પછી બાળકો ઘેર નહિ આવવાથી તેમનો બાપ તેમને શોધવા નીકળ્યો. તેણે કેટલેક ઠેકાણે શોધ કરી પણ પત્તો મળ્યો નહિ; ત્યારે પછી તે મોટેથી બૂમો પાડતો પાડતો તે ગુફાની પાસે આવી પહોંચ્યો. ગુફામાં જોયું તો બંને ભાઈને લપાઈને સૂતેલા તેણે દીઠા. બાપે તેમની આશા છોડી હતી, તેથી તેમને જોઈને તેની આંખમાથી આનંદના આંસુ વહેવા લાગ્યાં. પછી મોટા છોકરાએ સર્વ હકીકત બાપને કહી સંભળાવી, અને બાપે પણ મોટાભાઈનો નાનાભાઈ ઉપરનો એવો સ્નેહ જોઈને તેના ઉપર ઘણું વહાલ દેખાડ્યું. પછી તે બંને ભાઈઓને લઈ ઘેર ગયો.

૨૪-નાનાં ભાઈબહેનને માટે જીવ આપનારી બાળકી

એક વેળાએ એક શહેરમાં રાતને વખતે એક લાકડાંના બનાવેલા ઘરમાં આગ લાગી. માણસોનો ઘાંઘાટ થયાથી ઘરનાં માણસો જાગી ઉઠ્યાં અને ગભરાઈને નીચે ઉતરી ગયાં. તે ઘરમાંના માળીઆમાં એક બાર વર્ષની બાળકી પોતાના નાના ભાઈ-બહેનની સાથે સૂતી હતી, તે પણ પોતાના ત્રણ વર્ષના નાનાભાઈને લઈને નીચેના માળપર આવી અને ધૂમાડો ઘણોજ હોવા છતાં તે માળના આગલા કહેરા પાસે ગઈ. ત્યાં નીચે ઉભેલાં

માણસોએ તેને કહ્યું કે:-“ છોકરી ફ્લી પડ, અમે તને ઝીલી લઈશું.” પણ છોકરીએ તેમ ન કરતાં પોતાના લાઇને નાખ્યો અને તરત પાછી ઉપર જઈને પોતાની નાની બહેનને લઈ આવી અને તેને પણ નીચે ઢોંકાએ ધરેલી ઝોળીમાં નાખી. પછી તે ૧૨ વર્ષની લલી છોકરી પોતે પડવા જતી હતી; પણ એટલામાંજ ઘરનું છાપડું તૂટી પડ્યું. આથી તે છોકરીની આંખો તેમજ કપડાં બળી ગયાં. તરતજ આગ હોલવનારાઓએ તેને બળતામાંથી કાઢી. તે બહુજ દાઝી ગઈ હતી. એટલામાં ડોક્ટર પણ આવ્યો. તે ડોક્ટરે પેલી છોકરીને પૂછ્યું:-“ મેરી ! મને ઓળખે છે ? ” છોકરીએ કહ્યું:-“ હા.” ડોક્ટરે કહ્યું:-“ મારી વહાલી ! હું તને કોઈ રીતે બચાવી શકીશ નહિ ” આ સાંભળીને પેલી લલી છોકરીએ કહ્યું- “ ક્રિકર નહિ. મેં બહેનનો અને લાઇનો બચાવ કર્યો છે, તેથી મને પૂરેપૂરો સતોષ છે અને જરૂર ઈશ્વર મને તારશે. ” આ પછી કેટલીક વારે તે બાળકી મરણ પામી.

જો મેરી પોતેજ પ્રથમથી ફ્લી પડી હોત તો તે પોતે જીવી શકત, પણ પોતાનાં નાનાં લાઇબહેનની સલામતીનો વિચાર તેના મનમાં આવ્યાથી તેમજ તેમના ઉપર પ્રેમ હોવાને લીધે તેણે તેમ કર્યું નહિ.

૨૫-બહેનને હડકાયા કૂતરાથી બચાવનાર છોકરો

એક નાનો છોકરો પોતાની નાની બહેન જોડે રસ્તામાં રમતો હતો. થોડી વારમાં તેઓએ ધૂમ સાંભળી કે:-“ છોકરાં

નાસો, હડકાયેલો ફૂતરો આવે છે.” પેલા છોકરાએ તરત પોતાનો કોટ કાઢીને જમણા હાથ ઉપર વિંટાળ્યો અને પોતાની બહેનને પોતાની પછવાડે રાખીને તેનો હાથ પોતાના બીજા હાથમાં પકડીને ઉભો. પેલો હડકાયેલો ફૂતરો તરતજ બે પગથી ઉભો થઈ જઈને તેના હાથના વિંટાયેલા કોટ ઉપર બચકાં ભરવા લાગ્યો. જ્યાંસુધી માણસો આવ્યાં નહિ ત્યાં સુધી ફૂતરે તેમ કર્યાં કર્યું. પછી માણસોએ આવીને તેને લાકડીથી મારી નાખ્યો.

કેટલાક માણસોએ પૂછ્યું કે—“શામાટે તું નાસી ગયો નહિ?” તેણે કહ્યું—“હું એકલોજ દોડીને બચી શકત, પણ મારી બહેન તેટલી દોડી શકત નહિ અને તેને ફૂતરો કરડત!” ફૂતરાના દાંત બહાર કોટની આરપાર ગયા નહોતા, તેથી છોકરાના હાથને કાંઈ પણ ઈજા થઈ નહોતી તેણે આવી રીતે પોતાની બહેનને ફૂતરાના પંજામાંથી છોડાવી એ તેની મોટી બહાદૂરી હતી. જો તે છોકરાએ સમયસૂચકતા ન વાપરી હોત તો તેની બહેન મરી જત પોતાનો બચાવ તો સાંકેઈ કરે છે; પણ બીજાનો બચાવ કરવો એજ મોટામાં મોટી બહાદૂરી છે.

૨૬—બે મિત્રો વચ્ચેનો ઉત્તમ પ્રેમ

એક દેશમાં બે માણસો નશીબના ચોગે ગુલામ બન્યા હતા. એકનું નામ “એન્ટોનિ” હતું અને બીજાનું “રોજર” હતું. બન્ને એકજ ઠેકાણે કામ કરતા, ખાતાપીતા તથા સૂતાબેસતા

હતા. ધીરે ધીરે તેઓને એકબીજા સાથે ઘણાજ પ્રેમ થયો. અવકાશની વેળાએ સુખદુખની વાતો કરવાથી તેઓને શુભામ ગીરીનું અસહ્ય દુખ કેંઈક ઓછું જણાતું.

સમુદ્રના કિનારા ઉપરના એક પર્વત ઉપર રસ્તો ખોદવાનું કામ તે બન્ને-જણા દરરોજ કરતા હતા. એક દિવસ એન્ટોનિએ એકદમ કામ પડતું મૂકી સમુદ્ર તરફ નજર કરીને એક લાંબો નિસાસો નાખ્યો તે પોતાના મિત્રને કહેવા લાગ્યો કે:-“આ કિનારાને પેલે પાર મારી બધી વહાલી વસ્તુઓ છે. દરેક પળે મને એમ લાગે છે કે, જાણે મારી સ્ત્રી તથા બાળકો સમુદ્રના કિનારા ઉપર આવીને એકીનજરે આ તરફ જોઈ રહ્યાં છે, અને માફ મરણ થયું છે, એમ ધારીને રડી રહ્યાં છે. મને ઈચ્છા થાય છે કે જાણે તરીને તેઓની પાસે જાઉં.” એન્ટોનિ જ્યારે પણ તે જગ્યા ઉપર કામ કરવા જતો, ત્યારે સમુદ્ર તરફ દૃષ્ટિ કરતાંજ તેના મનમાં આવા ભાવો ઉત્પન્ન થતા. પછી એક દિવસે એક વહાણને જતું જોઈને તેણે રોજરને કહ્યું:-“મિત્ર! આટલે દિવસે આપણા દુખનો અંત આવ્યો છે. જો પેલું એક વહાણ લાંગર કરીને ઉભું છે અહીંથી બે-ત્રણ કોશથી વધારે છેટે નથી. આપણે સમુદ્રમાં ફેદી પડીએ તો તરતા તરતા એ વહાણ ઉપર પહોંચી જઈ શકીએ. કદાચ નહિ પહોંચીએ તોપણ આવું દાસત્વ કરવા કરતાં તો મરણ પણ સેંકડો દરજ્જે સારું છે.”

આ સાંભળીને રોજરે કહ્યું:-“તું આવી રીતે તારો બચાવ કરી શકે તો તેમાં હું ખુશી છું. તું દેશમાં પહોંચી જઈશ તો મારે પણ વધારે દિવસ દુખ ભોગવવું પડશે નહિ,

જે તું વગર હરકતે આ દુઃખમાંથી છુટે તો મારા દેશમાં જઈને મારાં માળાપની જોળ કરજો. વૃદ્ધાવસ્થાને લીધે તેમજ મારા શોકથી તેઓ કદાચ મરી ગયાં હશે; પણ જે તે હજી જીવતાં હોય તો તેઓને કહેજો કે—”આટલું કહેતાંજ એન્ટોનિયે તેને અટકાવીને કહ્યું—“તું શું એમ ધારે છે કે હું તને આવી અવસ્થામાં અહીં મૂકીને એકલોજ જઈશ? તેમ કદી પણ બનશે નહિ. તું અને હું જૂદા નથી. કાંતો બન્ને છુટીશું અથવા તો બન્ને મરીશું.” એન્ટોનિની વાત સાંભળીને રોજરે કહ્યું:—“તું જે કહે છે તે ખરૂં છે; પરંતુ હું તરી જાણતો નથી, એટલે કેવી રીતે તારી જોડે આવી શકું?” એન્ટોનિયે કહ્યું—“તેને માટે ગભરાતો નહિ. તું મારી કમ્મર પકડજો. હું તરવામાં કુશળ છું; તેથી વગર હરકતે તને લઈને વહાણસુધી પહોંચી શકીશ.” રોજરે કહ્યું—“એન્ટોનિ! આમાં કંઈ પણ વળશે નહિ. કદાચ હું ભયને લીધે તારી કમ્મર છોડી દઈશ અથવા તો ખેંચાખેંચ કરી તને પણ ડૂબાવી દઈશ; માટે આવું કામ કરવાની જરૂર નથી. મારા નશીળમાં જે થનાર હશે તે થશે. તું તારીજ રક્ષાનો ઉપાય કર અને વૃથા કાળ ન ગુમાવ. આવ, આપણે છેલ્લા ભેટી લઈએ ”

આમ કહીને રોજરે આંસુભરી આંખે એન્ટોનિને આલિંગન કર્યું. ત્યારે એન્ટોનિયે કહ્યું—“દોસ્ત ! આ રોવાનો સમય નથી. ફરી ફરીને આવો લાગ મળશે નહિ.”

એન્ટોનિયે આટલું કહીને પોતાના મિત્રનો ઉત્તર સાંભળવાની વાટ ન જોતાં તેને ધક્કો મારીને સમુદ્રમાં નાખ્યો, અને પોતે પણ તરત તેની પછવાડે ફેરી પડ્યો. રોજરે સમુ-

દ્રમાં પડતાંજ ગાભરો થઈને જીવવાની આશા છોડી; પરંતુ એન્ટોનિએ તેને હિંમત આપીને ઘણી મહેનતે પોતાની કમ્મર પકડાવી અને તરતો તરતો વહાણ તરફ જવા લાગ્યો.

પેલા વહાણનાં માણસોએ આ એ જાણને પહોંચ ઉપરથી સમુદ્રમાં પડતા જોયા હતા; પરંતુ એટલામાં તો ગુલામોની સંભાળ રાખવાનું કામ કરનાર માણસો તેઓને પકડવામાટે હોડી લઈને ધસી આવતા જણાયા. રોજર તેથી ગભરાઈને બોલ્યો:—“મિત્ર એન્ટોનિ ! તું મને છોડી દઈને એકલો ચાલ્યો જા. એ હોડીવાળા મને પકડવા રહેશે એટલામાં તું વગર હરકતે વહાણ ઉપર પહોંચી જઈશ; માટે હવે તું મારી આશા છોડીને તારો પોતાનોજ ખચાવ કર; નહિ તો બન્નેને પકડીને પાછા લઈ જશે.”

આવું કહીને રોજરે એન્ટોનિની કમ્મર છોડી દીધી; પણ ઉત્તમ પ્રેમનો કેવો પ્રભાવ છે ! એન્ટોનિએ તેને પોતાની કમ્મર છોડી દઈને પાણીમાં ડૂબેલો જોતાંજ તેને બહાર કાઢવા માટે પાણીમાં ડૂબકી મારી. થોડીવાર સુધી તેઓ બન્ને પાણીની સપાટીપર જણાયા નહિ, એથી પેલી હોડીમાંના માણસો પણ કંઈ તરફ જવું એ નક્કી નહિ કરી શક્યાથી રોકાઈ રહ્યા. વહાણમાંનાં માણસો એકીટસે આ અદ્ભુત બનાવ જોતા હતા. તેમાંના કેટલાક ખારવા પણ એક હોડી સમુદ્રમાં નાખીને તેઓની શોધ કરવા લાગ્યા. તેમણે થોડીવાર સુધી ચારેબાજુએ ફાંફાં માર્યાં. પછી જોયું કે, એન્ટોનિએ એક હાથમાં રોજરને મજબૂત પકડ્યો છે અને બીજા હાથથી હોડીની તરફ આવવા માટે તે અતિશય મહેનત કરી રહ્યો છે. ખારવાઓ આ જોઈ

દયાથી ગળગળા થઈને પોતામાં જેટલું બળ હતું તેટલું કામે લગાડીને હલેસાં મારતા તેઓની પાસે જઈ પહોંચ્યા; અને તરત તેઓને હોડીમાં ઉપાડી લીધા.

આ વેળાએ એન્ટોનિ એવો તો થાકી ગયો હતો કે એક મિનિટ વધારે વાર લાગત તો બંને પાણીમાં ડૂબી મરત. ‘તમે મારા મિત્રને બચાવો’ આટલું બોલતાંમાંજ તે અચેત થઈ ગયો. રોજર પણ તે વેળાએ અચેત હતો; પરંતુ તેણે કેટલીક ક્ષણે આંખ ઉઘાડી અને એન્ટોનિને અચેત અવસ્થામાં પડેલો જોઈને ઘણોજ વ્યાકુળ બની ગયો. એન્ટોનિના અચેતન શરીરને આલિંગન દઈને તે આંસુઓ વરસાવવા લાગ્યો. તે કહેવા લાગ્યો કે—“ સખા ! મેંજ તારો વધ કર્યો છે ! તેં મારી શુભામગીરી દૂર કરવામાટે અને મારો જીવ ઉગારવામાટે આટલી બધી મહેનત કરી, પણ મારા તરફથી તો તેનો આવોજ બદલો મળ્યો ! હું ઘણોજ નીચ છું, નહિ તો તને મરેલો જોઈને શું મારે જીવવું જોઈએ ? તને શુભાવીને હવે મારે જીવવાનું શું પ્રયોજન છે ?”

આવી રીતે શોકાતુર થઈને તે એકદમ ઉભો થયો અને જો ખારવાઓએ તેને બળજોરીથી રોક્યો ન હોત તો તે સમુદ્રમાંજ ફેલી પડ્યો હોત. પાછો તે ઘણોજ વિલાપ અને પરિતાપ કરીને કહેવા લાગ્યો—“ શામાટે તમે મને રોકો છો ? મારે માટેજ એનો પ્રાણ ગયો છે.” આવું કહીને તે એન્ટોનિના શરીર ઉપર પડીને કહેવા લાગ્યો—“એન્ટોનિ ! હું જરૂર તારો સાથી થઈશ. હે ખારવાઓ ! તમને જગદીશ્વરની આણુ છે. તમે મને હવે રોકશો નહિ ! મને મારા મિત્રનો સાથી થવા દો.” પણ

એટલામાંજ એન્ટોનિએ એક લાંબો શ્વાસ લીધો. રોજર તે જોઈને આનંદથી અધીરો બનીને ઉચ્ચ સ્વરથી બોલ્યો—“મારો મિત્ર જીવતો છે! મારો મિત્ર જીવતો છે! જગદીશ્વરની કૃપાથી હજી તેનો પ્રાણ ગયો નથી.” ખારવાઓ તેને શુદ્ધિમાં લાવવા માટે ઘણા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા. થોડી વારે આંખ ઉઘાડીને એન્ટોનિએ પોતાના મિત્ર તરફ નજર કરીને કહ્યું:—“રોજર! તારી પ્રાણરક્ષા થઈ તેને માટે જગદીશ્વરને ધન્યવાદ આપ.” તેનાં અમૃત-જેવાં વાક્ય સાંભળીને રોજર એવો ખુશાલીમાં આવી ગયો કે તેની આંખમાંથી ચોધાર આંસુઓ પડવા લાગ્યાં.

થોડીક વારે તે હોડી વહાણપર પહોંચી. વહાણમાંનાં બધાં માણસો ખલાસીઓને મોઢેથી બધી વાત સાંભળીને તેઓ ઉપર ઘણો રોષ દેખાડવા લાગ્યાં. ઉપલું વહાણ માલ્ટા તરફ જતું હતું. ત્યાં પહોંચ્યા એટલે બંને મિત્રોને કિનારે ઉતારવામાં આવ્યા અને પછી ત્યાંથી તેઓ પોતપોતાને ઘેર ચાલ્યા જઈ સુખી થયા. ભાઈબંધી અથવા મિત્રતા કોનું નામ? આ વાત આ દાખલા ઉપરથી વાચકોને બહુજ સારી રીતે સમજાશે.

૨૭-મહેતાજી ઉપર એક છોકરાનો પ્રેમ

એક મોટા દેશની રાણીને છોકરાં ઉપર ઘણાજ પ્રેમ હતો તે પોતાના ખર્ચથી અનેક અનાથ છોકરાંઓનું ભરણપોષણ કરતી હતી. તેણે નોકરોને હુકમ આપ્યો હતો કે:—“જે પણ અનાથ બાળકને જુઓ તેને મારી પાસે લાવજો.”

એક દહાડે પોલીસના માણસો રસ્તામાં પડેલા એક

નાના બાળકને રાણી પાસે લાવ્યા. રાણી સ્નેહથી તેનું ભરણુ-પોષણ કરવા લાગી.

એ બાળક પાંચ વર્ષનો થયો એટલે તેને નિશાળે ભણવા મૂક્યો. છોકરો પણ સફળ રીતે અને બુદ્ધિમાન હોવાથી રાણીની મમતા તેના ઉપર દિવસે દિવસે વધવા લાગી અને તેને તે પોતાના પેટના છોકરા જેવો ગણવા લાગી. તે બાળક પણ તેને પોતાની માતાતરીકે જ જાણતો હતો.

એક દિવસ તે નિશાળેથી આવ્યા પછી બહુજ દિલગીર જણાયો. રાણીએ તેને બોળામાં બેસાડીને કારણ પૂછતાં તે બાળક રોવા લાગ્યો. રાણીએ તેનાં આસુ લૂછ્યાં અને ચુમી લઈને સ્નેહથી કહ્યું - “ બેટા ! તું શામાટે રડે છે ? ”

તેણે કહ્યું - “ મા ! આજે નિશાળમાં પણ હું રડયાજ કર્યો છું. મારો મહેતાજી મરી જવાથી મેં તેની સ્ત્રી અને બાળકોને ત્યાં રોતાં જોયાં. તેઓ કહે છે કે, અમે ઘણાં ગરીબ છીએ, અમારી પાસે ગુજરાનનું સાધન નથી અને મદદ કરે એવાં કોઈ સગાંવહાલાં પણ નથી. એ સર્વ જોઈને તથા સાંભળીને મને બહુજ દુઃખ થયું છે. -મા ! તમારે તેઓને માટે કંઈ બંદોબસ્ત કરી આપવો પડશે. ”

બાળક પાસેથી આ સર્વ વાત સાંભળીને રાણીના મનમાં બહુજ દયા ઉપજી. તેણે તરતજ એક નોકરને તપાસ કરવાને મોકલ્યો અને તે બાળકને બોલી દઈ કહ્યું - “ બેટા ! નાની ઉંમરમાં તારી આવી બુદ્ધિ અને વિચારશક્તિ જોઈને હું ઘણીજ ખુશી થઈ છું. તારા મહેતાજીના સ્ત્રીબાળકોને માટે હું જરૂર બંદોબસ્ત કરીશ, માટે તું હવે બેદ કરીશ નહિ. ”

મોકલેલા માણસે આવીને બધી બીના છોકરાએ કહી હતી તેવીજ કહી. રાણીએ તે છોકરાને રૂ. ૫૦૦ આપીને મહેતાજીની સ્ત્રી પાસે મોકલ્યો અને પછી થોડાજ દિવસમાં તેના કુટુંબને સારી રીતે ગુજારો થાય અને તેનાં છોકરાઓ સારી કેળવણી લે એવો બંદોબસ્ત કરી આપ્યો.

૨૮-ભુંડું કરનારનું ભણું કરનાર છોકરો

એક શહેરની નિશાળમાં એવો ધારો હતો કે, કોઈ છોકરો કંઈ અપરાધ કરે તો મહેતાજી તેના વર્ગના છોકરાઓનું પંચ નીમીને તે છોકરાઓને હાથે તેનો ન્યાય કરાવતા; અને જો ગુન્હો સાબિત થતો તો તેને ફક્ત રોટલી અને પાણી આપીને એક અંધારી કેટડીમાં પૂરી રાખવામાં આવતો. વળી એવો પણ નિયમ રાખ્યો હતો કે, જો કોઈ છોકરો તે ગુન્હેગારની વતી પોતે કેદખાનામાં રહેવાનું કબૂલ કરે તો પેલા અપરાધી છોકરાને છોડી દેવામાં આવતો.

તે નિશાળમાં એક મસ્તીખોર છોકરો વારંવાર મસ્તી કર્યા કરતો અને વારંવાર કેદ ભોગવતો. મહેતાજી પણ તેનાથી કંટાળી ગયા હતા. મહેતાજીએ હવે તો એમજ કહ્યું હતું કે:-
“ જો હવે તોફાન કરશે તો તેને સમૂળો નિશાળમાંથીજ કાઢી મૂકવામાં આવશે. ”

આમ છતાં પણ એક દહાડો પેલા મસ્તીખોર છોકરાએ પાછો એક છોકરાને માર્યો. પચે તેનો ન્યાય કરી અપરાધી ઠરાવ્યો. પછી વર્ગમાં પૂછવામાં આવ્યું કે:-“ તેને સાદે

કોઈ કેદમાં પૂગઈ દયા કરવાને તૈયાર છે ?” ત્યારે બધા નિશાળીઆઓએ કહ્યું કે —“ તે ઘણેજ ખરાબ છે. તેના ઉપર અમે દયા કરતા નથી. ’ તે વેળાએ જે છોકરાને પેલા કેદ પડેલા છોકરાએ માર્યો હતો, તેના મનમાં દયા આવી અને તેણે કહ્યું કે:—“ સાહેબ ! હું તેને બદલે કેદખાનામાં જવાને રાજી છું. ” આ સાંભળીને બધા આશ્ચર્ય પામ્યા. પછી તેને કેદખાનામાં નાખ્યો અને પેલા મસ્તીખોરને છોડી મૂક્યો. તે મસ્તીખોર છોકરો આથી વિચાર કરવા લાગ્યો કે:—“ મેં જેને માર્યો હતો તેણેજ મને છોડાવ્યો ! અહા ! તે કેવો ભલો છોકરો છે ! ” તેના મનમાં આ વિષે તરેહવાર વિચારો ઉત્પન્ન થયા અને તે અફસોસ કરવા લાગ્યો. પછી તેણે મહેતાજીને પોતાના અપરાધની માફી આપવાની અને પેલા છોકરાને છોડવાની અરજ કરી, અને હવે હું કદી પણ ખરાબ ચાલ ચલાવીશ નહિ એવું વચન આપ્યું. ત્યારપછીથી તેણે કોઈ પણ વેળાએ ખરાબ ચાલ ચલાવી નહોતી.

આ ઉપરથી શિખામણ લેવાની કે, દુશ્મનને સારાં કામ કરીને શરમાવવો જોઈએ; નહિ કે ખરાબ વચનો કહીને કે મારીને. ખરી ક્ષમા ત્યારેજ કહેવાય કે દુશ્મનનું પણ હિત કરાય. ઉપલો છોકરો એવેજ ખરેખરો ક્ષમાશીલ હતો.

૨૯—એક સાચાખોલો છોકરો

એક શહેરમાં ચાલી નામનો એક છોકરો દડો ઉછાળતો ઉછાળતો જતો હતો, તેટલામાં એક દવા વેચનારની દુકાનના

મોટા કાચપર તે દડો લાગ્યો અને તેથી તે કાચ લાગી ગયો. આલી ત્યાંથી નાસી ગયો નહિ, કારણ કે તે બહાદુર અને ખર્ચ બોલનારો છોકરો હતો. તેણે તરત તે દુકાનમાં જઈ દુકાનના ધણીને કહ્યું કે:—“ મારી ગફલતથી તમારી દુકાનનો કાચ લાગી ગયો છે. ” દુકાનદારે ભાગેલો કાચ જોઈને તે બેસાડી આપવાનું તે છોકરાને કહ્યું. છોકરો ગરીબ હોવાથી તેણે કહ્યું કે—“ મારી પાસે પૈસા નથી, પણ હું તમારી મજૂરી કરીને ખર્ચ ભરી આપીશ. ” પછી તેણે કેટલાક દિવસસુધી તે દુકાનદારને ત્યાં કામ કર્યું. કાચના પૈસા વસુલ થઈ રહેતાં પેલા દુકાનદારે કહ્યું કે—“ તું પ્રમાણિક છોકરો છે, હું તને કારકુનતરીકે રાખવા આહું છું. ” પેલા છોકરાએ તેની નોકરી કબૂલ કરી અને સુખેથી પોતાનો ગુબરો કરવા લાગ્યો.

પ્રમાણિકપણું શરૂઆતમાં જરા અઘરા જેવું લાગે છે; પણ જેઓ તેને પકડી રાખે છે, તેમને છેવટે તેનું સાફ ફળ મળ્યા વગર નથી જ રહેતું.

૩૦-પ્રમાણિકપણાથી પ્રખ્યાતિ મેળવનાર છોકરો

એક પૈસાદાર માણસ રસ્તા ઉપરથી જતો હતો. એક ચીંથરેહાલ ગરીબ છોકરાએ તેની પાસે જઈને કંઈક આપવાની માગણી કરી. તેણે પોતાના ગજવામાંથી પાવલી કાઢીને તેના હાથમાં મૂકી અને કહ્યું:—“ આમાંથી એક આનો તને આપવાનો છે તે તું લે અને ત્રણ આના મને પાછા આપ. ” તે છોકરો પાસે છૂટા પૈસા ન હોવાથી તેણે કહ્યું કે:—“ હું હમણાં

વટાવી લાવું છું.” એમ કહીને તે દોડતો ગયો. તેને જરા વાર થવાથી પેલો ગૃહસ્થ થોડી વાર રાહ જોઈને પછી ત્યાંથી આદ્યો ગયો. પેલો છોકરો વટાવીને પાછો આવ્યો ત્યારે પેલો ગૃહસ્થ ત્યાં ન જણાયાથી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે, અહીંથી કોઈ વખત પણ તે જશે ત્યારે તે ત્રણ આના પાછા આપીશ. તે છોકરો દરરોજ ભીખથી ગુજરો કરતો હતો, પણ પેલા ત્રણ આનાને હાથ લગાડતો નહોતો. પછી આઠેક દિવસે તે ગૃહસ્થ તેના જોવામાં આવ્યો. છોકરાએ તરતજ તેની પાસે જઈ તેના હાથમાં ત્રણ આના મૂક્યા. પેલા ગૃહસ્થને તો તે વાતની યાદ પણ નહોતી. છોકરાની આવી પ્રમાણિકતા જોઈને તે ઘણોજ ખુશી થયો અને તેની ગરીબ હાલત ઉપર દયા આવવાથી તેને પોતાને ત્યાં લઈ જઈ નિશાળે ભણવા મૂક્યો. પછી રહેતે રહેતે તે છોકરો ઘણું ભણ્યો, તેથી તે પ્રખ્યાત તથા સુખી થયો. બુઝ્યો, પ્રમાણિકપણનો કેવો પ્રભાવ છે !

૩૧-એક વીશીવાળા છોકરાની ઇમાનદારી

થોડાં વર્ષની વાત ઉપર એક વેપારી પરગામ જતો હતો. રસ્તામાં તે એક વીશીમાં રાત રહ્યો અને સવારે ત્યાંથી આદ્યો ગયો. ધારેલા ઠેકાણે ગયા પછી બુઝ્યો છે તો તેની પેસાની કોથળી ખીસ્સામાં મળે નહિ. તે કોથળીમાં ત્રણસો રૂપિયાની રકમ હતી. વેપારીએ તે કોથળી મળવાની આશા છોડી દીધી અને તે વાત મનમાંથી કાઢી નાખી.

પેલો મુસાફર ગયા પછી વીશીવાળા છોકરાને વીશીના

આંગણામાં પૈસાની કોથળી નજરે પડી; પણ તેણે તેને હાથ ન અડાડતાં પોતાના બાપની પાસે આવીને તે વાત કરી. પિતાએ છોકરાની વાત સાલળીને કહ્યું:—“ બેટા ! તું તે કોથળી ઉપર થોડાં પાંદડાં અને ઝાડની ડાળીઓ પાથરી આવ.” તે પ્રમાણે પેલા છોકરાએ તે કોથળી ઉપર પાંદડાં અને ડાળીઓ નાખીને તેને ઢાંકી દીધી.

કેટલેક દિવસે પેલો મુસાફર પાછો ફરીને તે વીશીમાં આવી રાત રહ્યો. વાતો કરતાં કરતાં પોતે રૂપિયા બોચા હતા તે વાત કહી. પેલા વીશીવાળાએ તેની વાત પૂરી થતાંજ કહ્યું:— “ આ મારો છોકરો જે જગ્યાપર તમારી કોથળી પડી છે, તે જગ્યા દેખાડશે. તેણે તેને પોતાનો હાથ અડાડ્યો નથી. ફક્ત ઉપરથી ઢાંક્યું છે.” પેલા ગૃહસ્થે છોકરા સાથે જઈને પાંદડાં અને ડાળીઓ ખસેડીને તે કોથળી કાઢી. પછી વીશીમાં આવીને તે ગૃહસ્થે તે છોકરાનાં ઘણાં વખાણ કર્યાં. આ પ્રમાણે જેને પારકા માલને અડવાની ઈચ્છા થઈ નહિ એ છોકરો કેટલો પ્રમાણિક કહેવાય !

૩૨-ગરીબ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું

એક ગરીબ છોકરાની બહેન માંદી હતી, તેથી તેની દવા કરવાનું પોતાના કાકાને કહેવા સાડ તે જતો હતો. રસ્તામાં આવતાં આવતાં તેને એક નાની ચોપડી જડી એ ચોપડીમાં ૧૨૦ રૂપિયાની નોટો હતી.

તે છોકરો પ્રમાણિક હતો, તેથી તેણે તે જેની બોવાઈ હોય

તેને પાછી આપવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. પછી તેણે ઘેર આવીને પોતાની માતાને કહ્યું કે:—“મા! જેના રૂપિયા ખોવાયા છે, તે બિચારો કેટલો બધો દિલગીર થતો હશે! આપણે એ રૂપિયા વાપરીએ તો પ્રભુ આપણાપર નારાજ થાય, માટે તે ઘણી મળશે ત્યારે આપણે તેના રૂપિયા તેને પાછા આપી દઈશું.” તેની માતા ઘણીજ ગરીબ હતી અને ઘરમાં માંદી છોકરીની દવાને માટે કંઈ પણ નહોતું; તે છતાં છોકરાનું ખાલવું તેને ઘણુંજ સારું લાગ્યું. તેણે તેજ દિવસે વર્તમાનપત્રમાં જાહેર ખબર આપી કે:—“અમને એક ચોપડી મળી છે, તેમાં ૧૨૦ ની નોટો છે, માટે તે જેની હોય તેણે ફાલેણે ઠેકાણે આવી સાબીતિ આપીને લઈ જવી.” આ ખબર વાંચી તરતજ તેનો માલિક ત્યાં આવ્યો. કુટુંબ ઘણુંજ ગરીબ છતાં એવી નોટીસ છપાવી એ જાણીને પેલો ગૃહસ્થ ઘણાજ ખુશી થયો. પછી તેણે તે નોટો તે છોકરીની દવા વગેરેના ઉપયોગમાં ખર્ચવા-માટે ભેટ આપી અને તે છોકરાની ઇમાનદારીને લીધે તેને પોતાને ત્યાં નોકરીમાં રાખ્યો આગળ જતાં એ છોકરો એક મોટો નામાંકિત વેપારી થયો.

પ્રમાણિકપણું પાળવા માટે મનને લાલચોથી રોકવું પડે છે, પણ છેવટે તો તે ઘણાં સારાંજ ફળ આપે છે. જુઓ, આ છોકરાનું પ્રમાણિકપણું તેની ચઢતીનું કારણ થયું ને!

૩૩-વિશ્વાસ રાખવા લાયક છોકરો

એક ગરીબ ભરવાડનો છોકરો એક દિવસે પહાડની ખીણમાં બકરાં ચરાવતો હતો. તે વેળાએ જંગલમાંથી એક શિકારી-એ આવીને તેને પૂછ્યું:—“અહીંથી પાસેમાં પાસેનું ગામ કેટલું દૂર છે?” પેલા છોકરાએ જવાબ આપ્યો:—“સાહેબ! છ માઇલ દૂર છે; પણ રસ્તો ઠીક ન હોવાથી ભૂલા પડાય તેવો છે.”

શિકારી ધ્યાનથી રસ્તો જોવા લાગ્યો. પછી તે બોલ્યો:—“ભાઈ! હું ભૂખ્યો, થાકેલો અને તરસ્યો છું. હું મારા સોળ તીથી જૂદો પડ્યો છું અને મારો રસ્તો ભૂલ્યો છું. તું તારાં બકરાંને ચરતાં મૂકીને મને રસ્તો દેખાડે તો હું તને પૈસા આપીશ.”

છોકરાએ જવાબ આપ્યો:—“સાહેબ! હું આવી શકતો નથી. મને મારો શેઠ પગાર આપે છે અને મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખીને તેણે પોતાનાં બકરાં મને સોંપ્યાં છે. જો હું તેમને ચરતાં મૂકીને આપની સાથે આવું તો તે ક્યાંનાં ક્યાંય ચાલ્યાં જાય અને કોઈ ચોરી જાય.”

શિકારીએ કહ્યું:—“ઠીક, તારાં બકરાં મને સોંપીને મારા માટે તું ખાવાનું અને પાણી લઈ આવ. તું જ્યાંસુધી આવીશ નહિ ત્યાંસુધી હું તારાં બકરાં સાચવીશ.”

પેલા ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું:—“સાહેબ! બકરાં હું તમને સોંપી શકતો નથી; કારણ કે તે જંગલમાં દૂર ચરવા જતાં રહે અને ત્યાં રીંછ તથા લોકડી તેમને ઉચકી જઈને મારી નાખે તેમજ ચોર ચોરી જાય.”

શિકારીએ કહ્યું:—“બકરાં જશે નહિ અને જશે તો તારા શેઠનાં જશે. તને શી આપદા છે? હું તને એટલા રૂપિયા આ-

પીશ કે જેમાંથી તું એક વર્ષસુધી સુખેથી ખાઈ શકીશ. ”

છોકરાએ માથું હલાવીને કહ્યું. — “ બકરાં તમારો અવાજ ઓળખતાં નથી અને — ”

“ અને શું ? તું મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખતો નથી ? શું તું મને ચોર-ખોર જાણે છે ? ” શિકારી ગુસ્સે થઈને બોલ્યો.

છોકરો આસ્તેથી બોલ્યો : — “ સાહેબ ! તમે મને મારા શેઠના વિશ્વાસથી છોડાવવા માગો છો ; પણ શેઠે મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખીને પોતાનાં બકરાં મને સોંપ્યાં છે. હું બેવિશ્વાસુ થઈશ નહિ. ”

આ સાંભળીને શિકારી હસ્યો અને ઘણાજ ખુશી થઈને બોલ્યો : — “ ખરેખર, તું સારો અને વિશ્વાસલાયક છોકરો છે. હું તને વિસરી જઈશ નહિ. માત્ર તું મને રસ્તોજ દેખાડ હું પોતે ગામ શોધી લઈશ. ” પછી તે તેનું નામ અને ઠેકાણું પૂછી લઈ ચાલ્યો ગયો. તે શિકારી એક જમીનદાર હતો. તેણે બીજે દિવસે પેલા છોકરાને બોલાવીને પોતાને ઘેર રાખ્યો અને લણાવી ગણાવીને વેપારમાં લગાડ્યો. આગળ જતાં આ છોકરો મોટો પૈસાદાર અને પ્રખ્યાત પુરુષ થયો.

૩૪-સાચાખોલો વ્યાપારી છોકરો

એક બજારમાં એક છોકરો શાકભાજીની દુકાન માંડીને બેઠો હતો અને તેની પડોશમાં બીજો છોકરો પણ શાકભાજી વેચતો હતો. એક દિવસે બપોરે એક ગૃહસ્થ પહેલા છોકરાની દુકાન ઉપર આવીને એક મોટું તરબૂચ હાથમાં લઈને

બોલ્યો:—“આ તરબૂચ સાફ છે?” છોકરાએ તેના જવાબમાં કહ્યું:—“સાહેબ! જોવામાં તે સાફ જણાય છે, પણ તે સહેલું અને ફિક્કું છે.” તેથી પેલા ગૃહસ્થે બીજી પડોશની દુકાન ઉપર જતા પહેલાં તે છોકરાને કહ્યું કે:—“તું પ્રમાણિક છે, તેથી તારો વકરો થશે નહિ.” પેલા છોકરાએ જવાબ દીધો:—“હું ખરેખર કહીને વેચીશ. લેનારની ઈચ્છા હશે તો લેશે. હું બોલું બોલીશ નહિ.” પેલા ગૃહસ્થે પછી પડોશની દુકાન ઉપર જઈને પૂછ્યું—“છોકરા! આ કાકડી તાજી છે?” તેના જવાબમાં પેલા છોકરાએ કહ્યું:—“હા સાહેબ! તે તાજી છે.” પેલા ગૃહસ્થે તે લીધી અને ઘર ગયો. ત્યારપછી કાકડીવાળા છોકરાએ પેલા તરબૂચ વેચનાર છોકરાને કહ્યું:—“તું મૂર્ખ છે. પોતાના માલને માટે એમ કહેવું ન જોઈએ. જો, મેં મારી કાકડી તાજી કહીને વેચી, તો તે ત્રણ દિવસની હતી તોપણ વેચાઈ ગઈ. હવે તારે તારું તરબૂચ નાખીજ દેવું પડશે.” આ સાંભળીને પહેલા છોકરાએ કહ્યું:—“હું કદી જીકું બોલીશ નહિ. ન વેચાય તેની મને ફિક્કર નથી, પણ હું ખરું બોલું છું તેથી મને બહુ શાંતિ રહે છે અને પરમેશ્વર તેનો આખરે પાછળથી બદલો આપે છેજ.” પેલા ગૃહસ્થને કાકડી ખાધાથી જણાયું કે, પેલા છોકરાએ મને ઠગ્યો છે; તેથી બીજે દહાડેથી તે પેલા ફળવાળા છોકરાની દુકાનમાંથીજ બધો સામાન લેવા લાગ્યો; અને પેલા કાકડી વેચનારની દુકાનેથી તે કંઈ પણ લેતો નહોતો. ધીરે ધીરે પેલા શાકભાજીવાળા છોકરાની પ્રમાણિકપણાની વાત શહેરમાં ફેલાઈ અને તેને ત્યાં ઘણાં ગ્રાહકો આવવા લાગ્યાં. આખરે તે મોટો વ્યાપારી થયો અને પડોશના

છોકરાની હાલત આગળના જેવીજ કંગાલ રહી.

પ્રમાણિકપણાનો ખદ્દો આખરે મળે છેજ. તેના ઘણા દાખલા છે. પ્રથમ તેમાં ખોટ પણ જાય, પણ આખરે તો તમાં લાલજ મળે છે.

૩૫-લાલચથી દૂર રહેનાર છોકરો

એક ગરીબ છોકરો એક શેઠને ત્યાં ધૂમાડીયુ સાફ કરવા ગયો હતો. સાફ કરતો કરતો તે દિવાનખાનામાં આવ્યો અને ત્યાં ગોઠવેલી ઉત્તમ વસ્તુઓ જોઈને ખુશી થવા લાગ્યો. ત્યાં તે વખતે બીજું કોઈ પણ હતું નહિ; તેથી તે દરેક વસ્તુ હાથમાં લઈ થોડીવાર જોઈને પાછી લીધી હોય ત્યાં મૂકી દેતો હતો. એમ કરતાં કરતાં શેઠાણીની એક ઘણીજ શોભીતી ઘડિયાળ કે જે હીરામોતીથી મઢેલી હતી તે તેની નજરે પડી.

છોકરો તે ઘડિયાળ હાથમાં લઈને જોવા લાગ્યો અને તેની ભારે ખુબસુરતી તથા ચળકાટ જોઈને તે મોહી પડ્યો. તે કહેવા લાગ્યો કે-“જો મારી પાસે આવી ઘડિયાળ હોય તો કેવું સારું!” પછી તે ઘડિયાળ ચોરી લેવાની તેને ઇચ્છા થઈ.

પરંતુ બીજીજ ક્ષણે ચકિત થઈને તે કહેવા લાગ્યો-“જે હું આ લાલચને શેકીશ નહિ અને ચોરી કરીશ તો કોઈ બાણુશે નહિ; પરંતુ જો પકડાયો તો દુર્દશા થવામાં બાકી રહેશે નહિ. ચોરને સરકાર સજા કરે છે અને સજા મજબૂરી કરાવે છે. વળી કદાચ હું ચોરી કરીને માણસના હાથથી છૂટી શકીશ; પણ ઇશ્વરની પાસેથી તો કદી પણ છૂટવા પામીશ નહિ. મારી માની પાસેથી ઘણી વાર મેં સાંભળ્યું

છે કે, આપણે ધૈર્ય રને જોતા નથી; પણ તે તો સર્વદા આપણને જીએ છે અને આપણે જે કંઈ અધારામાં કરીએ તે પણ તે જાણે છે.”

આમ બોલતાં તેનું મોઢું ફિક્કું પડી ગયું અને આખું શરીર ધ્રૂજવા લાગ્યું. પછી તે તરત પેલી ઘડિયાળ જ્યાં હતી, ત્યાંજ પાછી મૂકીને કહેવા લાગ્યો:—“માણસો લાલચને ના રોકે તો તે ચોર બને છે. હું હવે કદી પણ લાલચને વશ થઈને ચોર બનીશ નહિ. ચોર બનીને ધનવાન થવાના કરતાં ધર્મથી ચાલીને ગરીબ રહેવું ઘણુંજ સાફ છે; કેમકે તેથી હમેશાં નિર્ભયપણે અને શાન્ત મનથી રહી શકાય છે. ફક્ત ચોરીના વિચારથીજ મારા મનમાં આટલું દુઃખ થાય છે, તો મેં ચોરી કરી હોત તો કેટલું દુઃખ થાત!” આમ કહીને તે સદ્ગુણી ગરીબ છોકરો પાછો ઘર સાફ કરવા મંડ્યો.

ઘરઘણિયાણીએ પાસેના ચોરડામાં ઉભે ઉભે તે છોકરાની બધી વાત સાંભળી હતી; તેથી તેણે તરતજ તે છોકરાને પાસે બોલાવીને પૂછ્યું:—“છોકરા! તેં શા વાસ્તે મારી ઘડિયાળ લીધી નહિ?” છોકરો કંઈ પણ જવાબ નહિ આપતાં ઘુંટણ ઉપર બેસી હાથ જોડીને દિલગીરીભરેલા ચહેરાથી બાંધના મોં સામે જોવા લાગ્યો. તેનું શરીર ભયથી થરથર ધ્રૂજવા લાગ્યું.

તેને આવી દશામાં જોઈને શેઠાણીએ પ્રેમથી કહ્યું કે:—“બેટા! શામાટે આટલો ગભરાય છે? મેં તારી બધી વાત સાંભળી છે અને તેથી હું બહુજ ખુશી થઈ છું. તું ગરીબ છે, પણ ભલો અને ધર્મ ઉપર વિશ્વાસવાળો છે. પરમેશ્વરે તને લાલચમાંથી બચવાની શક્તિ આપી છે, તેને માટે તું તેને

ઉપકાર માન. લવિષ્યમાં પણ આવીજ રીતે સાવચેત રહી લોભના ફાંસામાં પડતો નહિ. તે' જે લાલચમાંથી મનને વશ રાખ્યું, તેને માટે તને ધનામ આપવું જોઈએ. ” એમ કહીને તેણે કેટલાક રૂપિયા તે છોકરાના હાથમાં મૂકીને કહ્યું:—“ હવે તું વિદ્યાભ્યાસ કરીશ તો આથી પણ વધારે ભલો થઈશ; માટે કાલથી તું ભણવા જજે. હું તારા ખાવા, પહેરવા અને ચોપડીઓતું સર્વ ખર્ચ આપીશ. ” ત્યારપછી તેને હાથ ઝાલીને ઉભો કર્યો અને તેની આંખમાંનાં આંસુ લોહી નાખ્યાં. શેઠાણી-તું આવું સ્નેહભરેલું બોલવું સાંભળીને અને તેણે જે ઉદારતા દર્શાવી તે જોઈને પેલા ગરીબ છોકરાની ખુશીનો પાર રહ્યો નહિ. તેની આંખમાંથી આનંદનાં આંસુ પડવા લાગ્યાં. પછી બીજાજ દિવસથી તે નિશાળે ગયો અને મહેનત કરીને શીખવા લાગ્યો. આથી થોડાંજ વર્ષમાં તે લોકોમાં વિદ્વાન અને ધર્મપરાયણતરીકે પ્રખ્યાત થયો અને સુખથી પોતાના દિવસ ગાળવા લાગ્યો.

૩૬-પોતાનો ગુન્હો કબૂલ કરનાર છોકરો

એક નિશાળમાં પાઠ લેવાની વખતે નિશાળીઆ સીસોટી વગાડતા હતા, તેથી મહેતાજીએ કહ્યું કે:—“ હવેથી જે કોઈ પાઠ વેળાએ સીસોટી વગાડશે તેને સજા કરવામાં આવશે. ” આથી તે દિવસે તો કોઈએ સીસોટી વગાડી નહિ, પણ બીજે દિવસે પાઠ વેળાએ પાછી સીસોટી સંભળાઈ. વર્ગમાં ઘણો મસ્તી-ખેલ અને ઘડિયે ઘડિયે સીસોટી વગાડનારો એક છોકરો હતો તેણેજ સીસોટી વગાડી હશે, એવું ધારીને મહેતાજીએ તે

છોકરાને પાસે બોલાવ્યો. છોકરાએ કહ્યું કે:-“ મેં વગાડી નથી,” પણ તેના બોલવા ઉપર ભરોસો નહિ મૂકતાં મહેતાજી તેને મારવામાટે સોટી ઉગામે છે, તેવામાંજ એક છોકરો આવીને બોલ્યો:-“ સાહેબ ! એણે સીસોટી વગાડી નથી, પણ મેંજ ભૂલથી વગાડી છે, માટે મને સજા કરો. ”

મહેતાજીએ આ સાંભળીને તેને કહ્યું કે:-“ હું તને સજા કરતો નથી; કારણ કે તેં પોતાની મેળેજ ગુન્હો કબૂલ કરી લીધો છે અને બીજાને અન્યાયથી સજા થતી બચાવી છે. હું તારો આ સદ્ગુણ જોઈને ઘણોજ ખુશી થયો છું. બધા છોકરા-ઓએ તારા જેવા સાચાબોલા થવું જોઈએ.

૩૭-નુકસાન ભરી આપનાર છોકરો

એક છોકરો ઘણોજ સાચાબોલો હતો; પણ તેનામાં એક ખોડ હતી કે તે ઘણોજ રમતીઆળ હતો. રસ્તે જતાં પણ તે પથ્થર લઈને કોઈ વસ્તુને તાકીને મારતો. એક દિવસે નજરચૂકથી એક કાચની બારી ઉપર તેનો પથ્થર વાગીને કાચ ભાંગી ગયો. આથી તેણે નાસી નહિ જતાં તે ઘરવાળાને જઈને કહ્યું કે:-“ મારી ગફલતથી તમારી બારીનો કાચ ભાંગી ગયો છે ” ઘરઘણીએ કાચ જોઈને તે છોકરાને કહ્યું કે:-“હ-મણાં ને હમણાંજ કાચવાળાને બોલાવી મારો કાચ બેસડાવી આપ. ” આ સાંભળીને છોકરાએ નમ્રતાથી કહ્યું કે:-“ ઠીક, હું હમણાં કાચવાળાને બોલાવી લાવું છું. ” આમ કહીને તે છોકરો જતો હતો, તેટલામાં ઘરવાળાએ તેને પૂછ્યું કે:-

જુહું' બોલવા કરતાં મરવાનું કબૂલ કરનાર છોકરો. '૭૩

“ તારી પાસે પૈસા છે ? ” તેણે કહ્યું:—“ હાજી, મારી પાસે સાત રૂપીઆ-છે, તે મેં મારી હાથખરચીમાંથી બચાવેલા છે; અને મારી માને વર્ષગાંઠને દિવસે કંઈક ભેટ મોકલવાની ઇચ્છાથી બાળવી રાખ્યા છે. ” પછી પેલો છોકરો કાચવાળાને બોલાવી લાવી કાચ બેસડાવીને પોતાને ઘેર જવા નીકળ્યો. પેલા ગૃહસ્થે વાતેવાત તેનું નામ અને ઠેકાણું પૂછી લીધું.

બીજેજ દિવસે સવારે પેલા છોકરાના નામપર એક પાર્સલ આવ્યું અને પાર્સલ ઉઘેડીને જુએ છે તો એક ઘણીજ કિંમતી વસ્તુ તેમાંથી મળી. તેની સાથે એક પત્રમાં લખ્યું હતું કે.—“ હું તારા પ્રમાણિકપણથી બહુજ રાજી થયો છું અને તેથી આ એક નજીવી ભેટ મોકલી છે. પરમેશ્વર તારા ઉપર હમેશાં કૃપા કરે એવું હું ખરા દિલથી ઇચ્છું છું. ઇશ્વર ખરાનો હમેશાં મદદગાર છે, તેની આ સાબિતી સમજજે. ”

પછી છોકરાએ તે વસ્તુ પોતાની માને મોકલી અને જે બન્યું હતું તે લખી જણાવ્યું, તેમજ તેની સાથે પેલા ગૃહસ્થનો પત્ર પણ મોકલ્યો. માતા તે ભેટ તેમજ પોતાના છોકરાની ધર્મપરાયણતાનો પત્ર વાંચીને ઘણીજ ખુશી થઈ.

૩૮-જુહું બોલવા કરતાં મરવાનું કબૂલ કરનાર છોકરો.

મોટી આગબોટો તથા વહાણોમાં ઘુસી જઈને જૂદા જૂદા શહેરથી નાસી જનારાં કેટલાક છોકરાં કંઈ પણ લાડાના પૈસા આપતાં નથી એવી રીતે કેટલાક વર્ષની વાત ઉપર એક વહાણમાંથી એક ફાટેલાં કપડાં પહેરેલો છોકરો પકડાઈ આવ્યો.

તે વહાણ ન્યુયૉર્ક તરફ જતું હતું. તે છોકરાને વહાણના ઉપરીની આગળ લાવવામાં આવ્યો. તે ઉપરીએ પૂછ્યું કે:- “તને કોણ અહીં લાવ્યું છે અને કોણ ખાવાનું આપે છે ?” તેણે કહ્યું કે:- “મારા સાવકા બાપે મને કાઢી મૂક્યો છે. તે મને ખાવાએ આપતો નથી અને ઘરમાં પણ રાખતો નથી; માટે હું ન્યુયૉર્ક જવા ઇચ્છું છું. ત્યાં મારી કાકી રહે છે, તે પૈસાદાર છે.” ઉપરીએ તેનું આ કહેવું જોઈ મનનું અને ધારી લીધું કે:- “કોઈ ખારવો તેને લાંચ લઈને બેસાડી લાવ્યો હોવો જોઈએ.”

આવું ધારીને ઉપરી દરરોજ તેને પૂછતો કે:- “તને અહીં કોણ લાવ્યું છે તે કહે.” છોકરો સદા એકનો એકજ જવાબ દેતો હતો; તેથી ઉપરી એક દિવસે ગુસ્સે થઈને બોલ્યો:- “હવે હું તને દશ મિનિટનો વખત આપું છું તને અહીં કોણ લાવ્યું છે તે ખરેખર કહે, નહિ તો તને ફ્રાંસીએ ચઢાવીશ.” એવું કહીને ઉપરીએ ગજવામાંથી ઘડિયાળ કાઢ્યું. અને જોવા લાગ્યો. આથી છોકરો રોવા લાગ્યો. વહાણમાંનાં બધાં માણસો તેની આસપાસ વિંટાઈ ગયાં. તે છોકરો આઠ મિનિટ સુધી રોયો. પછી પેલા ઉપરીએ છોકરાને કહ્યું કે:- “હવે ફક્ત બે મિનિટ બાકી છે. સાચું કહે તો હમણાંજ છોડી મૂકું; નહિ તો આ દોરડાની સાથે ટિંગાડીને તને ફ્રાંસી દેવામાં આવશે.” એવું કહીને દોરડું તેના ગળામાં નાખ્યું. આથી છોકરાએ કહ્યું કે:- “હું હવે પ્રાર્થના કરી લઉં.” એવું કહીને તેણે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરી. આથી ત્યાં ઉભેલા માણસોનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. છોકરાની સત્ય વાર્તાને માટે માણસોના મનમાં નવાઈ જેવી અસર થઈ. તરત પેલા ઉપરીએ તે લલા

છોકરાને પોતાની છાતી સરસો ચાંખ્યો અને કહ્યું:—“ હું તારા કામથી ઘણો ખુશી થયો છું; કેમકે તું મરવાનો પણ ભય ન રાખતાં જુકું બોલ્યો નહિ ” પછી તેણે તેને ન્યુયૉર્કમાં પહોંચાડ્યો.

આ ઉપરથી એ શિખામણ લેવી જોઈએ કે, જુકું બોલીને જીવવા કરતાં સાચને માટે મરવું, એ ઘણું જ સાફ છે. જો પેલો છોકરો જુકું બોલીને કોઈનું નામ દેત તો તેને આટલો ભય રાખવાનું કારણ રહેત નહિ, પણ તેમ કરવું એ બોટું સમજ્યો, તેથી તેણે તેમ કયું નહિ.

૩૯—નેપોલિયનની સાચવટ

કોર્સિકાની રાજધાનીમાં આવેલા એક મોટા બગીચામાં એક બાળક અને બાળકી રમતાં હતાં. બાળકનું નામ નેપોલિયન અને બાળકીનું નામ ઇલાઈજા હતું. રમતાં રમતાં બેઉ જણ બગીચો વટાવીને ઘણે છેટે આવી પહોંચ્યાં. ત્યાં ઇલાઈજાની બેદરકારીથી એક ખેડુતની છોકરીની પાકાં જામફળની ટોપલી પડી ગઈ અને જામફળ ભાંગી ગયાં. તે છોકરીને રડતી જોઈ ઇલાઈજાએ કહ્યું:— “ભાઈ ! ચાલ આપણે નાસી જઈએ, એટલે મા કંઈ જાણશે નહિ.”

“ હું આવીશ નહિ. જો આ છોકરી ઘણી રૂવે છે. આપણે જ્યારે તેનું નુકસાન કર્યું છે, ત્યારે એ ભરી આપણું એ આપણી ફરજ છે.” એમ કહીને નેપોલિયન છોકરીની પાસે ગયો. ઇલાઈજા પણ ભાઈની મતલબ સમજીને તે છોકરીનાં કેટલાંક ફળ આખાં હતાં તે વીણવા લાગી. “ ઘેર જઈને મારી માને શું કહીશ ? સઘળાં ફળ બગાડ્યાં. એમાંથી અમારો ત્રણ દિવસ-

નો ખોરાક મળત.” આમ કહીને તે છોકરી ખૂબ રોવા લાગી. “રડ નહિ” એવું કહીને નેપોલિયને ત્રણ નાના રૂપાના સિક્કા તેના હાથમાં મૂક્યા. પછી તે બોલ્યો:—“મારે ઘેર ચાલ, બાકીના પૈસા તને આપીશ.” ઇલાઇબએ લાઇના કાનમાં કહ્યું:—“લાઇ તમે આ શું કરો છો? માતાને ખબર પડશે તો આપણને તે સજા કરીને કેવળ રોટલી અને પાણીજ આપશે.”

“તો તેમાં શું? પણ ફળ બગાડ્યાં છે, તેનાં દામ તો આપવાંજ પડશે.” જવાબમાં લાઇનું આજ કહેવું હતું.

એવામાં દાસીએ બોલાવવાથી લાઇબહેન દોડવા લાગ્યાં. તેઓની પછવાડે વગર ઓળખાણની એક છોકરીને આવતીબેઠને દાસીએ પૂછ્યું:—“આ વળી કેણુ છે?”

બાળકે જવાબ આપ્યો:—“અમારાથી એનાં કેટલાંક જમફળ બગડ્યાં છે. મા તેની કિંમત આપશે એવું બાણીને એને સાથે લાવીએ છીએ.”

ઘરના દિવાનખાનામાં નેપોલિયનની મા મૅડમ લિટિસિયા બેઠેલી હતી. નેપોલિયન, ઇલાઇબ, દાસી અને બેડુતની છોકરી ત્યાં આવ્યાં. છોકરાંની તરફ મુખ ફેરવીને તે બોલી:—“તમને રમવા જતી વખતે કહ્યું નહોતું કે બગીચાની બહાર જશો નહિ? હવે તો બસ તમે રમવાજ જશો નહિ.”

“મા! ઇલાઇબને સજા કરશો ના, હુંજ ગયો હતો. તે તો માત્ર મારી સાથેજ આવી હતી” એમ કહીને બાળક નેપોલિયને પોતાનો દોષ કબૂલ કર્યો. ઇલાઇબ ચૂપ થઇને લાઇની તરફ બેઠ રહી મૅડમ લિટિસિયાનો લાઇ પણ ત્યાં બેઠો હતો, તે છોકરાની આવી સરઆઇથી ખુશી થઇને તેનો દોષ માફ કરવાની વિનંતિ કરવા

લાગ્યો. ભય પામેલી ઇલાઇબને પોતાના ભાઈની વર્તણૂકથી હિંમત આવી અને તે મામાનો હાથ ઝાલીને બોલી.—“મારા દોષથીજ નુકસાન થયું છે. ભાઈને કંઈ કહેશો નહિ.” તેના મામાએ પૂછ્યું કે:—“તે શું કર્યું છે ઇલાઇબ ?” છોકરીએ સર્વ હકીકત કહી અને પોતાની ગફલતથીજ નુકસાન થયેલું કબૂલ કર્યું. તેની આંખમાંથી આંસુ પડવા લાગ્યાં, પરંતુ દોષ કબૂલ કર્યાથી તેને તેની માએ માફી આપી.

પછી નેપોલિયને કહ્યું કે:—“મા ! હું એક વસ્તુ માગું છું. તમે મહિને મહિને મને ખર્ચવાને માટે જે ત્રણ સિદ્ધા આપો છો તે હમણાં આપશો ?” માએ તુરંતજ પુત્રની પ્રાર્થના કબૂલ કરી અને કહ્યું કે.—“હવે દોઢ મહિનાસુધી કંઈપણ તને મળશે નહિ.” નેપોલિયને તે સિદ્ધા લઈને પેલી ફળવાળી છોડીને આપ્યા.

ખેડુતની છોકરીને ‘પૂરેપૂરું’ મૂલ્ય મળ્યાથી તે ખુશી થઈ અને પહેલાં આપેલા ત્રણ રૂપાના નાના સિદ્ધા પાછા આપવા લાગી, પરંતુ નેપોલિયને તે લીધા નહિ. છોકરીનો આવો સારો વ્યવહાર જોઈને મૅડમ લિટિસિયા ઘણી ખુશી થઈ અને ‘તારી મા ક્યાં છે ? કેટલાં ભાઈબહેન છે ?’ તારૂં ઘર ક્યાં છે ? વગેરે પૂછવા લાગી. ત્યારપછી તેઓ બધાં તેને ઘેર ગયાં અને તેની માંદી માને સાડા દવાનો તથા ખાવાનો ખંદોળસ્ત તેઓએ કરી આપ્યો.

૪૦—ચોરી ન કરતાં માગીને લેનાર છોકરો

એક દિવસે બે નાના છોકરાઓ ગામડાના એક રસ્તા ઉપરથી જતા હતા. રસ્તામાં એક નાના બગીચામાં ઘણાજ ફુલો

ખીલ્યાં હતાં અને તેનો સુવાસ ચોતરફ પ્રસરેલો હતો. આ જોઈને તેમાંના એક છોકરાએ કહ્યું:—“આમાંનાં થોડાં ફૂલ મને મળે તો મારી માંદી બહેન કેટલી બધી ખુશી થાય ! તેને ફૂલો બહુજ ગમે છે.” એ સાંભળીને બીજા છોકરાએ કહ્યું:—“ત્યારે શામાટે તોડી લેતો નથી ? તારો હાથ નહિ પહોંચે તો હું મદદ કરીશ. હું તારા કરતાં ઊંચો હોવાથી હું પણ કેટલાંક તોડી આપીશ.” આવું સાંભળીને પેલા નાના છોકરાએ તેનો હાથ પકડીને કહ્યું:—“નહિ નહિ, હું કદીપણ ફૂલો ચોરીશ નહિ. વાડીના માલિકની પાસેથી માગી લઈશ.” આ સાંભળી મોટે છોકરે કહ્યું:—“માગવાથી કેાઈ આપનાર નથી. લે,હુંજ તને થોડાંક તોડી આપું.” નાના છોકરાએ કહ્યું:—“હું તે લઈશ નહિ. એમ કરવું એ તો બહુજ ખરાબ.” આમ કહેવા છતાં પણ મોટા છોકરાએ તો વાડ ઉપર ચઢીને એક શુલાળનું ઝુમખું તોડ્યું. બગીચાના માળીએ તેને તોડતો જોતાંજ દોડતા આવીને પકડ્યો અને થોડોક માર્યો પણ ખરો. પછી તેને ઘરમાં લઈ જઈને બંદિવાન કર્યો.

બીજી તરફ નાના છોકરાએ દરવાજા પાસે જઈને ઘંટ વગાડ્યો; તેથી દરવાજો ઉઘાડવા માટે એક દયાળુ ચહેરાની બાચડી આવી. તેને જોઈને તે બોલ્યો:—“ ડાશી મા ! મહેરબાની કરીને એક બે શુલાળનાં ફૂલ મારી માંદી બહેનને માટે આપશો ? ” આ સાંભળીને પેલી વૃદ્ધ સ્ત્રીએ કહ્યું:—“ હા, મારા નાના છોકરા ! મેં તમારા બન્ને વચ્ચેની વાતચીત બારીની આગળ બેસીને સાંભળી છે. તું ઘણાજ સારો છોકરો છે. હું તારાં આચરણ જોઈને ઘણીજ ખુશી થઈ છું. ચાલ, હું તને શુલાળનું સુંદર ઝુમખું કાપી આપુ છું. ” ત્યારપછી તેણે તેની

મા અને બહેનને વિષે પૂછ્યું અને પછી કહ્યું.—“જ્યારે જ્યારે તારી બહેનને કુલ જોઈએ, ત્યારે ખુશીથી આવીને લઈ જશે.” પછી તે બાઈ તેની માંદી બહેનને અને માને જોવા ગઈ અને તેઓને ઘણી રીતે મદદ કરવા લાગી. તે છોકરાને નિશાળે લાવવાનું ખર્ચ પણ તે આપવા લાગી અને લાણી રહ્યા પછી તેને પોતાને ત્યાં નોકરીમાં રાખ્યો.

જુઓ, પ્રમાણિક રહેવામાં કેટલો બધો લાભ છે ?

૪૧-જ્યૉર્જ વૉશિંગ્ટનની બચપણમાં સાચવટ

જ્યૉર્જ વૉશિંગ્ટન અમેરિકાના એક ખેડુતનો છોકરો હતો. તેને બચપણમાં એક દિવસ તેના બાપે એક કુહાડી આપી. તે લઈને જ્યૉર્જ ખુશી થતો થતો ઘરના બગીચામાં રમવા ગયો. બાગમાં જે પણ ઝાડ આવે તેની ઉપર તે કુહાડી મારતો અને ખુશી થતો.

ક્રીડનું એક ઝાડ તેના પિતાએ ઘણી મુશ્કેલીથી મેળવીને ઉછેર્યું હતું, તેના ઉપર પણ જ્યૉર્જે કેટલાક ઘા કર્યા. આ પ્રમાણે બાગમાં કેટલીક રમત કરીને ખુશી થતો થતો તે પોતાને ઘેર ગયો. એવામાં તેનો પિતા ફરતો ફરતો પેલા ઝાડ આગળ આવી ચઢ્યો અને તેની દુર્દશા થયેલી જોઈ તે ઘણો દિલગીર થયો.

આ નુકસાનવિષે માણસોને પૂછતાં તેમને સર્વ કોઈએ ના પાડી. છેવટે જ્યૉર્જને પૂછતાં તેણે કહ્યું.—“ એ મેં કાપ્યું છે. કુહાડીને બાગમાં હું અજમાવતો હતો. ત્યારે એ ઝાડ પણ

કપાઈ ગયું છે.”

તેના પિતાએ કહ્યું કે:-“ તને આવા કામને માટે કુહાડી આપી નહોતી; પણ તું ખરૂં બોલ્યો. તેથી તારો વાંક માફ કરૂં અને તારી સાચવટ માટે હું ઘણોજ ખુશી થાઉં છું.”

એજ જ્યોત્સે આગળ જતાં પોતાના દેશ માટે લડાઈ કરી હતી, અને એક મહાન દેશભક્ત તરીકે પ્રખ્યાત થઈને અમેરિકાના પ્રમુખ તરીકે પણ તે નીભાયો હતો.

૪૨-જડેલીવસ્તુ તેના માલિકને પાછી સોંપનાર છોકરો

એક ખારવાતું ઘર હતું. તેમાં ઘણી ધણીયાણી અને છોકરો મળીને ત્રણ માણસ રહેતાં હતાં. ખારવો ગુજરી જવાથી તેનો છોકરો અને સ્ત્રી નિરાધાર થયાં. છોકરાએ નિશ્ચય કર્યો કે હવે તો મારેજ માફ અને મારી માતું ભરણપોષણ કરવું જોઈએ. પછી તે પોતાની માતાની રબ્બ લઈને નોકરીની શોધમાં ગયો. સારા નશીબે તુરત એક નોકરી મળી જવાથી તેણે પોતાની માની પાસે આવી કહ્યું કે-“મને નોકરી મળી છે. અમુક દહાડે અમારું વહાણ ઉપડશે અને જ્યારે એ વહાણ પાછું આવશે ત્યારે હું તને આવી મળીશ ” આમ કહીને તે વહાણ ઉપર ગયો. જૂદી જૂદી જગાએ મુકામ કરતું એ વહાણ એક મોટા ખંદર ઉપર જઈ થોડું. છોકરાએ કખ્તાનની ઘણીજ માયા મેળવી હતી અને તે તેનો ઘણોજ માનીતો થઈ પડ્યો હતો; કારણ કે તે સદાય ખરૂંજ બોલતો. રોજ ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરતો અને બીજા પણ સારા ગુણ તેનામાં હતા. વહાણના

ખલાસીઓ પણ તેને ચઢાતા હતા. એક દિવસે કેટલાક ખલાસીઓની જોડે પેલા છોકરો શહેર જોતો જોતો જતો હતો; તેટલામાં એક ગાડીમાંથી કોઈ હોદ્દદાર અને તેની સ્ત્રી ઉતર્યાં. ઉતરતી વખતે તે સ્ત્રીનો હીરાનો હાર નીચે પડી ગયો તે હાર ખીજા કોઈએ દીઠો નહિ; પણ પેલા છોકરાએ જોયો અને જોતાં તરતજ તેણે તે ઉચકી લીધો. આ વાતની તેના સોબતીઓને ખબર પડતાં તેમણે કહ્યું કે:-“ આ કિંમતી હાર વેચીએ તો ઘણીજ કિંમત ઉપજે અને નોકરીચાકરી કરવાની જરૂર રહે નહિ.” આ સાંભળીને પેલા છોકરાએ કહ્યું:-
“ આ હાર પારકો છે. આપણે જો તે લઈશું તો ચોર બનીશું. ચોરી કરવી એ મહાપાપનું કામ છે. મારી મા કહેતી કે, માણસની આંખને છેતરી શકાય પણ ઇશ્વરની આંખને કોઈ પણ છેતરી શકે તેમ નથી; કેમકે ઇશ્વર સર્વ જગ્યાએ છે માટે હું તો જેનો હાર છે તેનેજ તે પાછો આપીશ.”

સોબતીઓએ તેને ઘણીજ સમજાવ્યો; પણ તેણે તેમનું નહિ માનતાં હાર જે બાઈનો હતો તેને પાછો આપ્યો. બાઈને પોતાનો હાર મળવાથી ઘણીજ આનંદ થયો અને તેણે તે છોકરાને ઘટતું ઇનામ આપ્યું. કખ્તાનને આ વાતની ખબર પડવાથી તે પણ તે છોકરાપર વધારે પ્રેમ રાખવા લાગ્યો, કેમકે સ્વત્યને સૌ કોઈ આહિ છે.

૪૩-લાલચમાં ન પડવાથી ધનવાન થયેલો છોકરો

એક ગામડામાં લાખો કરીને એક છોકરો તથા તેનાં મા-બાપ, એ ત્રણે જણાં બહુજ ગરીબ હાલતમાં રહેતાં હતાં. કમનશીબે છોકરાની બાર વર્ષની ઉંમરમાંજ તેનો બાપ ગુજરી ગયો, અને તેની માતાના શરીરમાં પણ એટલી શક્તિ નહોતી કે જેથી તે પોતાના છોકરાનું અને પોતાનું ગુજરાન ચલાવી શકે. લાખાએ નક્કી કર્યું કે:-“ હું કોઈને માથે પડીશ નહિ તેમજ લીખ માગીને કે બીજી ખરાબ રીતે પેટ નહિ ભરતાં ગમે તે રીતે મહેનત કરીનેજ માફ અને મારી માનું ગુજરાન કરીશ.”

આવો નિશ્ચય કરીને પોતાની માતાની રજા લઈ તે એક શહેરમાં ગયો. એ શહેરમાં તેના બાપનો મિત્ર રહેતો હતો. તેનું નામ બાપુ હતું. તેની પાસે લાખાએ જઈને પોતાની હાલત જણાવી અને ઘણાજ નમ્રલાવથી વિનંતિ કરી કે:-“ મહેરબાની કરીને મને આપના આશ્રયમાં રાખો અને મારાથી આપની જે નોકરી થઈ શકે તેમ હોય તે સોંપો. હું મારાથી બનશે એટલી મહેનત કરીને આપની નોકરી કરીશ.”

એ વખતે બાપુલાલને પણ એક માણસની જરૂર હતી. કોઈ અબજ્યા કરતાં પોતાના મિત્રના છોકરાને કામ આપવું ચોગ્ય સમજીને તેણે ખુશીની સાથે તેને રાખી લીધો. લાખો ઘણાજ ખુશી થયો અને સારી રીતે નોકરી બજાવવા લાગ્યો. જો કોઈ જરૂરનું કામ કરવાનું તે ભૂલી જતો અથવા કોઈ કામ જોઈએ તેવું નહિ કરી શકતો, તો તે પો-

નાનો દોષ કે ભૂલ કબૂલ કરી દેતો અને તરતજ ફરીથી
પેલું ન થાય તેને માટે ખૂબ કાળજી રાખતો.

લાખાની લાયકી અને મહેનત જોઈને બાપુશેઠ તેના
ઉપર ઘણાજ રાજી થવા લાગ્યો; અને તેના ઉપર વિશ્વાસ મૂ-
કીને તમામ કામકાજનો બંદોબસ્ત કરવાનું તેનેજ સોંપ્યું.
માથો ટુંકે મુદતમાં સર્વ બાબતમાં હુશિયાર થયો અને પો-
તાના શેઠની પ્રીતિ તથા વિશ્વાસ સારી પેઠે મેળવી શક્યો.

બાપુશેઠને બાયડીછોકરાં નહોતાં; તેથી તેણે એક ઘરડી
ચાકરડીના હાથમાં ઘરનો સઘળો વહીવટ સોંપ્યો હતો. પોતે તે
બાબતમાં કંઈ પણ દેખરેખ રાખતો નહોતો. આ ચાકરડી
સારી નહોતી અને લાગ મળતાં ઘરમાંથી ચોરી કરવામાં આધુ-
નાધુ જોતી નહોતી. લાખા ઉપર શેઠનો ઘણો વિશ્વાસ જોઈને તથા
તમામ બાબત તેને સોંપેલી જોઈને તેણે વિચાર કર્યો કે —“આ
છોકરો અહીં રહેશે તો કોઈવાર શેઠ મને નોકરીમાંથી કાઢી મૂકશે
તથા ફજેત થવાનો વખત આવશે, માટે હવે કંઈક તદ્દખીરક-
નીએ અને અહીંથી કાઢવો જોઈએ.”

આવું મનમાં નક્કી કરીને તે ચાકરડી એક દિવસ લાગ
જોઈને બાપુશેઠ આગળ કહેવા લાગી —“શેઠ ! આપ ઘણાજ
ચાણુ છો અને સર્વને સારા સમજો છો; પણ લાખાવિષે જેટલું
જાણવા પામી છું તે ઉપરથી કહી શકું છું કે, તેના
ઉપર પૂર્ણ ભરોસો રાખવો એ બહુ ભૂલભરેલું છે. હું ઘણાં
વર્ષોથી આપના ઘરમાં છું અને આપને નુકસાન થવાનો સંભવ
જાણવા છતાં જો આપને સાવચેત ન કરું તો હુણ્હરામી થાઉં;
માટે ઘણો ઘણો વિચાર કર્યાપછીજ આપને આ વાત કરી છે.

પછી તો આપ સુખત્યાર છો.”

ચાકરડી ઉપર બાપુશેઠને ભરોસો હતો; પરંતુ લાખાની બાબતમાં તેને કંઈપણ સંદેહ નહોતો. તેથી તેણે ચાકરડીના બોલવા ઉપર ભરોસો નહિ રાખતાં વિચાર કર્યો કે:—“આ છોકરો અધર્મના માર્ગમાં પગ મૂકે એવો જરા પણ લાગતો નથી; પરંતુ ઘણાક અધર્મીઓ પણ સહેલાઈથી પોતાની ઈચ્છા પૂર્ણ કરવામાટે ધાર્મિક વેશ ધારણ કરે છે. હું હવે છુપી રીતે એ છોકરાની પરીક્ષા કરીશ.”

આવું નક્કી કરીને બાપુલાલે એક દિવસે લાખાને કહ્યું:—
“મને અમુક વસ્તુની ઘણીજ જરૂર છે, માટે ગમે એટલી કિંમત ખેસે તોપણ તે જલદીથી લઈ આવ.” આમ કહીને જોઈએ તે કરતાં વધારે રૂપિયા તેના હાથમાં આપીને તેને તે વસ્તુ લેવા મોકલ્યો. લાખાએ તે વસ્તુ વેચાતી લાવી શેઠની સામે મૂકી અને વધેલા રૂપિયા પણ તેના હાથમાં મૂક્યા. લાખાએ તેમાંથી એક પાઈ પણ ચોરી નથી એ વાતની તેને હવે સારી રીતે ખાત્રી થઈ અને ચાકરડીએ કેવળ અદેખાઈથીજ તેની નિંદા કરી હશે, એમ તેને સમજાયું.

એક દિવસ બાપુશેઠ ભૂલથી કામ કરવાની જગ્યા ઉપર કેટલીક મહોરો ભૂલી ગયા હતા. લાખાના જોવામાં એ મહોરો આવી. તેજ વેળાએ પેલી ચાકરડી પણ તે જગ્યા ઉપર પહોંચી. તેણે લાખાને કહ્યું:—“આવ, આપણે ખન્ને આ મહોરોના ભાગ પાડી લઈએ.” એ સાંભળતાંજ લાખો ધિક્કાર દેખાડીને બોલ્યો:—“હું તો આ મહોરો શેઠનાજ હાથમાં સોંપીશ. ચોરી કરવી એ ઘણુંજ ખરાબ કામ છે.” લાખાએ બાપુશેઠ

પોતાનું વચન પાળનારો ભરવાડનો છોકરો ૮૫

ઘેર આવ્યા ત્યારે મહોરો તેમને હવાલે કરી અને કહ્યું.—“ આ મહોરો અમુક જગાએ પડી હતી ” લાખાનું આટલું બધું પ્રમાણિકપણ જોઈને શેઠ ઘણાજ ખુશી થયો અને તરતજ તેને ઘણું સારું ઇનામ આપ્યું પછી ધીરેધીરે તે છોકરા ઉપર તેમનો એવો સ્નેહ થયો કે અંતે તેનેજ પોતાના છોકરા પ્રમાણે ગણીને પોતાનો વારસ બનાવ્યો.

૪૪-પોતાનું વચન પાળનારો ભરવાડનો છોકરો

કેટલાંક વર્ષપર એક ગામડામાં એક ભરવાડનો છોકરો એક આડ નીચે બેસી આસપાસની જગ્યામાં બકરાં ચરાવતો હતો. થોડી-વાર પછી તેણે પોતાની પાછળ એક ખુબસુરત અને સારાં કપડાં પહેરેલા બાર વર્ષના છોકરાને ઉભેલો જોયો. છોકરાએ ધાર્યું કે, આ છોકરો જંગલના રખવાળનો હશે, તેથી તેણે સલામ કરીને કહ્યું.—“ સાહેબ ! ફરમાવો ” પેલા છોકરાએ કહ્યું કે.—“ આ જંગલમાં પક્ષીના માળા છે ? ” પેલો ભરવાડનો છોકરો અન્યથા થઈને બોલ્યો.—“ હા સાહેબ ! જંગલમાં એવા ઘણા માળા હોય છે. આપ જંગલના ઉપરીના છોકરા છો, તે છતાં શું જાણતા નથી ? ” પેલા ખુબસુરત છોકરાએ તે માળા દેખાડવાનું કહેવાથી ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું કે.—“ મેં આજેજ એક સરસ માળો દીઠો છે, પણ હું તે તમને દેખાડી શકીશ નહિ.” એટલામાં તે નવા છોકરાનો શિક્ષક આવી પહોંચ્યો અને પેલા ભરવાડના છોકરાનું બોલવું સાંભળીને ગુસ્સાથી બોલ્યો.—“ તું બડો મૂર્ખ છે. કુંવરે કાઢ્યેલા માળો દીઠો નથી, તેથીજ તે ફક્ત જોવાજ

ઇચ્છે છે. તે તેને અડકશે નહિ; માટે એમને તે માળો દેખાડી
 ખુશી કર.” ભરવાડના છોકરાએ નમ્રતાથી કહ્યું કે—“દિલગીર છું
 કે હું તે દેખાડી શકતો નથી.” આવો જવાબ સાંભળીને પેલા
 છોકરાના શિક્ષકે કહ્યું—“છોકરા ! તું ઘણાંય લોકોને ખુશી રાખતો
 હોઈશ, તોપછી શામાટે આપણા રાજકુંવરને ખુશી કરતો નથી ?”
 આ સાંભળીને છોકરો આશ્ચર્ય પામી ટોપી ઉતારીને નમ્યો અને
 પછી ધીરેથી બોલ્યો—“શું આ રાજકુંવર છે ? હું તેમને જોઈને
 ઘણાજ ખુશી થાઉં છું અને મને પોતાને ભાગ્યશાળી સમજું
 છું; પરંતુ ખુદ રાજસાહેબ પધારે તોપણ હું પક્ષીનો માળો
 તો નહિજ દેખાડી શકું, કારણ કે મારો ભાઈબંધ મથુરો પેલા
 પર્વત ઉપર બકરાં ચરાવે છે. તેણે આજ સવારેજ મને એક બહુ
 સરસ માળો દેખાડ્યો હતો, પણ એ માળાનું તેને કામ હોવાથી
 તેણે કહ્યું હતું કે, બીજા કોઈને તે દેખાડવો નહિ. મેં તે વાત
 કબૂલ કરેલી છે, તેથી હું માફ વચન તોડીશ નહિ.” આ સાંભ-
 લીને શિક્ષકે પરીક્ષા લેવામાટે ગીનીઓથી ભરેલી એક કોથળી
 ગજવામાંથી કાઢીને કહ્યું—“જો તું તે સુંદર માળો દેખાડીશ તો
 આ બધી ગીનીઓ તને મળશે. મથુરાને તો એ વાતની ખબર
 પણ પડવાની નથી.” આ સાંભળીને ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું કે—
 “મથુરો જાણે કે ન જાણે; પણ એ તો વિશ્વાસઘાતનુંજ કામ
 છે. એવું કામ હું કરીશ નહિ મેં તેને જે વચન આપ્યું
 છે, તે કદીપણ તોડીશ નહિ.” આ સાંભળીને શિક્ષકે કહ્યું—
 “આ ગીનીઓની કિંમત તું જાણે છે ? એનાથી તો પુષ્કળ વ-
 સ્તુઓ લઈ શકાશે.” ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું—“સાહેબ ! હું જાણું
 છું કે, આટલી ગીનીઓથી તો મારાં માળાપની ગરીબાઈજ જતી

રહે; પણ તે છતાં હું તેમ કરીશ નહિ. મહેરબાની કરીને આપ ચાલ્યા જાઓ, મને લોભમાં ન નાખો.” આવું સાંભળીને શિક્ષકે કહ્યું:—“ભલે તું તારું વચન પાળ, પણ હું આટલુંજ કહું છું કે, તારા મિત્રની પાસેથી માળો દેખાડવાની રજા જો તું લઈ આવીશ તો આ બધીજ મહેરો તને આપીશ અને તારી મરજી હશે તો ખીજી થોડી તારા મિત્રને પણ આપીશ.” ભરવાડના છોકરાએ કહ્યું:—“હા, બપોરે રજા લાવી પછી દેખાડીશ.” પછી રાજકુંવર અને શિક્ષક પોતાને ઉતારે ગયા. ત્યાં તેઓને બખર કાઢતાં જણાયું કે, તે ભરવાડના છોકરાનું નામ જીવો છે અને તેનો બાપ ઘણાજ ભલો માણસ છે. બપોરે તેઓ પાછા આવતાં ભરવાડના છોકરાએ તેમને કહ્યું કે:—“આ રહ્યો મારો મિત્ર. તેણે દેખાડવાની રજા આપી છે. હવે ચાલો, અમે તમને માળો દેખાડીએ.” પછી તેણે રાજકુંવરને માળા પાસે તેડી જઈને કહ્યું:—“જુઓ, પેલી માદા ઇંડાં ઉપર બેઠેલી છે, તેજ એ માળો છે.” આમ કહે છે એટલામાં માદા ઉડી ગઈ અને પછી બધાએ પક્ષીનો ઉમદા ગુંથણીથી બાંધેલો માળો તેમજ તેમાંનાં બહુ સુંદર ઇંડાં આનંદપૂર્વક જોયાં. રાજકુંવર પણ જોઈને ઘણાજ ખુશી થયો. પછી શિક્ષકે પોતે કબૂલકરેલી ગીનીઓમાંથી થોડીક મથુરાને આપી અને ખીજી બધી જીવાને આપી. તે લઈને બેઠે છોકરા ઘેર ગયા.

તે દિવસે રાજા પણ સાંજે ફરતો ફરતો તે છોકરાને મળવા સારૂ જંગલમાંના એજ ઉતારાપર આવી ચઢ્યો. પછી સર્વ નાસ્તો લેવા બેઠા ત્યારે રાજકુંવરે પક્ષીના માળાવાળી સર્વ વાત રાજાને કહી અને પેલા ભરવાડના છોકરાનું પ્રમાણિકપણું કહ્યું. રાજા આ બધી વાત સાંભળીને બહુજ ખુશી થયો અને પછી તેણે તે છોકરા

તેડાઓ. છોકરો આવી પહોંચતાં રાજાએ તેને ઘણાજ પ્રેમથી કહ્યું. - “છોકરા ! તું ભણવા આહે છે ?” છોકરાએ કહ્યું. - “હા સાહેબ ! પણ મારો બાપ ઘણાજ ગરીબ છે.” પછી રાજાએ તરતજ તેના બાપને તેડાવીને કહ્યું. - “છોકરાને ભણવાનું ખર્ચ રાજ્ય તરફથી મળશે; માટે તેને ભણવામાટે રાજધાનીમાં મોકલો.” પછી ભરવાડે છોકરાને રાજધાનીમાં મોકલ્યો. છોકરો મન દઢને અભ્યાસ કરવાથી થોડી મુદતમાં ઘણું શિખ્યો. પછી રાજાએ તેને નોકરીમાં રાખ્યો તેથી તે ઘણાજ સુખી તથા નામાંકિત થયો.

જુઓ, પ્રમાણિકપણાનું ફળ. મજ્યાપિના રહેતું નથી. પ્રમાણિકપણાને સૌ કોઈ આહે છે.

૪૫-ત્રણ માણસોને આગમાંથી ઉગારનાર છોકરો

એકવાર એક મોટા શહેરમાં આવેલા એક મકાનમાં આગ સળગી અને જોતજોતામાં આસપાસનાં ઘરોમાં આગ ફેલાઈ ગઈ. ઘરોમાંનાં માણસો ઘણી મુશ્કેલીથી બહાર નીકળી આવ્યાં અને પોતપોતાનો માલ ખચાવવાની મહેનત કરવા લાગ્યાં. થોડીવારે આગ હોલવવાનાં બંબા પણ આવી પહોંચ્યા.

એક ઘરમાં દાદર સળગેલો હોવાથી તેમાંનાં ત્રણ માણસોએ નીકળવાની ઘણી તજવીજ કરી; પણ કોઈ રસ્તો સૂઝ્યો નહિ. આખરે તેઓ રસ્તા ઉપરની બારીએ આવ્યા; પણ જો તેઓ એ બારીમાંથી ફૂદી પડે તો તરતજ પ્રાણ જાય એવું હતું. રસ્તામાં ઉભેલાં માણસોએ તેઓને જોયાં ખરાં; પરંતુ એટલી મોટી નિસરણી નહિ હોવાથી તેઓ નિરૂપાય બન્યાં,

એ જોનારાં માણસોમાં એક ૧૨-૧૩ વર્ષની ઉંમરનો ખૂટ સાફ કરનારો વિકૃત કરીને એક છોકરો હતો. એ છોકરાએ આ દયાભરેલો દેખાવ જોઈને આસપાસ નજર કરી તો તેણે એક તારનો થાંભલો રસ્તામાં ઉભો કરેલો જોયો. બળતા ઘરના છાપરામાં એક હુક મારીને તારના દોરડાને એક છેડો તેમાં બાંધેલો હતો અને બીજો છેડો રસ્તા ઉપરના પેલા થાંભલાને બાંધેલો હતો; તેથી જો કોઈ તે થાંભલાવાળો છેડો કાપી નાખે, તો ઉપરથી તારનું દોરડું નીચે ખરાબર ખારીની વચ્ચે વચ્ચે લટકે એમ હતું. આથી તરત તેણે આસપાસ જોઈને આગ હોલવનારાઓની એક કુહાડી રસ્તામાં પડેલી જોવામાં આવતાં તરતજ તે ઉંચકી લીધી; અને પછી તે કુહાડી સાથે તેણે પેલા થાંભલા ઉપર ચઢીને થોડીજ વારમાં તારનું દોરડું કાપી નાખ્યું. તે દોરડું કપાઈ જતાં ઉપલા ઘરની ખારીની વચ્ચેવચ્ચે લટકી પડ્યું અને તેને પકડીને એક પછી એક એમ ત્રણે જણ તરતજ નીચે ઉતર્યા. વિકૃતનું આ સમયસૂચકપણું અને દયાભરેલું કામ જોઈને લોકો ઘણાજ હર્ષનાદ કરવા લાગ્યા અને તેને શાઆશી આપવા લાગ્યા. પછી પેલા ઉતરેલા ત્રણ માણસોએ તેને કેટલુંક ઇનામ આપી તે છોકરાનો ઉપકાર માન્યો. તુરત વર્તમાનપત્રમાં તેની છબી છપાઈ અને તેના કામની બધાંએ પ્રશંસા કરી. આ વાત તે શહેરમાંની દયાનાં કામો કરનારી સભાના બહુવામાં આવતાં તેણે પણ તે છોકરાને સોનાનો ચાંદ આપ્યો.

જુઓ, ૧૨-૧૩ વર્ષના બહુજ ગરીબ છોકરાએ પણ કેવી રીતે ત્રણ જીવ ઉગાર્યા ! માણુમ ગમે એટલો ગરીબ હોય, તો પણ જો તે ધારે તો પરોપકારનાં સરસ ફાળો

અવશ્ય કરી શકે છે; એ વાત આ દાખલાથી બહુ સારી રીતે સમજી શકાય છે.

૪૬-આગગાડીને બચાવતાં જીવ આપનાર છોકરો

એક માણસ રેલ્વે ખાતામાં એક નદી ઉપરના પૂલનાં ચાક્રીદારત્વ કામ કરતો હતો. તેનો ચૌદ વર્ષનો છોકરો પણ તેની સાથેજ રહેતો હતો. એક દિવસે મોટા તોફાન સાથે વરસાદ પડવાથી રાતની ગાડી આવે તે પહેલાં બાપ પૂલ જોવામાટે ગયો અને છોકરો ઘરમાં રહ્યો. પછી થોડી વારે નદીમાં રેલ આવી અને તેથી કેટલાંક ગામ તણાઈ ગયાં. પછી છોકરો પણ બહાર નીકળીને પૂલ જોવા ગયો તો પૂલ તૂટી ગયેલો જણાયો. તેણે પોતાનાં બાપને હાંકો મારી, પણ કંઈજ જવાબ મળ્યો નહિ. તેણે ધાયું કે, રાત્રિની છેલ્લી ગાડી આવવાનો વખત થયો છે, તેથી જો ગાડીને રોકવામાં ન આવે તો તે નદીમાં જઈ પડવાની અને સર્વ માણસો મરવાનાં. આ વિચારથી તેના મનમાં દયાનો સંચાર થયો અને તેણે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો કે કોઈ પણ રીતે ગાડીને રોકવી તો ખરીજ.

ગાડીને જવાનો રસ્તો, પહાડની એક સાંકડી નાળમાં હતો અને ત્યાં ઉભા રહેવા જોટલી પણ જગા નહોતી. હવે શું કરવું ? તેજ વેળાએ તેને સૂઝી આવ્યું કે, એક હાથગાડી ત્યાં હતી તેને ઉભી કરીને તેના ઉપર ચઢીને લાલ ફાનસ દેખાડવામાં આવે તો જરૂર ગાડી ઉભી રહે. તેણે હાથગાડીને નાકાપર લઈ જઈ ઉભી કરી અને પછી તેના ઉપર હાથમાં

લાલ ક્ષાનસ લઈને ઉભો; એટલામાંજ આગગાડી આવી. ગાડી ચલાવનાર છોકરાને હાથગાડી ઉપર ચઢી લાલ ક્ષાનસ દેખાડતો જોઈને તરતજ ગાડીને ઉભી રાખવા મથ્યો, પણ ગાડી ખડું જોસમાં હોવાથી અટકી શકી નહિ. છોકરો મોટી ખૂંભા પાડીને કહેવા લાગ્યો કે -“ પૂલ લાંગ્યો છે, પૂલ લાંગ્યો છે” એટલામાંજ ઇન્જીનનો ધકકો તે છોકરાની ગાડીને લાગ્યો અને ગાડી તથા છોકરો બંને ઉછળીને કેટલાક કુટ ઉંચે જઈને નીચે પછડાતાંજ તેમના ચૂરેચૂરા થઈ ગયા. પછી આગગાડી ઉભી રહી અને તે છોકરાની શોધ કરી તો તે મુવેલો જણાયો. પછી બીજો દહાડે મોટા માનની સાથે પાસેના ગામમાં તેની કબર કરી. તે કબર ઉપર લખવામાં આવ્યું છે કે-

કાર્લ સ્પ્રીનગેલ

ઉંમર વર્ષ ૧૪ તે બહાદૂરીથી અને પરોપકાર કરતાં મરણ પામ્યો છે. તેણે ૨૦૦ માણસોના જીવ ઉગાર્યા છે.

૪૭-દુઃખ વેઠીને રેલગાડી અચાવનારી છોકરી

એક ગામ પાસેના નાળા ઉપર રેલગાડીનો પૂલ હતો. એ પૂલની પાસેના ઝુંપડામાં એક છોડી પોતાનાં માળાપ સાથે રહેતી હતી. ચોમાસામાં એક સાંજે તે છોડી બારીમાંથી પોતાના બાપને આવવાની વાટ જોતી હતી, તેવામાં તેણે દૂરથી પાટા ઉપર આગગાડીને આવતી જોઈ. તે આગગાડી નાળાની પાસે આવતી હતી; છતાં પણ તે ત્યાં આવેલી જણાઈ નહિ, જેથી તે છોડી તરતજ ક્ષાનસ સળગાવીને દોડી. પૂલની પાસે

પહોંચી ત્યારે તેણે જોયું કે, પૂલ ભાગ્યો છે અને ઇન્જન તથા ડાળાઓ નાળામાં પડીને તણાઈ ગયા છે. તેણે ધાર્યું કે, હમણાં બીજી બાબુની ગાડી આવશે, તેની પણ આવીજ હાલત થશે; માટે તેને બચાવવાની તો મારે જરૂર કોશીશ કરવી જોઈએ. આવો નિશ્ચય કરીને તે બહાર છોકરી તરતજ પાસેના સ્ટેશને જવા નીકળી. તે સ્ટેશન પૂલથી એક માઈલને છેટે હતું અને ત્યાં જતાં રસ્તામાં એક ઘણોજ સાંકડો લાકડાનો પૂલ હતો. આવી અંધારી રાત્રે અને તોફાનની વેળાએ તેના ઉપરથી જવું એ બહુજ ભયંકર હતું, છતાં તે છોકરીએ સ્ટેશન ઉપર જવાનો મજબૂત વિચાર કર્યો હતો; તેથી સુફકેલીની દરકાર નહિ કરતાં તે પૂલ ઉપરથી છુટણુપર બેસીને વાંદરાની માફક ધીરે ધીરે પસાર થઈ અને પછી ઘણી દોડવા લાગી. તેનાં લૂગડાં કાંટામાં ભરાતાં અને ફાટતાં હતાં તથા પાણીથી તરબોળ થઈ ગયાં હતાં; છતાં તે જેમ તેમ કરીને જલદી સ્ટેશને પહોંચી ગઈ. એ વખતે તેને બહુજ શ્વાસ ચઢી ગયો હતો, તેથી તે વધુ બોલી શકી નહિ. ફક્ત “ટ્રેન રોકે, ટ્રેન રોકે” આટલુંજ કહીને તે જમીન ઉપર પડી ગઈ. ગાડી ઉપડેલી હોવાથી સ્ટેશન માસ્તરે તરતજ માણસો દોડાવીને ગાડીને થોભાવી. જો તેમ ન થાત તો તેમાંનાં બધાંજ માણસો મરી જાત.

તેણે બહારથી કરી ખબર આપીને સેંકડો માણસોના જીવ બચાવ્યા, તે બદલ સર્વેએ તેનો ઘણોજ ઉપકાર માન્યો. આ બચી જનારા લોકો તે વખતે કેટલા બધા ખુશી થયા હશે ! વળી તે છોકરી પોતે પણ કેટલી બધી રાજી થઈ હશે ?

વાંચનાર ! પરોપકાર કરવાનો આવેશ મનમાં ભરાયા પછી એક બાળકી પણ, ફેટલું બધું હુઃખ વેઠવાને શક્તિમાન થાય છે; અને

તેનામાં કેટલી બધી બહાદુરી આવી બય છે, તેનો આ કેવો સરસ દાખલો છે ! અંધારી રાત્રિએ એક છોકરી આવી રીતે પૂલ ઉતરીને દોડતી એક માઇલસુધી બય,એ સર્વ પરોપકારના આવે-શનુંજ પરિણામ સમજવાનું છે. વાંચનાર ! જો પરોપકારી થવા ઇચ્છશો તો તમે પણ આવાં ઘણાં કામો કરી શકશો. બીજાઓના હિતનાં કામો કરવાથી પ્રભુ રાજ થાય છે અને માણસો પણ રાજ થાય છે; એટલુંજ નહિ પણ તેવું કામ કરનારને પોતાને પણ તેથી જે ખુશાલી ઉપજે છે તેની ખુબી તો તેવાં કામ કરનારાજ સમજી શકે છે.

૪૮-સંકટમાં ફસેલાઓને બચાવનાર દયાળુ છોકરો

કેટલાંક વર્ષ ઉપર શિયાળાની ઋતુમાં એક દરિયાકાંઠાના ગામમાં ખૂબ પડી કે:-“એક વહાણ થોડે છેટે કીચડમાં ખુંચી ગયું છે અને તેમાં બેઠેલાં ઉતારૂઓ ઘણા સંકટમાં છે.” આ વાત સાંભળતાંજ લોકો ચોતરફથી ભેગા થયા અને અફસોસ કરવા લાગ્યા. તે વેળાએ ત્યાં એક પણ હોડી નહોતી કે જેથી તેઓને કોઇ ઉતારી લાવે. ત્રણ દિવસસુધી એ પ્રમાણે સર્વ ઉતા-રૂઓ ખાધાપીધાવગર દરિયામાં ફસાઇ રહ્યા. પાણી ઘણું ઉંડાં હોવાથી કોઇથી તરીને પણ અવાય તેમ નહોતું. બધાં માણસો દયા બતાવવા લાગ્યાં, પણ કોઇની હિંમત થઇ નહિ કે તેઓને બચાવે. એટલામાં એક વિદ્યાર્થી ત્યાં આવી ચઢ્યો. વહાણનાં માણસોની હાલતમાટે તેને બહુજ દયા આવી. તે બહુ બળવાન નહોતો; પણ તેની હિંમત જબરી હતી, એટલે તરતજ બોલી

ઉઠ્યો કે.-“હું તેઓને છોડાવવામાટે જાઉં છું.” આમ કહીને એક માણસની પાસે દોરડું હતું તેનો છેડો પોતાની કમ્મરે બાંધીને પોતે સમુદ્રમાં ફેલી પડ્યો. બધાં માણસો તેની આ હિંમત જોઈને બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યાં અને તેને ક્ષતેહ મળે તે માટે ઇશ્વરની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યાં.

પેલો વિદ્યાર્થી ઘણી મુશ્કેલીએ સમુદ્રમાં તરવા લાગ્યો. તેના મનમાં એમજ હતું કે, હું જઈને દુઃખમાં પડેલાંને બચાવીશ. ઉંડા પાણીમાં લાંબી મજલસુધી તરવું એ ઘણું કઠિન કામ છે. બીજા લોકો જેઓ આ બધું જોઈ રહ્યા હતા, તેઓ શરીરે તેના કરતાં પણ વધારે મજબૂત હોવા છતાં તરવામાં બીતા હતા, ત્યારે આ વિદ્યાર્થીના મનમાં કયા હોવાથી મુશ્કેલી વેઠીને પણ તે વહાણમાં જઈ પહોંચ્યો. તેણે દાંતમાં ચાકુ પકડ્યું હતું તે વડે કમ્મરતુ દોરડું કાપી નાખ્યું. કિનારે ઉભેલા તેના એક મિત્રે તે દોરડું પકડી રાખ્યું હતું, કેમકે કદાચ તે તરી ન શકે તો તેને પાછો ખેંચી લેવાય. “પછી વહાણમાંથી એક માણસને સાથે લઈને તરતો તરતો તે પાછો કિનારે આવ્યો. પછી બીજી વાર ગયો, ત્યારે પણ બીજા એક માણસને સાથે લાવ્યો. આવી રીતે છ વાર જઈને છ માણસોને તેણે બચાવ્યાં. હવે તે ખૂબ થાકી ગયો હતો, તે છતાં સાતમી વખત જઈને પણ એક દુર્ગંધ છોકરાને લાવવાના પ્રયત્નમાં તે પડ્યો. છોકરો દુર્ગંધ હોવાને લીધે બરાબર તરી નહિ શકવાથી ડૂબી ગયો. તેણે ડૂબકી મારીને તેને પાછો કાઢ્યો. એવી રીતે તેણે બે વાર ડૂબકી મારીને તેને પાછો કાઢ્યો હતો. આખરે ઘણી મુશ્કેલીથી તેને પણ તે કિનારે લાવ્યો.

કિનારાપરનાં માણસોએ દરેક વખતે મોટા અવાજે કરીને તેને શાખાશી આપી હતી અને છેલ્લી વારે તો ઘણીજ શાખાશી આપી.

ઉપલા વિદ્યાર્થીની વાત ઉપરથી એ શિખામણ લેવાની છે કે, ખીજાઓ કરતાં દુર્ભાગ હોવા છતાં પણ જો માણસમાં હિંમત હોય તો તે પરોપકારનાં મોટાં મોટાં કામો કરી શકે છે; અને જો તે કામો ખરા દિલથી કરવામાં આવે તો જરૂર તેમાં ફતેહ મળે છે. પરોપકારની હિંમત એવી શ્રેષ્ઠ છે કે તેવી હિંમતવાળો માણસ પોતાને દુર્ભાગ સમજતોજ નથી.

૪૯-ગરીબ ખેડુતને માટે બંદીખાનામાં જનાર છોકરો

કેટલાંક વર્ષની વાત ઉપર એક જુવાન છોકરાએ કંઈક ગુન્હો કર્યાથી સરકારે તેને કેદમાં પૂર્યો હતો. એક વેળાએ લાગ જોઈને કેદખાનામાંથી તે નાસી ગયો. ચાલતાં ચાલતાં ઘણી ભૂખ લાગવાથી નજીકના ગામમાં ગયો અને એક ઝુપડામાં જઈ તેણે કંઈક ખાવાનું માગ્યું. તે ઝુપડામાં એક ખેડુતનું ઘણુંજ ગરીબ કુટુંબ રહેતું હતું. તે ખેડુતે કહ્યું કે:- “અમારી પાસે કંઈ પણ ખાવાનું નથી આ સાલ તો મારી જમીનનું ગણોત પણ મેં આપ્યું નથી, એટલે આજકાલમાંજ હવે હું ઘરખારવિનાનો થઈ જઈશ. ” ખેડુતની આવી હકીકત સાંભળીને પેલા જુવાન છોકરાને દયા આવવાથી તેણે કહ્યું:- “હું હમણાંજ કેદખાનામાંથી નાસી આવ્યો છું. તું મને

પાછો પોલીસને સ્વાધીન કર, એટલે તને તેના ઇનામ બદલ ૫૦ રૂપિયા મળશે. તારે જમીનનું કેટલું ગણાત આપવાનું છે ?” ખેડુતે કહ્યું કે:—“ ૪૦ રૂપિયા આપવાના છે.”

કેદખાનામાંથી નાસી આવેલા છોકરાના કહેવા પ્રમાણે કરવાની ખેડુતે ઘણીએ નાં કહી; પણ જુવાન છોકરાએ ઘણી હઠ કરવાથી ખેડુત તેના હાથ દોરડાથી બાંધીને તેને શહેરની પોલીસ પાસે લઈ ગયો, આથી ખેડુતને ૫૦ રૂપિયા તેને પકડવા બદલ મળ્યા. પછી તે છોકરાનો નવો ગુન્હો સાબીત કરવા સાડ પેલા ગરીબ ખેડુતને ત્યાંના અમલદારે પુરાવો આપવા માટે બોલાવ્યો, અને બંદીવાનને કેવી રીતે પકડ્યો તે પૂછ્યું. ખેડુતે જે બન્યું હતું તે સાચેસાચું કહ્યું. તે સાંભળીને સર્વને મોટું આશ્ચર્ય થયું અને તે ખેડુતને બીજા પણ ૫૦ રૂપિયા લોકોએ આપ્યા. પછી તે અમલદારે આ બધી હકીકત ન્યાયાધીશને લખી મોકલી. ન્યાયાધીશ પેલા બંદીવાનનું દયાનું કામ જાણીને ઘણાજ ખુશી થયો. તે છોકરાએ શો અપરાધ કર્યો હતો તેની તેણે તપાસ કરી તો જણાયું કે, તેણે એક ઘણાજ નાનો ગુન્હો કર્યો હતો અને તે માટે તેને કેદખાનામાં પૂરવામાં આવ્યો હતો. પછી તે ભલા ન્યાયાધીશે આ પરોપકારી છોકરાને કેદખાનામાંથી છોડી મૂકવાનો હુકમ કર્યો.

આ ઉપરથી એ શીખવું જોઈએ કે, દયાનાં કામો કરવામાં પોતાના દુઃખને ગણકારવું નહિ. પેલો કેદી ધારત તો નાસી જઈ શકત, પણ પેલા ગરીબનું દુઃખ જોઈને તે પાછો કેદખાનામાં ગયો, એજ તેની ખરી દયા છે.

પાડનાર ન હોય તો તે કામ પણ આ બાઈ કોઈ પણ રીતે પાર પાડતી. આમ કરવામાં કેટલીકવાર તો તેને બહુજ મહેનત અને દુઃખ વેઠવું પડતું.

આવી રીતે તેણે ઘણા પ્રકારનાં કષ્ટો સહન કરીને બીબાનું ભલું કર્યું હતું. આ બજાર રાજદરબારમાં પડવાથી રાણીએ તેને મળવા સારૂ બોલાવી ઘણુંક માન તથા ધનામ આપ્યું. પછી આ બાઈનાં કામોની બજાર પેલા વકીલના ફંડના ઉપરીને પડવાથી તેણે તે વર્ષનું સફવર્તન બદલતું ધનામ તે છોકરીનેજ આપ્યું. ગરીબાઈ હોવા છતાં પણ ઘણોય પરોપકાર કરી શકાય છે, તેનું આ કેવું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે !

૫૧-ગામને તણાતું બચાવનાર છોકરો

યૂરોપખંડના હોલંડ દેશનો કેટલોક ભાગ પાણીની સપાટીથી નીચો હોવાથી કોઈ કોઈ વેળાએ સમુદ્રનું પાણી આવીને તે ભાગમાં વસેલાં ગામોને ઘસડી જતું હતું. આ દુઃખમાંથી બચવામાટે ત્યાંનાં માણસોએ સમુદ્રની બાજુએ એક મોટી ભીંત બાંધી હતી, તોપણ કોઈ વખત તે ભીંત તોડીને પણ પાણી આવતું અને ત્યાંના લોકોને નુકસાન કરતું. ભીંત તૂટી જવાથી આગલા વખતમાં-શું શું નુકસાન થયું હતું તેની વારંવાર વાતો કરીને લોકો પોતપોતાનાં છોકરાંઓને ખુશી કરતા અને કહેતા કે, જો ભીંતમાંથી જરાપણ પાણી નીકળે તો તરતજ તેનો ઇલાજ કરવો જોઈએ; નહિ તો એકદમ તે પાણી ભીંતને તોડીને ઘણા

જેરથી આવી જનમાલની ભારે ખરાબી કરે છે.

એક દિવસે શિયાળામાં એક છોકરો ઉપર જણાવેલી ભીંતની પાસે થઈને આવતો હતો, તેવામાં તેની નજર એકાએક ભીંતમાંથી પાણી આવતું હતું તેના ઉપર પડી. તરત તેને પોતાના બાપે કહેલી વાત યાદ આવી. તેણે વિચાર કર્યો કે:—“દોડતો જઈને આ વાત મારા બાપને કહું, જેથી અહીંથી નાસી જઈને કોઈ ઉંચી જગાપર બેસીએ,” પણ વળી તેના મનમાં આવ્યું કે, “અમે એકલાં બચીશું તેમાં શું? બીજાં માણસો તો મરી જશે! શું તેઓને પણ હું કોઈ રીતે બચાવી શકું નહિ? હું દોડતો બધાને કહેવા જઈશ તો પણ તેટલામાં પાણી જેરથી આવશે અને બાકું મોટું થઈ જઈને આખું ગામ ઘસડાઈ જશે; માટે કોઈપણ રીતે જો ભીંતમાંથી પાણી આવતું અટકાવું તોજ મારો બાપ અને સર્વ લોકો બચે.” પછી તેણે પોતાનો હાથ જ્યાંથી પાણી આવતું હતું ત્યાં રાખ્યો અને પાણીને આવતું તેમજ બાકાને મોટું થતું અટકાવ્યું. આખી રાત તેણે એવી રીતે પોતાનો હાથ પાણી અટકાવવા માટે મૂકી રાખ્યો. એક તો ટાઢ સખ્ત હતી, બીજું તે બીનામાં બેઠો હતો અને ત્રીજું હાથ પાણીમાં બોળેલા હતા; આ ત્રણે કારણોથી તેને ઘણી ટાઢ ચઢી. આમ છતાં તેની જરાપણ દરકાર ન કરતાં તે તો ત્યાંજ બેસી રહ્યો. ઘેર તેનો બાપ તેની વાટ જોતો હતો સવારમાં ત્યાં થઈને નીકળનાર એક માણસે તે છોકરાને ભીંત પાસે બેઠેલો અને તેનો હાથ ભીંતના બાકામાં બોસેલો જોઈને પૂછ્યું કે—“તું અહીં શું કરે છે?” છોકરાએ લથડતે અવાજે કહ્યું કે—“અહીંથી પાણી નીકળે છે તેને રોકું છું; નહિ તો ગામ ઘસડાઈ જાય.”

એથી વધારે તે બોલી શક્યો નહિ; કારણ કે તે ભૂખ્યો હતો અને સખ્ત ટાઢને લીધે બેભાન જેવો બની ગયો હતો. પછી પેલા માણસે તેનો હાથ કઢાવીને પોતાનો હાથ ત્યાં મૂક્યો અને મદદમાટે ખૂસો પાડી. થોડીજ વારમાં લોકો આવી પહોંચ્યા અને પાણી આવવાની જગા પૂરી નાખી. પછી પેલા છોકરાને લોકોએ ઘણું માન આપ્યું; કારણકે તેનાથી આખું ગામ બચ્યું હતું.

આના ઉપરથી શિષ્યામણ લેવાની કે, આપણે ગમે એટલા નાના હોઈએ તોપણ પરોપકાર કરી શકાય છે. પૈસાથી, મહેનતથી અથવા જીલથી પણ લોકોનું ભલું કરી શકાય છે; માટે પોતપોતાની શક્તિ સુજબનો હોય તેવો પરોપકાર દરેકે જરૂર કરવો જોઈએ.

પર-અશક્ત છોકરાને બદલે કામ કરનાર છોકરો

એક સમયે એક શહેરમાં એક ગૃહસ્થ કાઢવથી ખરાબ થયેલા પોતાના ખૂટ સાફ કરવામાટે કોઈ છોકરાને બોલાવતો હતો; એટલામાં એક નાનો છોકરો ધીમે ધીમે આવતો જણાયો. તે જેવો તેની પાસે આવી પહોંચ્યો કે તુરતજ એક મોટો છોકરો પણ દોડતો ત્યાં આવ્યો. પેલા ગૃહસ્થે કહ્યું કે:—“આ નાનો છોકરો મારા જોડા સાફ કરશે, તું ચાલ્યો જા.” તે છોકરાએ કહ્યું કે:—“સાહેબ, તે એક મહિનાથી માંદો છે તેથી તે હજી મહેનતનું કામ કરી શકતો નથી; માટે તેને બદલે હું કામ કરું છું.”

પેલા નાના છોકરાએ કહ્યું:—“હા એમજ છે. આ છોકરો વખતોવખત આમ મને મદદ કરે છે.” આ સાંભળીને પેલા

હુકાળમાં મદદ કરવાને ખાંડ છોડનાર છોકરાંઓ ૧૦૧
 ગૃહસ્થે કહ્યું: “ને બધા માણસો આવી રીતે એકબીજાને માટે
 થાય.” પછી રાખીને મદદ કરે તો જગતમાંથી થયું હ:ખ એકું.
 ગૃહસ્થે તેને બધા ગૃહસ્થના ખૂટ મોટા છોકરાઓ સાફ કર્યા. તે
 સેને અને એ આના આપીને કહ્યું: “આમાંથી છ આના પું
 રાંઓ કહ્યું: “તેમ થાય નહિ. આ વૈસા તો તેની મહેનતના
 છે.” પછી તરત તેણે તે વૈસા તે નાના છોકરાને આપી દીધા.
 આતું નામજ ખરી દયા છે.

૫૩-હુકાળમાં મદદ કરવાને ખાંડ છોડનાર છોકરાંઓ

ઈ. સ. ૧૮૭૩ ની સાલમાં બંગાળા અને બ્રિટાનમાં પ-
 કેલા મોટા હુકાળમાં મદદ કરવામાટે લંડનમાં ફંડ એકઠું
 થયું હતું. તે સમયે ને બંગાળીઓ વિલાયતમાં લણતા હતા
 તેઓમાંથી કેટલાકોને એક અંગ્રેજ ગૃહસ્થે પોતાને ત્યાં રહ્યા
 થીવા બોલાવ્યા હતા. બ્યારે સર્વ સ્ત્રી, પુરુષો અને છોકરાંઓ
 રહ્યામાં ખાંડ નાખવામાં આવી છે, પણ છોકરાંની રહ્યામાં તે
 નાખવામાં આવી નહોતી. બંગાળીઓએ આશ્ચર્ય પામી એવું
 કારણ પૂછતાં તે છોકરાંની સાથે એવું સાંલળીને છોકરાંઓએ નિ-
 આનંદવિના મરી જાય છે કે, બ્યાંસુધી હુકાળ વીતે નહિ ત્યાંસુધી
 અને ખાંડ ખાઈશું નહિ. એઓની ખાંડ બદલ ને વૈસા
 ખર્ચાતા હતા તે વૈસા એઓ દર અઠવાડીએ હુકાળમાં મદદ

કરવાની પેટીમાં પોતાને હાથે નાખી આવે છે.” આ સાંભળીને પેલા બંગાળીઓ અને બીજા ગૃહસ્થો તથા સ્ત્રીઓની આંખોમાં આનંદનાં આંસુ આવ્યાં. બાળકો આ પ્રમાણે પોતાના સુખની વસ્તુઓનો ઉપયોગ પારકાનાં દુઃખ દૂર કરવા માટે કરે તે જોવામાં કેવો આનંદ થાય છે ! વાંચનાર બાળકો ! તમે પણ આવી રીતે નાનપણથીજ પારકાનું ભલું કરતાં શીખશો કે ?

૫૪-એક ડોસાને મદદ કરનારી બાળકી

એક ડોસો રસ્તામાં ઘણીજ મુશ્કેલીથી ચાલીને જતો હતો. તેવામાં પવન વધુ વાવાથી તેની ટોપી ઉડી ગઈ. તેની પાસે થઈને બે છોકરાઓ નિશાળે જતા હતા. તેમને ડોસાએ કહ્યું:- “ પેલી મારી ટોપી પકડો, નહિ તો હું ટોપીવિનાનો થઈશ.” પેલા છોકરાઓ તેના બોલવા ઉપર ધ્યાન ન આપતાં ટોપી ઉડવાની મઝા જોતા ઉભા અને હસવા લાગ્યા; એટલામાં ત્યાંથી લીલા નામની એક છોકરી કે જે તેજ નિશાળે ભણવા જતી હતી તે નીકળી. તેણે તરતજ દોડીને તે ટોપી પકડી લીધી અને પોતાના કપડાવડે સાફ કરીને ડોસાને આપી. પછી પેલાં બે છોકરાઓ અને છોકરી સર્વ નિશાળે ગયાં. મહેતાજીએ આ ટોપીવાળો બનાવ નિશાળની બારીમાંથી જોયો હતો; તેથી ભણાવી રહ્યા પછી સર્વ વિદ્યાર્થીઓ આગળ પેલી ટોપીની વાત તેમણે કહી અને લીલાબહેનના કામની તારીફ કરી તથા પેલા બંને છોકરાઓના વર્તન ઉપર ધિક્કાર દેખાડ્યો. તે પછી મ-

અપરાધીને સુધારનાર બાળકી ૧૦૩

હેતાણીએ ચોતાની પાસેથી એક ચુંદર ચિત્રોની ચોપડી ચેલી નાની છોકરીને નીચે પ્રમાણે લખીને લેટ આપી:-
 “લીલાબહેનને તેના રૂકા કામને માટે તેના મહેતાણી તરફથી આ ચોપડી લેટ આપી છે.”
 હતા, તેઓ ઉપલો બનાવ નેહને બહુજ શરમાયા અને દિલગીર થયા.

૫૫-અપરાધીને સુધારનાર બાળકી

એક વખતે લાઈબ્રેરીમાં રસ્તામાં ચાલ્યાં જતા હતા. ૨-
 સ્તામાં એક ફાર્ડીઓ માણસ તેમના નેવામાં આવવાથી લા-
 ધીએ કહ્યું કે:-“એવા ખરાબ માણસની નજીક થઈને ન જતાં
 આપણે જરા દૂર થઈને જઈએ તો ઠીક.” એ સાંભળીને બ-
 હેને કહ્યું કે:-“લાઈબ્રેરીમાં શબ્દો કહેવામાં શું હરકત છે?” પછી
 તે છોકરી લાઈબ્રેરીમાં સાથે લઈને ચેલી માણસ લમણે હાથ દઈ-
 ને એઠા હતા તેની પાસે ગઈ અને કૂજતી કૂજતી લાગી:-
 “હે જરીબ માણસ ! હું તમારે માટે દિલગીર છું. હું તમને
 કંઈ મહુ આપી શકીશ ?”
 આ શબ્દો સાંભળીને ચેલા માણસે ચોતાનું માથું ઉંચું
 કર્યું અને તે છોકરીના ચહેરા તથા માયાણુ દબાવ નેહને
 આશ્ચર્ય પામ્યો અને તેની આંખમાંથી આધારાં આસુ પડવા
 લાગ્યાં. પછી તે બોલ્યો:-“બહેન તારા માયાણુ શબ્દોએજ મને

મોટી મદદ કરી છે. આ જગતમાં મારું મિત્ર કોઈ નથી; પણ તે જે માયાના શબ્દો કહ્યા છે તેજ મારે માટે ઘણા છે.” છોકરીએ કહ્યું:—“જો તમે પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરશો તો તે તમારો મિત્ર થશે.” એમ કહીને તે પેલા ગરીબ માણસની પડોશમાં જઈને બેઠી અને તેને પૂછ્યું:—“શું તમે તેની રોજ પ્રાર્થના કરો છો ?” છોકરીના આ શબ્દ સાંભળીને પેલા માણસે અફસોસ સાથે કહ્યું:—“ના, ઉલટા મેં પરમેશ્વરના ઘણા અપરાધ કર્યા છે, હું પાપી છું.” છોકરીએ કહ્યું:—“હો ભલા માણસ ! તોપણ પરમેશ્વર તમારો મિત્ર થશે. તે બધાનો મિત્ર છે. તમે ગમે તેવા હશો તોપણ તે તમારો મિત્ર થશે. હું તેની રોજ પ્રાર્થના કરું છું. પ્રભુની આજ્ઞા સર્વને મદદ કરવાની હોવાથી હું તમને માયાના શબ્દો કહીશ અને તમારે પણ બીજાઓને માયાના શબ્દો કહેવા.”

આ સાંભળીને પેલાએ કહ્યું:—“વહાલી બહેન ! તારા માયાણુ શબ્દેજ મારો ઉદ્ધાર કર્યો છે.” આટલું કહીને તે ચાલતો થયો.

કેટલાંક વર્ષો પછી એક દિવસે રવિવારની નિશાળમાં એક વૃદ્ધ મનુષ્યે માયાણુ થવા ઉપર લાપણુ કર્યું. તે વેળાએ તેણે કહ્યું કે:—“માયાના શબ્દોથીજ મારો ઉદ્ધાર થયો છે. એક વેળાએ એક છોકરીએ મને માયાના શબ્દ કહ્યા હતા, તેથીજ હું ખરાબ માર્ગમાંથી છુટ્યો છું. તમને પણ વિનંતિ કરું છું કે, સર્વ સાથે ભલાઈ રાખજો.”

નિશાળના વિદ્યાર્થીઓ ઉઠ્યા તે વેળાએ એક સ્ત્રીએ ઉઠીને તે વૃદ્ધનો હાથ પકડ્યો અને આનંદનાં આંસુસંહિત

પૂછ્યું:—“સાહેબ ! તમે મને ઓળખો છો ? ” તે વેલે તેની
 તરફ તાકીને નોંધ્યા પછી તેનો હાથ પકડીને આસ્તેથી કહ્યું:—
 “હા વહાલી બહેન ! તમારા માથાનું શબ્દોથીજ મારો ઉદ્ધાર
 થયો છે !”

૫૬—એક ગરીબ લંગડા છોકરાનો પરોપકાર

એક ગૃહસ્થ એક ગામડાની નલકથી પોતાની બોડાગાડી
 થીમી થીમી હાંકતો રહીને આસપાસ જળાશયની શોધ કરતો
 તો; કાચુ કે તેના બોડો ઘણાજ થાકેલો અને તરસ્યો હતો.
 એક ૧૦-૧૨ વર્ષનો છોકરો મેઠો હતો. ફરથી બોડાને આંગણમાં
 અને તરસ્યો જોઈને તરતજ તે છોકરો એ પડામાં જઈને એક
 ચાણીથી લરલી ડાલ લાવ્યો અને ગાડી આવવાની પહેલાંજ સડક
 આગળ જઈને ઉભો રહ્યો. જેલુ ગૃહસ્થે તેને જોઈને બોડો ઉભો
 રાખીને પૂછ્યું:—“છોકરા ! તું શું માગે છે ?” છોકરાએ કહ્યું:—“હું
 કંઈ માગતો નથી, પણ તમારા બોડાને પાણી પાવા આવ્યો છું.”
 ગામ કહીને તેણે પોતાના હાથમાંની ડાલ બોડાની સામે મૂકી.
 કહીને તે છોકરાને આપવા માંડ્યું; પણ છોકરાએ રૂપાનાણું
 કંઈ જેસાની ખાતર પાણી લાવ્યો નથી. હું ગરીબ લંગડા છોકરો
 છું. મારી મા જેતરનું કામ કરે છે, તેમાંથી અમે બન્ને જણાં
 ખાણએ છીએ. મારી માએ મને કહ્યું છે કે, ઈશ્વરે તને આવી
 સ્થિતિમાં મૂક્યો છે, તો તેમાં કંઈ મારો ઇરાદો હશે;

કારણ કે ઈશ્વર જે કરે છે તે સારા માટેજ કરે છે. તું વધારે ચાલી શકતો નથી તો અહીં રહીને તરસ્યા માણસો તથા જનાવરોને પાણી પાઈશ, તેથી પણ ઈશ્વરનું કામ કરેલું ગણાશે. અહીંથી આઠ માઇલ સુધીમાં પાણીનો ઝરો અથવા ગામ નથી; માટે આ આપણા કૂવામાંથી પાણી કાઢીને તેનો ઉપયોગ કરીશ તો ઠીક છે. મારી માનું આ કહેવું મને ઘણુંજ ઠીક લાગવાથી હું તે પ્રમાણે કરું છું અને તેને ઈશ્વરનું કામ તથા મારી ફરજ સમજું છું. હું પૈસા લેતો નથી.”

ગૃહસ્થ માણસે તેના ચહેરા ઉપર તાકીને જોયું તો તેમાં પરોપકારનું અને ધાર્મિકપણાનું તેજ દેખાયું. છોકરાનો આવો સદાચાર જોઈને તે ઘણાજ ખુશી થયો અને મનમાં ઈશ્વરનો મહિમા ગાવા લાગ્યો. ત્યારપછી તે છોકરાને ઉત્તેજનના કેટલાક શબ્દો કહીને તથા તેનો ઉપકાર માનીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. એક અશક્ત છોકરો પણ તદ્દન નિઃસ્વાર્થપણે કેવો પરોપકાર કરી શકે છે, તે આજે બરાબર તેના સમજવામાં આવવાથી તેના મન ઉપર બહુજ ઉંડી અસર થઈ અને તે પણ સારાં સારાં પરોપકારનાં કામ કરવા લાગ્યો. પરોપકારનો કેવો મોટો મહિમા છે !

પાઠ-ગાડાવાળાને મદદ કરનાર છોકરો

એક નિશાળીઓ નજીકના ગામની નિશાળે લખવા જતો હતો. તેને એક ગાડાવાળાએ કહ્યું કે—“તું આ ગાડાને પછવાડેથી ધકેલે તો હું ઉપર પહોંચી શકું.” “પણ નિશાળનો વખત થઈ ગયો છે” આવું કહીને તે છોકરો ચાલ્યો ગયો અને

નિશાળે પહોંચી ગાડાવાળાને મદદ કરનાર છોકરો
 અને તેને ભૂખ પથ્થુ લાગી હતી; પરંતુ કોઈ માણસ એ રસ્તેથી
 જતું આવતું નહોતું. પેલો છોકરો નીકળ્યો તે પથ્થુ આવ્યો
 જ્યારે તેણે “હવે શું કરું” એમ કહીને તે રાવા લાગ્યો. એટલામાં
 નેન વિલ્સન નામનો એક ઘણી નાની ઉંમરનો છોકરો એટલામાં
 તેની પાસે જઈને તેણે કહ્યું:—“ગાડાવાળા! રાઈશ ના. હું તને
 ગાડું ઉપર ચઢાવવાને મદદ કરું છું. ચાલ, ઉભો થા.” આવું સાં-
 ચાથી પેલા ગાડાવાળાએ ઉઠીને આગળ જઈ ધુંસરી પકડી
 ને પછવાડેથી વિલ્સન ધકેલવા લાગ્યો. એ પુસ્તકો હાથમાં લઈને
 ઉપર પહોંચાડીને ચોતાની સ્ટોટ અને પુસ્તકો હાથમાં લઈને
 તે નિશાળ તરફ જવા લાગ્યો. તેટલામાં તેણે ગાડામાંના
 એક કોથળામાંથી અનાજ નીચે ઉછું રાખ. તારા કોથળા-
 ગાડાવાળાને કહ્યું:—“લાઈ ! ગાડું ઉછું રાખ અને કાર્યા ચલા-
 વજે.” ત્યારે ગાડાવાળાએ ગાડું ઉછું રાખ્યું અને કાણું નેતાંજ
 બહુ કરશે. ને તેં આ વાત મને નકહી હોત તો મને ગરીબ
 નિશાળ લાગી ગયો.
 તે છોકરો નિશાળમાં પહોંચ્યો, ત્યારે ઘંટ વાગ્યાને ઘણાં મિનિટ
 થઈ ગઈ હતી. કોઈપથ્થુ વેળાએ તે મોડો આવતો ન હતો, તેથી
 મહેતાજીએ પૂછ્યું કે, આને કેમ મોડો આવ્યો ? હું તને આજે

માફ કરું છું. પછી બપોરની છૂટી થતાં સર્વ છોકરા રમવા લાગ્યા. રમતાં રમતાં ગાડાવાળાને જે છોકરાએ ના પાડી હતી તેણે પેલા નાના છોકરાને કહ્યું:-“તું શાથી મોડો આવ્યો તે હું જાણું છું. રસ્તામાં બેઠેલા ગાડાવાળાને ગાડું ચઢાવરાખતાં વાર લાગી હશે અને તેને માટે પૈસા પણ તને મળ્યાજ હશે; તેથીજ મહેતાજીને તેં કશો ખુલાસો કર્યો નથી.”

છોકરાએ કહ્યું:-“મેં કંઈ પૈસાને માટે ગાડાવાળાને મદદ કરી નથી.” આ સાંભળીને પેલા છોકરાએ કહ્યું:-“હું તો પૈસા-સિવાય કંઈ પણ કામજ કરતો નથી. મને પણ તેણે કહ્યું હતું, પણ બદલામાં કશું આપવાનું કહ્યું નહોતું; તેથી મેં તેને ના પાડી હતી. તુંજ મૂર્ખો છે કે તેં પૈસા ન લીધા !”

નાના છોકરાએ કહ્યું કે:-“બિચારો ગરીબ ગાડાવાળો પોતાનું ગાડું તાણી શકતો ન હતો. એને મદદ કરવી એ તો હું મારી ફરજ સમજું છું. આપણને માખાપે મદદ કરી છે, તેથીજ આપણે જીવ્યા છીએ; માટે આપણે પણ બીજાને મદદ કરવી જોઈએ.”

આ વાતને સાર એ છે કે, પરોપકારનો બદલો પૈસાથી લેવો એ તો વેપાર કર્યા જેવું છે; માટે બદલો લીધા વિનાજ પરોપકાર તો કરવો જોઈએ.

૫૮-ચોપડી ભેટ આપનારી પરોપકારી છોકરી

એક માતા પોતાની બાળકીને વખતોવખત પરોપકારી મનુષ્યોનાં જીવનચરિત્ર કહી સંભળાવતી અને બોધ આપતી

ચોપડી લેટ આપનારી પરોપકારી છોકરી ૧૦૯
 હતી કે, તારે પણ પરોપકાર-બુદ્ધિ ઠીક આવી હતી. તે વખતોવખત
 છોડીમાં પરીપકાર-બુદ્ધિ ઠીક આવી હતી. તે વખતોવખત
 દીન-હુન્નીઓને જેસા આપ્યા કરતી તથા બીજી રીતે પણ
 સારાં કામ કર્યા કરતી. એક વખતે તેની વર્ષગાંઠ આવતા
 તેનાં માબાપે તેને કેટલાક રૂપિયા હાથપરચીમાટે લેટ
 આપ્યા. તે છોડીએ તે રૂપિયાવડે “ધર્મપ્રચારક પુસ્તકાલય”
 માંથી નાનાં નાના પચીસ પુસ્તકો વેચાતા લઈને દોડીને
 મફત આપવા માહ્યાં. આપતા આપતા તેમાંથી પાંચ પુસ્તકો
 બાકી રહ્યાં, ત્યારે તેમાંથી એક પોતાની બહેનપણીને અને
 બાકીનાં રસ્તે ચાલનારાઓને આપવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. બીજે
 કિવસે પોતાની બહેનપણીને મળવા જતા રસ્તામાં એક ગરીબ
 છોકરાને માથે લાર લઈને જતો જોઈને તેણે કહ્યું:— “લાઈ! આ
 ચોપડી વાંચીશ ? ” છોકરાએ કહ્યું:— “હું વાંચી નાહતો નથી.”
 અને તને સમજાવશે. ” પછી તે છોકરાએ તે ચોપડી ઉપ-
 ધણી સાવચેતીથી પોતાના ગળવામા સૂકી અને તે છોડીનો ઉપ-
 ર એક ગરીબ માણસને લીધે માર્ગે મોકલ્યો નેચો. તેણે
 આત્માના ધોરાકને બદલે શરીરનોજ ધણીવાર આપ્યો નેચો.
 કેમકે તેણે પોતાની મા પાસેથી શરીરનોજ બદલ્યો નેચો.
 “નેની પાસે આત્માનો ધોરાક નથી, તેને શરીરનો
 ધોરાક આપવો એ માણસજીવનની ફરજ છે. ” પછી
 તેણે પોતાના પાકીટમાંથી કેટલાક જેસા કાઢીને વેચા ગરીબ

માણસને આપ્યા. જરીએ તેનો ઉપકાર માન્યો અને આશીર્વાદ આપ્યો. પછી તે છોડી ઘણીજ ખુશી થતી થતી પોતાની બહેનપણીને ત્યાં ગઈ અને તેને ચોપડી ભેટ આપી; એટલામાં પાસેના ઘરમાંથી બોલાવવા માણસ આવતાં બંને ત્યાં ગયાં. ત્યાં ઘરઘણીઆણી સાથે કેટલીક વાતચીત થયા પછી પેલી છોડીએ તેમને પૂછ્યું કે:—“તમે ચોપડીઓ વાંચો છો?” તેણે કહ્યું કે:—“હા, મને વાર્તાની ચોપડી ઘણી ગમે છે; પણ હાલ મારી આંખ ખરાબ થવાથી હું વાંચતી નથી. કોઈ વાંચી સાંભળાવે છે તો સાંભળું છું.” ત્યારે પેલી છોકરી ચોપડી કાઢીને વાંચવા બેઠી. ત્રણેક પાનાં બાકી રહ્યાં એટલામાં દૂધ પીવાનો ઘંટ વાગ્યો. પેલી સ્ત્રીએ કહ્યું કે:—“હવે દૂધ પીશું. એ ચોપડી ઘણી સારી છે. હિંદુસ્તાનની વાતોનાં પુસ્તકો વાંચવાં મને ઘણાં ગમે છે; કેમકે મારો ભાઈ હિંદુસ્તાનમાં છે.” ત્યારપછી તે દૂધ પીતી વખતે ઘણી વાતો થઈ. પછી અંધાઈ થવા આવવાથી રજા લઈને તે છોડીએ પેલી ચોપડી તે બાઈને ભેટ આપી. બાઈએ કહ્યું કે:—“આ ચોપડી થોડી બાકી છે, તે સાંભળી લીધા પછી મારા ભાઈને મોકલીશ.” પછી પેલી છોકરી પોતાને ઘેર જવા નીકળી. રસ્તામાં તે વિચાર કરવા લાગી કે:—“મારી નાની ચોપડી કેટલે બધે ફર જશે? તે બીજા મુલકમાં જશે અને ત્યાં વંચાશે.” આથી છોકરીને ઘણું આનંદ થયો. ઘેર આવ્યા પછી તેની માએ તેને કહ્યું કે, “આપણે કાલે મારી એક ઓળખીતી ભલી બાઈને ત્યાં જઈશું. તેનો વર પણ ઘણીજ સારો છે અને તે આપણા ઉપર ઘણીજ માયા રાખે છે.” બીજે દિવસે બપોરે મા-દીકરી તે બાઈને ત્યાં ગયાં.

મફત ઇટો પહોંચાડી દેવળ તૈયાર કરનાર છોકરો
 છોકરીને પુસ્તકો વહેંચેલાં તેમાંનું એક પુસ્તક ત્યાં નાના
 ઘણું જ સાફ છે !” તે બાઈએ કહ્યું કે - “હા, આ પુસ્તક
 તકે મારા છોકરાને કોઈ એક લલી છોકરીએ રસ્તામાં આપ્યું
 હતું. તે મારા પતિએ ઘણી વાર વાંચ્યું અને ત્યારથી તેમને
 આ વાક્ય સાંભળીને પેલી છોકરીને ઘણી જ ખુશાલી ઉપજી.
 પોતે આપેલી વસ્તુનું ફળ આવું રહ્યું થાય તે બાઈને હરકોઈ
 ને આનંદ થાય એ સ્વાભાવિક છે - “નિઃસ્વાર્થપણે કહેલા
 આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે - “પણ સાફ જ થાય છે”

ગમે એવા નાના શુભ કામનું ફળ પણ સાફ જ થાય છે”

પદ-મફત ઇટો પહોંચાડી દેવળ તૈયાર કરનાર છોકરો

એક ગામના દેવમંદિરમાં કથા થઈ રહ્યા પછી કથા કહે-
 નારે લોકોને વિનંતિ કરી કે - “આ મંદિર હવે લોકોને ધ-
 ણું નાનું પડે છે, માટે તેને મોટું કરવું જોઈએ. એને મોટું
 કરવું એ તમારા હાથમાં છે. જો તમે બાધા થોડી ઇટો તથા
 ઝૂનો વગેરે આપશો, તેમજ થોડો અને લોકોને ઘણા જ લાલ થશે.”
 તો તે કામ જરૂર બની જશે અને લોકોને ઘણા જ પસંદ પડી. તે પૈસા-
 ત્યાં આવેલા એક છોકરાને આ વાત ઘણી જ પસંદ પડી. તે પૈસા-
 દારનો છોકરો નહોતો, પરંતુ ઉપદેશ કે કંઈ હતું કે - “જો દરેક
 માણસ થોડી થોડી ઇટો અને ઝૂનો વગેરે આપે તો તે મહેલાઈથી
 તૈયાર થશે.” એ વાત ઉપર વિચાર કરીને તેણે ધાર્યું કે - “હું

પણ આમાં મદદ કરી શકું એમ છું. મારે ત્યાં એક રમવાની ગાડી છે તે ગાડી ઇંટો બનાવનારને ત્યાં લઈ જઈને કહીશ કે, મને ઇંટો આપો. પછી જે ઇંટો મળશે તે જેથી લાવીને ઉપદેશકને આપીશ.” આવો નિશ્ચય કરીને બીજે દિવસે તે ઇંટોવાળાને ત્યાં ગયો અને તેને કહ્યું:—“ભાઈ ! કાલે ઉપદેશકે કહ્યું હતું કે, આપણા ગામનું દેવળ ઘણું જ નાનું છે; માટે તેને મોટું કરવું જોઈએ અને જો દરેક માણસ થોડી થોડી ઇંટો અને ચૂનો પૂરા પાડશે તો તે સહેજે થઈ શકે એમ છે, તેથી મને થોડીક ઇંટો આપો તો હું મારું કામ પૂરું કરેલું સમજીશ.” આ વાત સાંભળીને કુંભાર ઘણો જ ખુશી થયો અને છોકરાની પરોપકારબુદ્ધિ જોઈને આશ્ચર્ય પામ્યો. પછી તેણે સારી સારી ઇંટો વીણીને તે છોકરાની ગાડી ભરી આપી. છોકરાએ તેને માટે તેનો આભાર માન્યો. પછી તે ગાડી જેંચતો જેંચતો ઉપદેશકને ઘર ગયો અને તેને કહ્યું:—“મહારાજ ! આ મારો ભાગ હતો. કાલે તમે કહ્યું હતું, તેથી હું મારો ભાગ લાવ્યો છું.” તે છોકરાનું આવું બોલવું સાંભળીને અને ઇંટો ગાડીમાં ભરી આણેલી જોઈને ઉપદેશક ઘણો જ ખુશી થયો. પછી બીજે દહાડે આ વાત સર્વને કહીને ઉપદેશકે કહ્યું કે:—“જેમ એ છોકરે ઇંટો લાવીને પોતાના કાળા પડતું કામ બજાવ્યું, તેમ તમે સર્વેએ પણ પોતપોતાનો કાળો આપવો જોઈએ.” આ વાત સાંભળી બધાએ મદદ કરી અને જલદીથી મોટું મંદિર તૈયાર થયું. બુઝો, એક નાના છોકરાના દૃષ્ટાંતથી પણ કેવું મોટું દેવળ બન્યું ! માટે તમે પણ નાનપણમાંથી જ પરોપકારનાં કામ કરતાં શીખો.

૬૦-ગરીબ છોકરીના એક રૂપિયાએ લાખો રૂપિયા ખેંચી આણ્યા વાં
રૂપિયા ખેંચી એક રૂપિયાએ લાખો
માં ગરીબ છોકરીઓને લણાવવા માટે
ત્યાં લટકતી તથા ગરીબ છોકરી
વખતો-વાંચતો તથા ગ્રાં
સેવાસ્થી સા

એક રૂપિયા એ લાખો રૂપિયા છે.
ગરીબ છોકરીના એક રૂપિયા ખેંચી આણ્યા !
એક શહેરમાં ગરીબ છોકરીઓને લણવવા માટે નેશન કાઢી હતી. ત્યાં ભટકતી તથા ગરીબ છોકરીઓ કરીને તે બાઈ તેઓને લખતાં-વાંચતાં તથા ગુંથતાં-લસતાં ખવડતી હતી. એ છોકરીઓ સવારથી સાંજુધી એ રસ્તામાં નિશાળમાં બેસતી અને પછી નિશાળ બંધ થયેથી રસ્તામાં ભટકતી ફરતી હતી; કેમકે ઘણીબારી છોકરીઓને રહેવાનું નહોતું. તેમાંની એક છોકરી સારું લખતી-વાંચતી અને ઉપદેશ પણ ધ્યાન દઈને સાંભળતી હતી. એક દિવસે તે છોકરીને વિચાર આવ્યો કે:-“ગરીબ છોકરીઓ રસ્તામાં ગમે ત્યાં ફરે છે, તેથી ખરાબ થઈ જાય છે.” આવી વિચાર કરીને તેણે ચેલી લણ-કામ કરીને બચાવ્યો હતો, તે રૂપિયો કાગળમાં વિંટીને તેના ઉપર લખ્યું કે:-“આ રૂપિયો ગરીબ છોકરીઓને રહેવાનું રૂપિયું આપું છું.” પછી તે પડીકું તેણે ચેલી લણવાનાર બાઈના હાથમાં મૂક્યું. એ પડીકું નોંધને તથા તેના પર લખેલું વાંચીને તે બાઈ બહુ આશ્ચર્ય પામી. પછી તેણે આ વાત લોકોમાં બહાર કરી અને કહેવા લાગી કે:-“આ છોકરીએ આવા પદોપકારી કામની પહેલ કરી છે, તો હવે બીજા ગૃહસ્થોએ ‘ફંદ’ આપીને ગરીબ છોકરીઓને માટે ઉપદેશથી થોડા દિવસમાં ‘ખાંધલું’ નોંધવું” તે બાઈના એવા ઉપદેશથી થોડા દિવસમાં પુસ્તા પૈસા લેવા થયા; અને તે વડે એક મોડું ઘર રહેવા, આવા અને લણવા માટે બંધાયું. જુઓ, ચેલી છોકરીએ

ફક્ત એકજ રૂપિયા આપ્યા હતા તે છતાં કેટલું મોટું કામ થયું! તેના એકજ રૂપિયાએ લાખો રૂપિયા મેળવ્યા. તમે પણ જો એ પ્રમાણે કરશો તો કોણ જાણે કેવાંએ મોટાં મોટાં કામો કરી શકશો.

૬૧-શેઠના કુટુંબનું પાલન કરનારી ચાકરડી

એક શહેરમાં મનજી નામનો એક માણસ સાધારણ વેપાર કરીને પોતાનો ગુજરો કરતો હતો. એકવાર વેપારમાં ખોટ જવાથી તેનો વેપાર બંધ પડ્યો અને તે ઘણા દુઃખમાં આવી પડ્યો. લાલબાઈ નામની એક ચાકરડી તેના ઘરમાં રહેતી હતી, તેને પણ તેણે રજા આપી; પણ તે ગર્થ નહિ અને પગાર લીધાવિનાજ નોકરી કરવા લાગી.

થોડાક મહિના એમ ચાલ્યું એટલામાં મનજી માંદો પડીને મરી ગયો. હવે તેની સ્ત્રી અને બે છોકરાંના ભરણપોષણનો કાંઈ પણ આધાર નહોતો. તેઓની હાલત જોઈને પેલી ચાકરડીને બહુજ દયા આવી. તેણે નોકરી કરીને હજારેક રૂપિયા એકઠા કર્યા હતા, તે સર્વે તેણે તેઓના ભરણપોષણને માટે ખર્ચ્યાં. એ સિવાય તેના બાપદાદાની જમીનમાંથી તેને દર વર્ષે ૧૦૦ રૂપિયા મળતા હતા; તે પણ તેણે એ અનાથ કુટુંબનું પાલન કરવામાં ખર્ચ્યાં. આ કથાવાન ચાકરડીને પોતાની નોકરીમાં રાખવાને ઘણા લોકો આહ્વાન હતા; પણ તે એટલોજ જવાબ આપતી કે:—“હું એઓને છોડી જાઉં તો તેમનું ભરણપોષણ અને રક્ષણ કોણ કરે?”

થોડા મહિના પછી મનજી શેઠની સ્ત્રી પણ ઘણી માંદી પડી.

હાલનાં બે આગળથી જ આ નિરૂપાય કુટુંબના લગ્નપોષણ
 ચોતાની પાસે બે કંઈ ઘરેણા, લગ્ન વગેરે હતા તે વચ્ચેના આ વખતે
 લાલણાઈ દિવસે હવે શેઠાણીની સેવાઓ કરી અને તેના
 ખર્ચ પૂરો પાડવા સાર રાત્રે ઇસ્પતાલમાં જઈને રોગીની સેવા
 કરતી; પરંતુ છેવટે તે સ્ત્રી પણ મરણ પામી - હવે તું આ બંને
 કેટલાકોએ લાલણાઈને સલાહ આપી કે - હવે તું આ બંને
 છોડીને અનાથાશ્રમમાં મોકલ' આ સાલગીને તે ઘણી ગુસ્સે
 થઈ અને બોલી કે - 'હું કદી પણ તેઓને મારી પાસેથી
 દેશનાં કુરીશ નહિ છું તેઓને મારે ગામ તેડી જઈશ અને
 તેઓનું સારી રીતે લગ્નપોષણ કરીશ' આ બધું કહીને તે છોક-
 રાને લઈને ચોતાને ગામ ગઈ અને તેમને ઉછેરીને મોટા કર્યા.

ફર-હુ-ખી મુસાફરની સેવા કરનાર છોકરા

એક ગામડાના રસ્તા ઉપર એક લગ્ન પાંચે એક દિવસે
 બેઠો હતો. ગરમી સખત પડતી હતી અને ચોતાની ટેકવવાની
 લાકડી લાગી જવાથી તે ગિચારાથી અડાતું નહોતું રસ્તામાં
 કોઈ ગાડી મળી નથ તો ચોતાને ગામમાં પહોંચાડે એવી આ-
 શાથી તે ગાડીની વાટ બેતો બેઠો ગંડો હતો તેવા મા ત્યાં એક ગાડી
 આવી. તેમાં ચોતાને બેસાડવા માટે તેણે અચ્ચ કરી, પણ ગાડી
 વાળાએ લાકડું માગ્યું અને તેને કંઈ નહોતું આવાથી તે આખરે એક ખડની
 ખીલ પણ કોઈ ગાડી નહિ આવવાથી તે આખરે એક ખડની
 નીચે જઈને સ્તો અને ઉઘી ગયો પછી બોડી વાન ત જઈને

જુએ છે તો વરસાદ વરસી રહ્યો છે; અને પોતાના ઉપર કપડાં ઘોઢાડેલાં છે તથા એક છોકરો ભાંગેલી લાકડીને દોરી બાંધીને દુરસ્ત કરતો બેઠો છે. આ જોઈને પેલા લંગડાએ તે છોકરાને પૂછ્યું:—“હે ભલા છોકરા ! તું શામાટે ઉઘાડો બેઠો છે? અને મારા ઉપર તારાં કપડાં શામાટે નાખ્યાં છે?” છોકરાએ જવાબ દીધો કે.—“હું અહીંથી જતો હતો તેટલામાં તમને વરસાદથી ભીંજતા જોયા. તમે ભરઉંઘમાં સૂતેલા હતા અને વરસાદથી પલળો તો જાગી ઉઠો અને તમારી ઉંઘ જતી રહે, એ મને ઠીક લાગ્યું નહિ; તેમજ તમે બુદ્ધા છે તેથી ટાઢ લાગે તો માંદા પડો, એટલે મેં મારો ડગલો ઉતારીને તમારી ઉપર નાખ્યો છે. હું છોકરો છું તેથી હું ઉઘાડો રહી શકું તેમ છું. તમારી લાકડી ભાંગેલી પડેલી જોઈને મારી પાસે દોરી હતી, તેથી હું તેને દુરસ્ત કરવા બેઠો છું. તે બંધાઈને તૈયાર થશે એટલે તમે અહીંથી થાડે છેટે ગામ છે ત્યાં મારી જોડે આવશો તો મારા કાકાની પાસે નવી લાકડી છે, તે હું તમને અપાવીશ.” તે છોકરાનાં આવાં વચન સાંભળીને પેલા ખારવાને ઘણી અન્યયબી ઉપજી અને તેની આંખમાંથી એકાએક આંસુ પડવા લાગ્યાં. તે જોઈને છોકરાએ તેને પૂછ્યું:—“શા વાસ્તે તમે રૂવો છો?” આ સાંભળીને લંગડાએ કહ્યું:—“મારો છોકરો પણ તારા જેવોજ ભલો હતો અને તારા જેવીજ તેની મધુર વાણી હતી. હું પાંચ વર્ષ થયાં વહાણમાં નોકરી કરવા ગયો હતો. હવે તે છોકરો ક્યાં હશે તે સંભારીને રડું છું.”

આ સાંભળીને પેલા છોકરાએ પૂછ્યું:—“તે છોકરાનું નામ શું?” લંગડાએ કહ્યું:—“તેનું નામ વિકલ છે અને માઈ નામ

ભવો છે.” નામ સાંભળીને એકદમ તે છોકરો ચેલા લંગડાને
 તે છોકરો અને કહેવા લાગ્યો:—“હું તમારો વિશ્વ છું.” પછી
 સમાચાર કહ્યા. આ પછી બન્ને લાઇઓ મળ્યા અને ખુશીથી સાથે
 રહેવા લાગ્યા. પછી તરત નવી લાકડી તૈયાર કરાવી અને તે લઈને
 બે ચોતાના બાંધ્યાં ત્યાં ગામમાં ફરવા લાગ્યા. તેણે ચેલી જૂની લાકડી
 રાખી હતી; કારણકે તેજ લાકડીને લીધે છોકરાનો અને લાઇ-
 નો ફરી મેળાપ થયો હતો. જુઓ, સારા કામનું કેવું શુભ
 ફળ મળે છે!

૬૩-માણસોને ડૂબતાં બચાવનાર છોકરો

એક વખત દરિયામાં ઘણું તોફાન થવાથી તેના કાંઠાથી થોડ
 દૂર રહી ગયેલું એક વડાણ ડૂબી જવાની તૈયારીમાં હતું. તેમાંનાં
 માણસોને બચાવવામાટે કિનારા ઉપરથી એક વધુ માણસની જરૂર હતી.
 તેમ હતી; પરંતુ તે ચલાવવાને એક હોડી હતી, તેને આ વાત જાણીને
 કિનારા ઉપર એક છોકરો ઉભો હતો, તેણે વધુ માણસની જરૂર હતી.
 તેની મા પણ ત્યાંજ ઉભી હતી, તેથી તે છોકરાએ તેને કહ્યું:—
 “મા ! હું આ હોડીને મદદ આપું ?” ચેલા વડાણનાં મા-
 ણસો હોડી જલદી જઈ શકે તોજ બચી શકે તેમ છે.”
 છોકરાની આ વાત સાંભળીને માને ઘણું લાગી આવ્યું; કેમકે
 તે છોકરાનો બાપ છજ મહિના ઉપર હોડીમાં મેસીને દરિયામાં

ગયો હતો અને ત્યાંથી ઘેર નહિ આવવાથી તે મરી ગયો હશે, એમ સર્વેએ માન્યું હતું. આ છોકરાસિવાય આ બાઈને બીજો કાંઈ આધાર ન હોવાથી તેણે વિચાર કર્યો કે:—“જો છોકરાને પણ કાંઈ થયું તો મારું ભરણપોષણ કરનાર કોઈ નહિ રહે.” તે બાઈ આમ વિચાર કરે છે એટલામાં તેની નજર પણ પેલા વહાણ ઉપર ગઈ અને જુએ છે તો તેમાંનાં માણસો આતુરતાથી હોડીની વાટ જુએ છે, અને વહાણમાં પાણી વધારે ને વધારે ભરાતું જાય છે, તેથી તેણે વિચાર કર્યો કે:—“આ બધાં માણસોનાં ઘર પણ ઘણે દૂર હશે અને તેમનાં સર્વનાં કેટલાં બધાં સગાં-વહાલાં, સ્ત્રીઓ, છોકરાં, માળાપ અને બહેનોને નુકસાન પહોંચશે? મારો છોકરો હોડી ડૂબ્યાથી મરી જશે તો ફક્ત મને જ નુકસાન થશે અને હું ગમે તે રીતે મારો ગુજારો કરી શકીશ; મારે આટલાં બધાં માણસોનાં સગાંવહાલાંને નુકસાન થાય તેના કરતાં મને એકલીને જ થોડું નુકસાન થાય તો ભલે થાય.” આમ વિચાર કરીને તેણે છોકરાને કહ્યું કે:—“ મારા બેટા! ભલે, તું જા. પરમેશ્વર તને સહીસલામત રાખે.” પછી તે છોકરો હોડીમાં બેઠો અને થોડીવારમાં તે ડૂબતા વહાણ પાસે હોડી પહોંચી જવાથી તેમાંનાં સર્વ માણસો બચી ગયાં. દૈવયોગે આજ વહાણમાં પેલા છોકરાનો બાપ પણ હતો. પેલા છોકરાએ અને તેની સાથેની હોડીમાંના બારવાએ તેને ઓળખ્યો. છોકરાએ તેને પૂછ્યું કે:—“આટલા દિવસસુધી તમે ક્યાં હતા? અમે સર્વેએ તો એમજ ધાર્યું હતું કે તમે મરી ગયા હશો!” તેના ઉત્તરમાં છોકરાના બાપે કહ્યું કે:—“ દરિયામાં મોટું તોફાન થવાથી મારી હોડી

ચોતાનું વચન પાળી બીજને સુધારનારો છોકરો
 તેનો આધાર ગઈ; પણ એટલામાજ એક પાટીયુ હાથ આવતા
 વહાણુ જતું હતું; તેમાના માણસોએ મને જોયો અને તેમાણે
 મને લઈ લીધો. તે વહાણુ આફ્રિકા પહોંચ્યું અને ત્યાંથી આ
 વહાણુ નીકળ્યું. તેમા એમીને હું તમારી તરફ આવતો હતો
 એટલામાં વળી પાછું તે ચોતાના છોકરાની જેમ આ હાડી હાં
 ને આવ્યા. પછી તે ચોતાના છોકરાની જેમ આ હાડી હાં
 કરાએ માને કહે. “ જો મા ! તે મને હાડીમા જવાની રજા
 આપી તો મારા આપ પણ અચી ગયા ” પેલી બાઈ તો પો-
 વાના સ્વામીને જોઈને અહુજ આશ્ચર્ય પામી અને હાંધરનો
 ઉપકાર માનવા લાગી. જુઓ, તે છોકરો બીજા માણસોના
 જીવ બચાવવામાટે ગયો હતો, તેણે તેને પોત ને પણ કેવું
 ઉત્તમ રૂળ મળ્યું. સાંકર કરનારનું હાંશ્વર સાંકર કરે છે

૬૪-ચોતાનું વચન પાળી બીજને સુધારનારો છોકરો

એક બલાસીનો છોકરો એક વહાણુ ઉપર નોકરી કરતો
 હતો. તે વહાણુના બધા બલાસીઓ દારૂ પીતા. પણ તે છોકરો
 દારૂ પીતો નહોતો. એક દિવસ વહાણુનો ઉપરી તેના ઉપર
 ખુશ થયો અને તેને એક સારી જાતનો દારૂ પીવા આપ્યો.
 પણ છોકરાએ તેને ચોખ્ખી ના કહી ઉપરીએ કહે. “ તું
 મારો હુંકમ કેમ માનતો નથી ? નહિ માને તો બલીખાનામા
 મોકલીશ. ” છોકરાએ કહે. “ આપનો હુંકમ તોડવા હું ચ-
 હોતો નથી, પણ દારૂને લીધેજ મારે તેમ કરવું પડે છે ”

પછી ઉપરીએ ડોળા કાઢીને કહ્યું:—“ જો તું આ દારૂનો ખ્યાલો નહિ પીએ તો હમણાં ને હમણાં તને ઘેડી નખાવીશ અને કિનારે જઈને ફરિયાદ કરીશ કે, આ છોકરો મારો હુકમ માનતો નથી. ” ઉપરીના આવા શબ્દો સાંભળીને પેલો છોકરો રોતો રોતો કહેવા લાગ્યો કે:—“ હું તમારો હુકમ તોડું છું, તેનું કારણ એ છે કે મેં મારી માને દારૂ નહિ પીવાનું વચન આપ્યું છે. મારો બાપ દારૂ પીવાની ટેવથી મરી ગયેલો હોવાથી મારી માએ મારી પાસે દારૂ નહિ પીવાનું પણ લેવરાવ્યું છે ”

આ છોકરાનો આવો જવાબ સાંભળીને ઉપરી આશ્ચર્ય પામ્યો અને બોલ્યો:—“ છોકરા ! તું ખરો છે. હું તારો ટેક જોઈને ઘણોજ ખુશ થયો છું. સર્વ કોઈ તારા જેવા થાય, એવું હું ચાહું છું. દારૂ એ ઝેર છે તે બધા જાણે છે; પણ આદત છોડાતી નથી. તેં મને ઉપદેશ આપ્યો મારે હવે હું પણ આજથી દારૂ પીવો છોડું છું. ” એમ કહીને પોતાની પાસે જેટલી દારૂની બાટલીઓ હતી તે બધી તે ઉપરીએ ફરિયામાં ફેંકી દીધી. જુઓ, તે છોકરાએ હિંમતથી પોતાનું વચન પાળ્યું તો આખરે તેનો જય થયો; એટલુંજ નહિ પણ ઉપરીએ પણ દારૂનું વ્યસન છોડ્યું. તમે પણ હિંમત રાખીને સારાં સારાં કામ કરશો, તો તેથી તમારું તેમજ બીજાઓનું પણ લાલું થયાવિના રહેનાર નથી.

અનેક વહાણોને અચાવનારી નાની છોકરી
 ૧૨૧

એક દીવાદાંડી ઉપર દીવો સળગાવવા તથા ફનસ સાફ રાખવા-
 માટે એક ખારવો રહેતો હતો; અને તેની સાથે તેની સ્ત્રી અને
 એક નાની છોકરી પણ રહેતાં હતાં. આ દીવાદાંડીના દીવાને લીધે ઘણાં
 વેળાએ સમજાવ્યું હતું કે:—“આ દીવાદાંડીના દીવાને લીધે ઘણાં
 માણસો મર્યાં છે. અહીં ઘણા ખરાબા છે તેથી વહાણવાળા
 આશેથી આપણા ફનસનો દીવો નેઈને છોડીજી યીજી તરફ
 વહાણ હાંકે છે.”

નારાપરના ગ્રામમાં કંઈ દેવા ગયાં હતાં; અને છોકરીને કિ-
 કલી દીવાદાંડીમાં રહી હતી. એ પછી દરિયામાં તોફાન થયું
 અને તોફાનમાં હોડી ચલાવે તો ફૂળી જાય એમ લાગવાથી તે
 છોકરીનાં માથાપ પાછાં ન આવતાં કિનારેજ રહી ગયાં. રાત
 રિયામાં આ તરફ પણ આવવાનાં હશેજ; માટે ને દીવાદાંડી
 ઉપર દીવો નહિ થાય તો તેમાંનાં કેટલાંય વહાણો
 સાથે અથડાઈને લાંગસો અને કેટલાય માણસો મરણ પામશે;
 માટે હું અહીં છુંજ, તો જરૂર મારે તેમને હુ:ખમાંથી
 મેચાવવાં નેઈએ.” આમ વિચાર કરીને તે છોકરી તરતજ
 દીવો સળગાવવા દીવાદાંડી ઉપર ગઈ; પણ ત્યાં તેના હાથ પહોંચ્યા
 નહિ, તેથી ખુરશી લઈને તેના ઉપર ચઢી અને પવન ઘણાજ
 નેઈથી કુંકાતો હોવાથી તેણે ધીરે ધીરે ફનસ સળગાવ્યું. અને
 નાની છોકરીએ આ પ્રમાણે અશ્વલ પહોંચાડવાથી અને

કાળજી રાખવાથી તે દિવસે ઘણું વડાણું ખરાબે અથડાતાં બચ્યાં. છોકરીનો બાપ કિનારા ઉપર રાત પડતાં વિચાર કરતો હતો કે:—“મેં મારી ફરજ બજાવી નથી, માટે આજે ઘણુંક વડાણું અથડાઈને ભાંગી જશે અને ઘણું માણસો મરી જશે; પણ હવે શું કરવું ?” એ પ્રમાણે તે વિચાર અને અફસોસ કરતો હતો, એવામાંજ એકાએક દીવાદાંડી ઉપર દીવો જોઈને તે બહુજ આશ્ચર્ય પામ્યો અને ઈશ્વરને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. છોકરીએ આખી રાત દીવામાં તેલ નાખ્યા કર્યું. પછી બીજે દિવસે તેનાં માબાપ આવ્યાં અને તેનાં ઉપર ઘણાંજ ખુશી થયાં. જુઓ, છોકરીમાં કંઈ ભારે શક્તિ નહોતી, તે છતાં તેણે પોતાથી અન્યું તેટલું કરીને પણ દીવો સળગાવ્યો અને માણસોને મરતાં બચાવ્યાં. વખતસરના નાના કામથી પણ બીજાઓનું કેટલું ભલું કરી શકાય છે !

૬૬—અનેક માણસોને બચાવનાર પરોપકારી છોકરી

એક દીવાદાંડીમાં એક વૃદ્ધ માણસ પોતાની સ્ત્રી અને એક જુવાન છોકરી સાથે રહેતો હતો. એક વેળાએ દરિયામાં મોટું તોફાન થયું. તે વખતે છોકરી દીવાદાંડી ઉપર ચઢીને દરિયાની મોજ જોતી હતી. દૂર એક વડાણુ ડૂબવાની આણી ઉપર આવેલું અને તેમાંનાં માણસો ગલરાટમાં પડેલાં તે છોડીને દેખાયાં.

આવું જોઈને તે છોકરી ઘણું બળાવો કરવા લાગી અને તેઓને બચાવવાનો વિચાર કરવા લાગી. તે પોતાની જોવાની મોજ મૂકી દઈને તરતજ પોતાના બાપની પાસે ગઈ અને તેને કહ્યું

६७-सायामोबो डाबो

કેવી યશોપકારબુદ્ધિ !

૬૭-સાચાબોલો ડાહ્યો

ડાહ્યો કરીને એક છોકરા હતો. તેને નિશાળના બધા છોકરા
 "પ્રમાણિક ડાહ્યો" કહીને બોલાવતા હતા; કારણકે તે હંમેશાં
 સાચું જ બોલતો હતો. એક દિવસે એ ડાહ્યો નિશાળના ગ્રામ-
 માં એક નાની કોદાળી લઈને રમતો હતો અને તેને ક્યાં

ત્યાં ફેંકતો હતો. ફેંકતાં ફેંકતાં એક બિલાડીના બચ્ચાને તે વાગી અને બચ્ચું મરવા જેવું થઈ ગયું. ડાહ્યો આવું બેઠને ઘણેજ અફસોસ કરવા લાગ્યો અને રોવા લાગ્યો; કારણ કે તે બિલાડીનું બચ્ચું મહેતાજીને ઘણુંજ વહાલું હતું અને નિશાળમાં મહેતાજીની પાસેજ તે બેસી રહેતું હતું. મહેતાજી જ્યારે પાઠ લેતા ત્યારે પણ તેને હાથવડે પંપાળતા અને છોકરાઓ પણ વખતોવખત તેને રમાડતા હતા. એ પ્રમાણે તે બિલાડીનું બચ્ચું બધાને વહાલું હતું. ડાહ્યાને રડતો બેઠને બીજા છોકરા તેને સમજાવવા લાગ્યા અને કાનમાં કહેવા લાગ્યા કે:—“તું કહેજે કે, પેલા ખાટકીએ મારી નાખ્યું, એટલે તને કાંઈ પણ કહેશે નહિ.” ડાહ્યાએ આ સલાહ માની નહિ અને તે બિલાડીના બચ્ચાને હાથમાં લઈને નિશાળમાં ગયો. મહેતાજીએ તેને બેઠને કહ્યું:—“આ શું ? મારી વહાલી ટાપસીને કોણે મારી નાખી.” ત્યારે ડાહ્યાએ કહ્યું:—“સાહેબ ! હું ઘણેજ દિલગીર છું કે, તે મારાથી અજાણે મરી ગયું. મેં કુહાડી લાકડા ઉપર ફેંકી, પણ ત્યાં નહિ જતાં બચ્ચાના માથા ઉપર પડી અને તેથી તે મરી ગયું. મેં આપનો ગુનહો કર્યો છે.” એ સાંભળીને મહેતાજીએ કહ્યું:—“તું સાચો અને બહાદૂર છોકરો છે, તેથી હું એટલો બધો ખુશી થયો છું કે મારી સો બિલાડી મરી હોત તો પણ મને તે દાખવે નહિ. તેં જે ખર્ચ કહ્યું છે તેની કિંમત સો બિલાડી કરતાં પણ વધારે છે. બીજા છોકરા તને જુકું બોલવાને સમજાવતા હતા, તે મેં ખારીમાંથી બેચું હતું. તેં ખરેખર્ચ કહેવામાં જે બહાદૂરી બતાવી છે તેને માટે આ ચાકુ તને ઇનામમાં આપું છું.” આમ કહીને એક સાઈ ચાકુ ટેબલના ખાનામાંથી કાઢીને

તેને આપતી વેળાએ મહેતાજીએ કહ્યું:—“મીલ છોકરાની સલાહ
 પ્રમાણે તું ચાલ્યો! હોત તો હું ઘણાજ નાખુશ થાત; એટ-
 લુંજ તને આ ઇનામ મળ્યું: નાખુશ થાત. ને તું સાચું બોલ્યો
 કહેવત છે કે:—“સાચને આચ નહિ.”

૧૨૫

૬૮-એક પ્રમાણિક ગરીબ છોકરો

વિલાયતમાં શિયાળામાં ઘણીજ ટાઢ પડે છે અને ગસ્તામાં
 ખરફ પડે છે. ત્યાં ગરીબોને રહેવાને તેમજ ગરીબ છોકરાઓને
 રહેવાને મકાન હોતાં નથી, કારણ કે તેનું લાડું ઘણું પડે છે.
 લંડનમાં એવા ગરીબો ઠંડાણે ઠંડાણે દીવાસળીઓની ચટ્ટી વગેરે
 બુજ કિંમતની વસ્તુઓ વેચીને પોતાનું ગુજરાન કરે છે.
 એક વેળાએ એક ગરીબનો છોકરો દીવાસળીની ચટ્ટી લઈને
 એક વીંછી પાસે ઉભો હતો તેનાં કપડાં ફાટી ગયેલા હોવાથી
 તેમજ પગમાં ખૂટ ન હોવાથી તે ટાઢથી ધ્રુજતો હતો. એ વખતે
 એ માણસો તે સ્તેથી જતા હતા. તેમને તેણે પૂછ્યું કે:—“સાહેબ!
 દીવાસળી ખરીદશો?” તેમણે કહ્યું:—“નહિ, પછી છોકરાએ કહ્યું:—
 “ફક્ત એક પેનીનીજ કિંમત છે.” તેણે કહ્યું:—“એક પેનીની એ આપીશ,
 “મને જરૂર નથી.” છોકરાએ કહ્યું:—“લાવ, એમ કહીને એક પેની
 લ્યો.” તે વેળાએ કાઢવા ગયો, પણ પેની મળી નહિ; ત્યારે તેણે
 ખીસ્સામાંથી કાઢવા ગયો, પણ પેની મળી નહિ; ત્યારે તેણે
 કહ્યું કે:—“મારી પાસે છુટું નથી, માટે કાલે લઈશ.” છોકરાએ
 કહ્યું:—“સાહેબ! આજેજ લ્યો; કારણ કે મને ખાવાને કંઈન
 થી. હું છુટા પૈસા લઈ આવું છું.” આ સાંભળીને પેલા રૂઢ-

સ્થે તેને એક શિલિંગ આપ્યો. તે છોકરો શિલિંગ વટાવવા ગયો; પણ ઘણીવાર સુધી પાછો આવ્યો નહિ, તેથી છોકરો શિલિંગ લઈને ચાલ્યો ગયો. હશે એવું ધારીને એ ગૃહસ્થ પોતાને ઘેર ગયો. બીજે દિવસે તે લત્તા ઉપર ફરીથી આવ્યો અને પેલા છોકરાની શોધ કરવા લાગ્યો; એટલામાં તે છોકરાનો નાનોભાઈ મળ્યો. તેણે કહ્યું કે:—“શુ કાલે રાત્રે તમે મારા ભાઈ પાસેથી દીવાસળીની પેટી વેચાતી લીધી હતી ?” તેણે કહ્યું—“હા, તે ક્યાં છે ?” પેલા નાના છોકરાએ કહ્યું કે:—“આપની પાસેથી એક શિલિંગ લઈને વટાવ્યા પછી તે પાછો આવતો હતો, એટલામાં ગાડીની અડક્ટમાં આવી જવાથી તેને ખડુંજ વાગ્યું છે અને દીવાસળીની પેટી તેમજ આપની સાત પેન્સ પણ જતી રહી છે. ચાર પેન્સ એમાંથી જડી છે, તે આ રહી. તેને દવાખાનામાં લઈ ગયા છે. મને ખબર પડતાં હું ત્યાં ગયો ત્યારે તેણે આપના પૈસાની વાત કહી. મને તેણે આપને શોધીને આ પૈસા આપવાનું કહ્યું છે.” પછી પેલા ગૃહસ્થે પૂછ્યું કે:—“તે ખાધું છે ?” તેણે કહ્યું—“નહિ.” પછી પેલા છોકરાને ખવરાવીને તે દવાખાનામાં ગયો. ત્યાં પેલો છોકરો ખાટલા ઉપર સૂતો હતો. તેણે એ ગૃહસ્થને ઓળખીને કહ્યું કે—“કાલ રાત્રે હું શિલિંગ વટાવીને આવતો હતો તે વેળાએ ગાડીની અડક્ટમાં હું આવી ગયો અને આપના પૈસા પડી ગયા. જે કંઈ બચ્યા છે તે મારા ભાઈને આપને પહોંચાડવાને કહ્યું હતું, તે મળ્યા હશે.” આટલું કહીને તેણે પોતાના ભાઈને કહ્યું કે:—“હું હવે જઈ છું. હવે તારી ડોણ ખબર લેશે ? આપણાં માબાપ મરી ગયા પછી મારાથી બનતી મહેનત કરીને તારી સંભાળ રાખી. હવે ઇશ્વર તારી

સંભાળ રાખશે.” એ સાંભળીને ચેલા ગૃહસ્થે તેના લાઈનું પાલન-
 ચોપણ કરવાનું ચેતાને માથે લીધું. જિભાર છોકરાએ એ વાતથી
 બહુ રાજ થઈ પ્રભુ પાસે હવા મગી શરીર છોડ્યું.

૬૯-એક છોકરીનો ઇશ્વર ઉપર વિશ્વાસ

એક શહેરમાં એક મંદિર હતું. તે મંદિરથી થોડે છેદે એક
 માણસ ચેતાના કુટુંબની સાથે રહેતો હતો. તેની એક નાની
 ઉંમરની છોકરી હતી. તે છોકરી આરતી વખતે દરરોજ તે મંદિ-
 રમાં જતી અને ત્યાં બે કંઈ ઉપદેશ અપાતો તે ધ્યાન દઇને
 સાંભળતી. આવી રીતે થઈને આવી રીતે નિયમસર મંદિરમાં જતી
 હોવાના ગ્રેમમાં મમ્મ ગુસ્સે થવા લાગ્યા અને તેને મારવા
 જોઈ તેનાં માખાપ બહુ ગુસ્સે થવા લાગ્યાં અને તેને મારવા
 લાગ્યાં, પરંતુ જેમ જેમ માખાપ તેના ઉપર ભુલમ ગુબારવા
 તેના આત્માનું બળ વધતું ચાલ્યું અને તે એક દિવસ પણ મંદિ-
 રમાં જતી અટકી નહિ

તેનો પિતા ગુસ્સાથી બોલ્યો કે:-“હવેથી નોંધને એક દિવસ
 તો તને ઘરમાંથી જ બોલ્યો કે:-“હવેથી નોંધને એક દિવસ
 ગાર માને તે શું એમ કરી લય ? છોકરીએ તરત જ બવાબ
 આપ્યો કે:-“તમે મારો ત્યાગ કર્યો, પણ જે લગવાન પિતાનો
 પિતા અને માતાની માતા છે, તે તો મને આશરો આપશેજ.
 જે સર્વનો આધાર અને ધ્યાનો સાગર છે, તેની લક્ષ્મીનો તો

કદીપણ હું ત્યાગ કરીશ નહિ.” કન્યાનાં આ વાક્યો સાંભળીને તેનો પિતા તેના કહેવાનો ખરો અર્થ સમજ્યો અને કન્યાને કહેવા લાગ્યો કે:—“બેટા ! હવેથી હું તારા રૂઝા કામમાં આડો આવીશ નહિ. સુખેથી તું રોજ મંદિરમાં જઈને તારા આત્માનું કલ્યાણ કરજે.” વળી ત્યારથી તે પોતે પણ મંદિરમાં જવા લાગ્યો અને તેનું જોઈને તેનું બધુંજ કુટુંબ ભક્તિમાન તથા સુખી થયું.

આ દાખલાનો સાર એ છે કે, છોકરાં પણ જો પોતાની સાચી બાબતને ન છોડે અને માબાપને પોતાની ખરી હકીકત સમજાવે, તો માબાપ છેવટે છોકરાંની વાત માને છે અને સુધરી જાય છે.

ઉત્તમ જીવનચરિત્રોનો મહિમા

(અનેક અનુલવીઓના ઉદ્દગાર)

“ જીવનચરિત્ર એ એક પ્રકારનું દર્પણ છે. જેમ અરીસામાં મુખ્ય ચોતાની મુખાકૃતિમાં એક પ્રકારનું દર્પણ છે, ત્યારે તે ખાંપણને કાઢી નાખવા અને કૃતિમાં વધારો કરવામાં ખાંપણ જુએ છે, ત્યારે તે ચરિત્રરૂપી આરસી- આવે છે અને તેમ કરવામાં વળગેલાં જૂષણુદ્ધણુ-ગુણુદોષ તેના જોવામાં નજરત થાય છે. વળી જે કામ ઉપદેશ અથવા બોધ કરવાથી નથી બનતું, તે કામ જીવનચરિત્ર સહેલાઈથી પાર પાડી શકે છે. કૃતિ જમ દર્પણમાં ઉપદેશો મુખે અથવા પુસ્તકકારા કરવાથી જેવી અને જેટલી અસર થાય છે, તેના કરતાં એવા ગુણોથી અંકિત થઈ પ્રખ્યાતિમાં આવેલા મહા- પુરુષોના ચરિત્ર વાંચી સમજવાથી અધિક અસર થાય છે. વાંચનારના સ્મરણુસ્થાનમાં તેની આખાઈ ઉંડી છાપ પડે છે અને પછી તે તેનો સરીને ઉત્તેજિત થઈને બહાર પડે છે. ”

“ ઉત્તમ ચરિત્રો જીવન કટલી બહુમુખી ઉત્તમ બનાવી શકે તથા કેવા મુખ્ય પૃથુ ચોતાનું જીવન કટલી બધી સારી અસરો ફેલાવી શકે. ઉચ્ચ કાર્ય કરી શકે અને નગતમાં કટલી બધી સારી અસરો ફેલાવી શકે. ” ચરિત્રોના વાચનથી આપણું ચૈતન્ય સતેજ થાય છે, આપણી આશામાં જીવન આવે છે; આપણામાં તનુ-ગોવત, હિંમત અને શ્રદ્ધા રાખીએ છીએ, આપણા ઉપર તેમજ બીજાઓ ઉપર શ્રદ્ધા નેડાઈએ છીએ, આપણામાં મહત્વાકાંક્ષા નગે છે, આપણે રૂડાં કાર્યોમાં ઉસ્કેરાઈએ છીએ. આ પ્રમાણે જીવનચરિત્રોના મહત્વાસમાં રહેવું, જીવન અને તેમાંના દાખલાઓ નોંધને સ્મૃતિમાન થવું, એ તે ઉત્તમ આત્માઓના સમાગમમાં આવવા બરાબર અને ઉત્તમ મંડળમાં સહવાસ કરવા બરાબર છે. ”

દરેક ઘરમાં તીજેરી

આપણા ચોરો હુશિયાર થવા લાગ્યા છે અને તીજેરીઓ ફાડવા માડી છે, એ સૌ કોઈ જાણે છે. એવા ચોરોની ચાલાકીથી બચવાને ગોદરેજે નવી જાતની પોતાની પેટ ડરેલી શોધની ચોરના હુશિયાર તેમજ આગસામે ટકે એવી તીજેરીઓ બનાવવા માડી છે એ તીજેરી માપમા ૧૪ ઇંચ ઊંચી, ૧૮ ઇંચ પહોળી અને ૧૫ ઇંચ ઊંડી છે ચોર તેમજ આગસામે ટકે એવી હોવા છતાં કિંમત ફક્ત રૂ. ૬૦ છે દરેક ઘરમાં વપરાય એવા હેતુથી મોટી સંખ્યામાં બનાવવામાં આવે છે અને તે કારણે નાની કિંમતે વેચી શકાય છે એ તીજેરી કપાટની અદર રાખી શકાય એવી છે એ તીજેરીઓ તેમજ હાલમાં બનાવવા માંડેલી પેટ ડરેલી શોધની મોટી સાડા છ ફુટ ઊંચી એ દરવાજાની શોભાયમાન લોખંડની કપાટ જોનાર કોઈકજ એવા હોય છે કે જે ખરીદવાનું મન કરે નહિ.

ગોદરેજનું કારખાનું { કારખાનું-જેસ ક પની પાસે-પરેલ-મુબઈ
દુકાન-વિકલ વાડીના નાકે-કાલખાદેવી.

ગોદરેજનો કપડાં ધોવાનો સાબુ

ખુબ લાખા અનુભવ પછી ગોદરેજે આ સાબુ બનાવવા માડ્યો છે. કિંમતમાં સસ્તો હોવા સાથે સારા વિલાયતી સાબુના જેવો છે કે નહિ તેની સમજ વાપરવાથી પડશે દરેક જાણીતા દુકાનદારોને ત્યાં મળશે.

ગોદરેજનું ઘર રંગવાનું બેલ તેલ

આમાં ઘાસલેટ યા ખીજી કશું પણ ભેળવવામાં આવતું નથી. એ તેલ દરેક બાબતમાં ઉચામાં ઉંચા વિલાયતી તેલની બરાબર ઉતરે છે; છતાં કિંમતમાં વિલાયતીથી ૨૦ ટકા કમી હોય છે મોટા કંટ્રાક્ટરો અને ઇજનેરો ખુબ ખરીદે છે

ગોદરેજ ઓઈલ એન્ડ સોપ કં. મુરતી મહોદ્વા, ડંકનરોડ, મુંબઈ.

